

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
**Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών**
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

**ΜΕΣΑ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΤΩΝ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΩΝ ΤΗΣ ΕΣΔΑ
[Η ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΔΔΑ ΚΑΙ ΤΑ ΜΕΣΑ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΤΩΝ
ΑΡΧΩΝ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΗΣ ΔΙΚΗΣ]**

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΑΘΗΝΩΝ

Π.Μ.Σ: ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΜΑΘΗΜΑ: ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΕΣΔΑ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ: 2023-2024

ΔΙΔΑΣΚΟΝΤΕΣ: Α.ΔΗΜΑΚΗΣ,Α.ΤΖΑΝΝΕΤΗΣ

ΜΠΡΕΛΛΑ ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ

A.M: 7340162301017

Πίνακας περιεχομένων

I. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΕ ΔΙΚΑΙΗ ΔΙΚΗ	3
II. Η ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΔΔΑ	5
α. Το άρθρο 46 ΕΣΔΑ	5
β. Η ανάπτυξη δεδικασμένου των αποφάσεων του ΕΔΔΑ.	8
III. ΜΕΣΑ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΤΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΔΔΑ	11
Η ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΩΝ.....	11
α. Γενικά Μέτρα Συμμόρφωσης.....	12
i. Παραβίαση στο πλαίσιο νομοθετικής ρύθμισης	13
ii. Παραβίαση στο πλαίσιο δικαστικής απόφασης.....	15
Β. Ατομικά Μέτρα Συμμόρφωσης	16
i. Ο θεσμός της δίκαιης ικανοποίησης.....	17
ii. Η επανάληψη της διαδικασίας.....	24
α. Η νομική φύση του ενδίκου βοηθήματος της επανάληψης της διαδικασίας.....	28
β. Προϋποθέσεις άσκησης της αίτησης επανάληψης της διαδικασίας.....	29
Εξέταση της αίτησης επανάληψης διαδικασίας.	31
γ. Επισκόπηση της ελληνικής νομολογίας επί επανάληψης της διαδικασίας	41
iii. Επισκόπηση της Νομολογίας του ΕΔΔΑ επί επανάληψης της διαδικασίας.	42
Γ. Η διάταξη ΚΠΔ 526 ως ιδιαίτερος λόγος επανάληψης της διαδικασίας.	59
Δ. Η διαδικασία των Πιλοτικών Αποφάσεων.	61
Ε. Η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου επί της διαδικασίας εκτέλεσης της απόφασης του ΕΔΔΑ- Άρθρο 46 παρ. 4 και 5 ΕΣΔΑ.	64
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ.....	68

I. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΕ ΔΙΚΑΙΗ ΔΙΚΗ

Θεμελιωδέστατη αρχή η οποία διαπνέει το σύνολο της ποινικής διαδικασίας και εξασφαλίζει απαρεγκλίτως τα δικαιώματα του κατηγορουμένου είναι η αρχή της δίκαιης δίκης, η οποία αποτυπώνεται με τρόπο ενδεικτικό και όχι περιοριστικό στο άρθρο 6 της ΕΣΔΑ. Τα επιμέρους αυτά δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται στο άρθρο 6 συνιστούν εξειδικευμένες πτυχές του γενικού δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, χωρίς όμως η απарίθμηση τους στο κείμενο της διάταξης να είναι εξαντλητική, καθώς σύμφωνα με την κρατούσα άποψη στη θεωρία αλλά και την πάγια θέση του ΕΔΔΑ η αναφορά σε αυτά τα δικαιώματα δεν είναι παρά ενδεικτική του δίκαιου χαρακτήρα της ποινικής διαδικασίας¹. Αυτό συνεπάγεται ότι ακόμα και η τήρηση όλων αυτών των προβλεπόμενων δικαιωμάτων δεν οδηγεί αυτόματα στον χαρακτηρισμό της ποινικής δίκης ως δίκαιη εν συνόλω, αλλά και αντίστροφα η παραβίαση ενός εξ αυτών δεν αίρει υποχρεωτικώς τον δίκαιο χαρακτήρα αυτής.

«Άρθρο 6- Δικαίωμα σε δίκαιη δίκη

1. Κάθε πρόσωπο έχει δικαίωμα η υπόθεσή του να δικαστεί δίκαια, δημόσια και εντός λογικής προθεσμίας από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο που λειτουργεί νόμιμα, το οποίο θα αποφασίσει είτε ως προς αμφισβητήσεις για τα αστικής φύσης δικαιώματα και υποχρεώσεις του είτε για το βάσιμο κάθε εναντίον του κατηγορίας ποινικής φύσης. Η απόφαση πρέπει να εκδοθεί δημόσια, η είσοδος όμως στην αίθουσα των συνεδριάσεων μπορεί να απαγορευτεί για τον Τύπο και το κοινό για όλη ή μέρος της διάρκειας της δίκης προς το συμφέρον της ηθικής, της δημόσιας τάξης ή της εθνικής ασφάλειας σε δημοκρατική κοινωνία, όταν αυτό ενδείκνυται από τα συμφέροντα των ανηλίκων ή της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων, ή στον απολύτως αναγκαίο βαθμό που κρίνει το δικαστήριο, όταν η δημοσιότητα θα μπορούσε υπό ειδικές συνθήκες να βλάψει τα συμφέροντα της δικαιοσύνης.

2. Κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για αδίκημα τεκμαίρεται ότι είναι αθώο έως τη νόμιμη απόδειξη της ενοχής του

3. Ειδικότερα, κάθε κατηγορούμενος έχει δικαίωμα: α. να πληροφορηθεί λεπτομερώς το συντομότερο δυνατό και σε γλώσσα που κατανοεί τη φύση και τον λόγο της εναντίον του κατηγορίας, β. να διαθέτει τον αναγκαίο χρόνο και ευκολίες για την προετοιμασία της υπεράσπισής του, γ. να υπερασπιστεί ο ίδιος τον εαυτό του ή να αναθέσει την υπεράσπιση του σε συνήγορο της επιλογής του ή, εάν δεν διαθέτει τα μέσα να πληρώσει συνήγορο, να

---

¹ Παπαδαμάκης, Η νομολογία του Αρείου Πάγου στο χώρο της Ποινικής Δικονομίας υπό το φως των προβλέψεων της ΕΣΔΑΠοινΔικ 5/2004, σελ.582

του παρασχεθεί αυτός δωρεάν, όταν αυτό απαιτείται προς το συμφέρον της δικαιοσύνης, δ. να εξετάσει ή να ζητήσει να εξεταστούν οι μάρτυρες κατηγορίας και να πετύχει την πρόσκληση και εξέταση μαρτύρων υπεράσπισης με τους ίδιους όρους με αυτούς των μαρτύρων κατηγορίας, ε. να τύχει δωρεάν συνδρομής διερμηνέα, εάν δεν κατανοεί ή δεν μιλάει τη γλώσσα που χρησιμοποιείται στο Δικαστήριο.»

Σύμφωνα με τη θεωρία², ως «δίκαιη» θεωρείται η δίκη, η οποία χωρίς να παραβιάζει ούτε στο ελάχιστο συγκεκριμένες και ως επί το πλείστον αυτονόητες εγγυήσεις οδηγεί σε αποτελεσματική δικαστική προστασία του κατηγορουμένου, ενώ σύμφωνα με έτερη θέση³, το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη της παρ.1 του αρθ.6 ΕΣΔΑ, ανήκει στα συστατικά του κράτους δικαίου και επιβάλλει τη διεξαγωγή της διαδικασίας με τρόπο ώστε να την καθιστά δίκαιη σε κάθε περίπτωση, επιτάσσοντας έτσι τα εθνικά δικαστήρια και τις εθνικές νομοθεσίες να προσαρμόζονται διαρκώς στην εξελισσόμενη νομολογία του ΕΔΔΑ. Ως προς το πεδίο εφαρμογής της αρχής της δίκαιης δίκης, επισημαίνεται ότι καλύπτει το σύνολο της ποινικής διαδικασίας, από τα στάδια της προκαταρκτικής εξέτασης έως και την τελική καταδίκη και τη διαδικασία επιμέτρησης της ποινής, χωρίς όμως να εφαρμόζεται περαιτέρω στις διαδικασίες που τυχόν έπονται, όπως π.χ. κατά τη διαδικασία χορήγησης απόλυσης υφ' όρων. Δεδομένων, λοιπόν, των ανωτέρω επισημάνσεων, ως προς την κρίσιμη διαδικασία της επανάληψης της ποινικής δίκης, η προστασία που απορρέει από την πρόβλεψη του άρθρου 6 ΕΣΔΑ γίνεται δεκτό ότι είναι εφαρμοστέα μόνο στη διαδικασία που θα ακολουθήσει αν και εφόσον αποφασιστεί η επανάληψη της δίκης και όχι κατά την ίδια τη διαδικασία με την οποία καλείται το αρμόδιο δικαιοδοτικό όργανο να αποφανθεί για την αποδοχή ή μη της σχετικής αίτησης για επανάληψη, διότι κατά τη διαδικασία αυτή το Δικαστήριο δεν αποφαινεται εκ νέου για την ποινική κατηγορία⁴. Τελικώς, η αρχή της δίκαιης δίκης αποτελεί προφανή ένδειξη νομικού πολιτισμού μίας έννομης τάξης, ώστε η σημασία της αυτή να αποτελεί και την βασική αιτία εξαιτίας της οποίας η παραβίασή του άρθ.6 της ΕΣΔΑ, όπου και κατοχυρώνεται, είναι μεταξύ των συχνότερων λόγων αιτίασης στις προσφυγές που ασκούνται ενώπιον του ΕΔΔΑ. Εφόσον έχει πληγεί το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, ο διάδικος απευθύνεται στο

---

² Παπαδαμάκης, Η νομολογία του Αρείου Πάγου στο χώρο της Ποινικής Δικονομίας υπό το φως των προβλέψεων της ΕΣΔΑΠοινΔικ 5/2004, σελ.585

³ Αναγνωστόπουλος, Η παραβίαση του δικαιώματος δίκαιης δίκης, ΠοινΧρον ΝΔ/2004, σελ. 5-6

⁴ ΕΔΔΑ Franz Fischer κατά Αυστρίας, 6-5-2003 (απόφαση επί του παραδεκτού), «... the Court reiterates that according to established case-law, Article 6 does not apply to proceedings for the reopening of criminal proceedings, given that someone who applies for his case to be reopened and whose sentence has become final is not "charged with a criminal offence" within the meaning of the said Article (see Dankevich v. Ukraine (dec.), no. 40679/98, 25 May 1999, unreported; Sonnleitner v. Austria (dec.), no. 34813/97, 6 January 2000, unreported; and Kucera v. Austria (dec.), no. 40072/98, 20 March 2001, unreported, each with further references).

ΕΔΔΑ, προκειμένου να διαπιστώσει την παραβίαση και εν συνεχεία να προτρέψει⁵ το κράτος μέλος να «επαναφέρει τα πράγματα στην προτέρα κατάσταση», ήτοι στην κατάσταση που βρισκόταν ο προσφεύγων πριν λάβει χώρα η παραβίαση⁶. Ως εκ τούτου τα κράτη υποχρεούνται σε συμμόρφωση με τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ, όπως προκύπτει από το άρθρο 46, καθόσον με αυτόν τον τρόπο δύνανται να «θεραπεύσουν» τις παραβιάσεις που τα ίδια διέπραξαν.

II. Η ΕΚΤΕΛΕΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΔΔΑ

α. Το άρθρο 46 ΕΣΔΑ

Σύμφωνα με το άρθρ. 46 I, «*Τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συμμορφώνονται προς τις οριστικές αποφάσεις του Δικαστηρίου επί των διαφορών στις οποίες είναι διάδικοι*». Όπως παρατηρούν οι *Velu/Eрге*⁷ η συμβατικώς αναληφθείσα από τα Κράτη – μέρη της ΕΣΔΑ δέσμευση, όπως συμμορφώνονται προς τις οριστικές αποφάσεις του Δικαστηρίου στις οποίες είναι διάδικοι, εμπεριέχει κατά πρώτον την υποχρέωση εκτέλεσης με καλή πίστη εκείνων των αποφάσεων που είναι επιδικητικές εκτέλεσης. Θεμέλιο της υποχρέωσης αυτής, η οποία ανήκει στο επίπεδο του Δημοσίου Διεθνούς δικαίου, είναι το άρθρ. 46 I, II. Σύμφωνα με τους *ιδίους συγγραφείς*, η υποχρέωση εκτέλεσης αντιστοιχεί στην υλοποίηση του διατακτικού της απόφασης λαμβάνοντας, όμως, υπόψη τις αιτιολογίες εκείνες που συνιστούν αναγκαίο έρεισμα του διατακτικού.

Δεν αμφισβητείται στη θεωρία⁸, ότι η υποχρέωση συμμόρφωσης των Κρατών, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στο άρθρ. 46 I, απορρέει από την αποτυχία του εναγόμενου

---

⁵ Στην πραγματικότητα πρόκειται για ισχυρή σύσταση προς το κράτος που έχει διαπράξει την παραβίαση και το οποίο έχει υποχρέωση συμμόρφωσης στην απόφαση του ΕΔΔΑ.

⁶ Η αρχή “*restitutio in integrum*” η οποία επαναλαμβάνεται στη νομολογία του Δικαστηρίου, όπως θα καταδειχθεί και κατωτέρω.

⁷ *Velu J. / Erges R.*, La Convention européenne des droits de l'homme - Extrait du Répertoire pratique du droit belge, Complément, Tome VII, p. 10173, no. 1186.

⁸ *Ποδηματά Ευ.*, Σκέψεις για το δεδικασμένο και την εκτελεστότητα των αποφάσεων του ΕυρΔΔΑ στην ημεδαπή έννομη τάξη, ΕλλΔνη 2000.327 επ., κεφ. I-Τρεκλή σε Ακτύπης/Βογιατζής/Καραβίας/Καστανάς/Κωστοπούλου/Μίχα/Μπολάνη/Σανσονέτης/Σταρινάκη/Τρεκλή/Τσίρλη, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Ερμηνεία κατ' άρθρο: Δικαιώματα - Παραδεκτό - Δίκαιη ικανοποίηση - Εκτέλεση: Διεύθυνση Έκδοσης Λίνος - Αλέξανδρος Σισιλιάνος, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013, άρθρ. 46, σελ. 620, αρ. 7· *Ηλιοπούλου - Στράγγα Τζ.*, Προστασία Δικαιωμάτων του Ανθρώπου με κάθε τίμημα; - Ζητήματα σχετικά με την εκτέλεση των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Δ 27.117 επ., σελ. 123· *η ίδια*, Η εκτέλεση των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων - Ζητήματα διεθνούς και εθνικού δικαίου, κεφ. II, σελ. 34· *Μητσόπουλος Γ.*, Δεδικασμένον και εκτελεστότης αποφάσεως του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου επιδικαζούσης χρηματικήν απαίτησιν, Μελέται γενικής θεωρίας δικαίου και αστικού δικονομικού δικαίου, τόμ. II, κεφ. III, σελ. 361=Δ 1995.857 επ.· *Καρέλος Α.*, Η

Κράτους να εκπληρώσει την κατ' άρθρ. 1 υποχρέωσή του, ήτοι να αναγνωρίζει «εις όλα τα εξαρτώμενα εκ της δικαιοδοσίας του πρόσωπα, τα καθοριζόμενα εις το πρώτον μέρος της Συμβάσεως δικαιώματα και ελευθερίας» και συνεπάγεται στο πεδίο του Δημοσίου Διεθνούς δικαίου την ενεργοποίηση της διεθνούς ευθύνης του καταδικασθέντος Κράτους, από την οποία απορρέουν τρεις ειδικότερες υποχρεώσεις· έτσι, το Κράτος οφείλει⁹: α) να θέσει άμεσα τέρμα στην παραβίαση, β) να λάβει τα κατάλληλα μέτρα, ώστε να μην επαναληφθεί αυτή στο μέλλον και γ) να αποκαταστήσει κάθε βλάβη του θύματος της παραβίασης. Και οι τρεις ως άνω υποχρεώσεις αντιστοιχούν, όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται επανειλημμένως στη διεθνή βιβλιογραφία¹⁰, σε μία «υποχρέωση αποτελέσματος» (“*obligation of result*”, “*obligation de résultat*”), υπό την έννοια ότι εναπόκειται στο καταδικασθέν Κράτος να επιλέξει τα μέσα εκείνα, με τα οποία θα επιτύχει τη συμμόρφωσή του· δεν πρόκειται, δηλαδή, για μία υποχρέωση «επίδειξης ορισμένης συμπεριφοράς ή υιοθέτησης ορισμένων μέτρων» που θα απαιτούσε από το Κράτος να πράξει ή να παραλείψει. Ο γενικός αυτός κανόνας απορρέει από την αρχή της επικουρικότητας του Ευρωπαϊκού συστήματος προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς οι εθνικές αρχές γνωρίζουν την εθνική έννομη τάξη και επομένως βρίσκονται σε καλύτερη θέση να κρίνουν. Όπως συναφώς παρατηρείται, στην περίπτωση αυτή, η απόφαση περιλαμβάνει και πάλι προστακτικό μέρος, παρότι αυτό δεν διατυπώνεται ρητά. Ο επακριβής προσδιορισμός του κατά περίπτωση πρακτικού καθίσταται ανέφικτος, ενόψει της ελευθερίας του Κράτους περί την επιλογή των μέσων συμμόρφωσης¹¹.

Όπως, όμως, εύστοχα αναφέρει ο *Imbert*¹², η ελευθερία επιλογής των μέσων δεν αναιρεί την υποχρέωση συμμόρφωσης· για την επίτευξη του αποτελέσματος, ήτοι της συμμόρφωσης, υπάρχει υποχρέωση, για τον τρόπο που θα επιτευχθεί το αποτέλεσμα, ήτοι για τα χρησιμοποιούμενα μέσα, υπάρχει ελευθερία. Άλλωστε, και το ίδιο το ΕΔΔΑ ¹³έχει κρίνει ότι, «η ελευθερία επιλογής που το Κράτος απολαμβάνει ως προς τα μέσα εκπλήρωσης της προβλεπόμενης από το άρθρ. 53 [νυν άρθρ. 46] υποχρέωσης δεν μπορεί

αναγκαστική εκτέλεση των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην εσωτερική έννομη τάξη, ΝοB 63.201 επ., 203.

⁹ *Paramichalopoulos and Others v. Greece* (Article 50), 31 October 1995, § 34, Series A no. 330-B, *Scozzari and Giunta v. Italy* [GC], nos. 39221/98 and 41963/98, § 249, ECHR 2000-VIII.

¹⁰ *Sudre F./Marguénaud J.P.*, Les grands arrêts de la Cour Européenne des droits de l' homme, p. 750- 584 επ.· *Lambert E.*, Les effets des arrêts de la Cour Européenne des droits de l' homme, p. 115.

¹¹ *Marckx v. Belgium*, 13 June 1979, § 58, Series A no. 31, *Belilos v. Switzerland*, 29 April 1988, § 78,

Series A no. 132, *Hadjianastassiou v. Greece*, 16 December 1992, § 33, Series A no. 252.

¹² *Imbert P. H.*, Η εκτέλεση των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου – Η συνεισφορά του εθνικού δικαστή, ΕΕυρΔ 2002.1 επ., σελ. 20.

¹³ *Vermeire v. Belgium*, 29 November 1991, § 26, Series A no. 214-C.

να του επιτρέψει την αναστολή εφαρμογής της Σύμβασης ενόσω αναμένεται η ολοκλήρωση της σχετικής μεταρρύθμισης [...]».

Επομένως, όπως θα αναπτυχθεί παρακάτω στον οικείο τόπο, καθίσταται σαφές ότι, το Δικαστήριο του Στρασβούργου, το οποίο διαπιστώνει την παραβίαση ορισμένου προστατευόμενου από το δίκαιο της ΕΣΔΑ δικαιώματος, δεν έχει την εξουσία να τροποποιήσει ή να καταργήσει τις εθνικές νομοθετικές διατάξεις ή να εξαφανίσει τις αποφάσεις των εθνικών δικαστηρίων¹⁴ ή τις πράξεις των διοικητικών αρχών του καταδικασθέντος Κράτους· η απλή διαπίστωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη Σύμβαση δεν μπορεί να επιφέρει εο ἴρσο τέτοια αποτελέσματα¹⁵. Το Δικαστήριο δεν έχει, δηλαδή, την εξουσία να υποδεικνύει στο Κράτος τα διορθωτικά μέτρα που πρέπει να υιοθετήσει ή να επιτάσσει από αυτό να διαγράψει τις ποινικές κυρώσεις εις βάρος του προσφεύγοντος¹⁶, να τροποποιήσει τη νομοθεσία του¹⁷, να δημοσιεύσει την απόφαση του ΕΔΔΑ στον εθνικό τύπο¹⁸ ή να ανοίξει νέα διαδικασία¹⁹. Δύναται, βέβαια, να προσδιορίσει εγγύτερα την υποχρέωση του εναγόμενου Κράτους στις αιτιολογίες της απόφασής του, καθώς και να καθορίσει το χρονικό σημείο έναρξης των αποτελεσμάτων της απόφασής του²⁰, αποτρέποντας πρόσδωση σε αυτή αναδρομικής ισχύος. Όπως εύστοχα επισημαίνεται²¹, δεν είναι λογικό να γίνεται αναφορά στο άρθρ. 41 για αδυναμία του εσωτερικού δικαίου να εξαλείψει τις συνέπειες του μέτρου που κρίθηκε αντίθετο προς την ΕΣΔΑ, αν γινόταν δεκτό ότι, η απόφαση του Δικαστηρίου είχε άμεσες έννομες συνέπειες στην εσωτερική έννομη τάξη. Επομένως, όπως χαρακτηριστικά παρατηρείται η αναφορά στο άμεσο αποτέλεσμα των αποφάσεων του Δικαστηρίου στην εσωτερική έννομη τάξη των Κρατών – μελών δεν έχει επακριβή κυριολεκτικό χαρακτήρα· ο χρησιμοποιούμενος όρος υποδηλώνει, απλώς, ότι, παρότι οι αποφάσεις του ΕΔΔΑ δεν είναι σε θέση να προκαλέσουν ευθέως την κατάργηση ή τροποποίηση της παράνομης πράξης με την οποία παραβιάστηκε η Σύμβαση, τα Κράτη δεσμεύονται να συμμορφώνονται στις αποφάσεις εκείνες, στις οποίες υπήρξαν διάδικοι, δηλαδή να αναγνωρίζουν το εξ αυτών προκύπτον δεδικασμένο και να εκτελούν όσες είναι

---

¹⁴ *Pakelli v. Germany*, 25 April 1983, § 45, Series A no. 64, *Dudgeon v. the United Kingdom* (Article 50), 24 February 1983, § 15, Series A no. 59.

¹⁵ *Velu J. / Ergec R.*, ό.π., p. 1043, no. 1211.

¹⁶ *Albert and Le Compte v. Belgium* (Article 50), 24 October 1983, § 9, Series A no. 68.

¹⁷ *Belilos v. Switzerland*, 29 April 1988, § 78, Series A no. 132.

¹⁸ *Castells v. Spain*, 23 April 1992, § 54, Series A no. 236.

¹⁹ *Saïdi v. France*, 20 September 1993, § 47, Series A no. 261-C.

²⁰ *Velu J.*, Rapport sur les responsabilites incombant aux Etats parties à la Convention européenne des droits de l'homme aux Actes Du Sixième Colloque International Sur la Convention Européenne Des Droits de L'Homme, p. 568, no. 22.

²¹ *Kovar R.*, L' autorité des arrest et des resolutions des organs de protection, RDH 1973.685επ., p. 692-693.

επιδεκτικές εκτέλεσης, δηλαδή κυρίως όσες επιδικάζουν υπέρ του προσφεύγοντος δίκαιη ικανοποίηση (άρθρ. 41). Στο ίδιο πλαίσιο και ο *Ress*²² επισημαίνει ότι, ένα άμεσο αποτέλεσμα των αποφάσεων του Δικαστηρίου στις εθνικές έννομες τάξεις δεν δύναται να συναχθεί από τα άρθρ. 41 και 46. Από το άρθρ. 46 απορρέει μόνον η δεσμευτικότητα της απόφασης και η εντεύθεν υποχρέωση του καταδικασθέντος Κράτους να δημιουργήσει στο εσωτερικό του δίκαιο τις κατάλληλες συνθήκες, ώστε η διαπιστωθείσα παραβίαση της Συμβάσεως να μην αποτελέσει αντικείμενο αντίθετης κρίσης από τα εθνικά δικαστήρια. Κάθε άλλη δραστικότερη επενέργεια της απόφασης του Δικαστηρίου στην εσωτερική έννομη τάξη του Κράτους δεν μπορεί να γίνει δεκτή, εξαιτίας του ευρύτατου πεδίου εκτίμησης και δράσης που αφήνεται στο καταδικασθέν Κράτος να επιλέξει τα μέσα συμμόρφωσής του.

Ωστόσο, ειδικώς για τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ με τις οποίες καταδικάζεται το Κράτος σε καταβολή δίκαιης ικανοποίησης στον προσφεύγοντα, κατά το άρθρ. 41, επισημαίνεται εύστοχα ότι²³, «το ευρύ πεδίο διακριτικής ευχέρειας σχετικά με τους τρόπους που θα άρει την προσβολή της Σύμβασης περιορίζεται στο μηδέν. Ο μόνος τρόπος να ανταποκριθεί το καταδικασθέν Κράτος στην υποχρέωσή του είναι να καταβάλει την επιδικασθείσα αποζημίωση».

Παρότι δεν αμφισβητείται η γένεση της ως άνω Δημοσίου Διεθνούς δικαίου υποχρέωσης του καταδικασθέντος Κράτους, τη θεωρία έχει απασχολήσει το ζήτημα της ερμηνευτικής συναγωγής της δυνατότητας να αναπτύσσουν οι αποφάσεις του Δικαστηρίου την έννομη συνέπεια του δεδικασμένου και, σε περίπτωση ενδεχόμενων καταψηφιστικών αποφάσεων, της εκτελεστότητας, δεδομένου ότι στο κείμενο της Συμβάσεως δεν διαλαμβάνεται σχετική πρόβλεψη.

β. Η ανάπτυξη δεδικασμένου των αποφάσεων του ΕΔΔΑ.

Καταρχάς, οι αποφάσεις του Δικαστηρίου του Στρασβούργου διακρίνονται σε «οριστικές» και μη (άρθρ. 44). Ο όρος «οριστική» που χρησιμοποιείται στη διάταξη του άρθρ. 44 δεν είναι ακριβής και ορθότερος θα ήταν ο όρος «τελεσίδικη»²⁴ υπερισχύει στο σημείο αυτό το αγγλικό και γαλλικό κείμενο της Συμβάσεως (the judgment of the Court

---

²² *Ress G.*, Effets des arrêts de la Cour européenne des droits de l' homme en droit interne et pour les tribunaux nationaux aux Actes Du Cinquième Colloque International Sur la Convention Européenne Des Droits de L'Homme, p. 259-260.

²³ *Ηλιοπούλου – Στράγγα Τζ.*, “Προστασία...” ό.π., σελ. 132

²⁴ *Βούλγαρης Ι.*, Εφαρμογή και Αποτελέσματα των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην ελληνική έννομη τάξη σε τιμ. τόμ. Αλίκης Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, τόμ. ΙΙ, σελ. 93, αρ. 1.2.3· *Μπέης Κ.*, Προβλήματα δεδικασμένου και εκτελεστότητας της απόφασης του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, Δ 30.977 επ., σελ. 978.

shall be final – l' arrêt de la Cour est définitif). Τελεσίδικη είναι πάντοτε η απόφαση του Τμήματος Ευρείας Συνθέσεως (άρθρ. 44 I) ενώ, οι αποφάσεις του Τμήματος 7 δικαστών καθίστανται τελεσίδικες, όταν οι διάδικοι δηλώνουν ότι δεν θα ζητήσουν την παραπομπή της υποθέσεως ενώπιον του Τμήματος Ευρείας Συνθέσεως, όταν παρέλθουν τρεις μήνες από την ημερομηνία της απόφασης και δεν ζητηθεί η παραπομπή της ενώπιον του Τμήματος Ευρείας Συνθέσεως και όταν το Συμβούλιο του Τμήματος Ευρείας Συνθέσεως απορρίπτει τη σχετική με την παραπομπή αίτηση (άρθρ. 44 II).

Ο όρος «τελεσιδικία» χρησιμοποιείται, για να υποδηλώσει την απόφαση η οποία δεν υπόκειται σε προσφυγή για επανεξέταση ή σε άλλο ένδικο μέσο²⁵. Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη στην επιστήμη²⁶, το τυπικό δεδουλευμένο της απόφασης του ΕΔΔΑ, το οποίο ταυτίζεται με την τελεσιδικία²⁷, συνάγεται από το άρθρ. 44 I. Ο τελεσιδικός χαρακτήρας της απόφασης προκύπτει, άλλωστε, από την αδυναμία προσβολής της τόσο στο πλαίσιο του Διεθνούς δικαίου όσο και στο πλαίσιο του εσωτερικού δικαίου.

Όπως αναφέρεται στη θεωρία²⁸, το τυπικό δεδουλευμένο της απόφασης του Δικαστηρίου συνεπάγεται, ότι, πρώτον, αποκόπτεται ο δρόμος υποβολής ενώπιον του εθνικού δικαστή ενστάσεως εκκρεμοδικίας της υπόθεσης στο ΕΔΔΑ, ότι, δεύτερον, ο δικαστής του Δικαστηρίου του Στρασβούργου απεκδύεται της εξουσίας του να κρίνει αναφορικά με τη συγκεκριμένη υπόθεση, αφού, άλλωστε, κατ' άρθρ. 46 II, η Επιτροπή Υπουργών επωμίζεται το ρόλο επιτήρησης της εκτέλεσης και, τέλος, ότι η απόφαση δεν είναι δυνατόν να υποβληθεί προς επανεξέταση σε οποιαδήποτε άλλη αρχή.

Περαιτέρω, όπως υποστηρίζεται²⁹ οι αποφάσεις του Δικαστηρίου του Στρασβούργου παράγουν την έννομη συνέπεια του ουσιαστικού δεδουλευμένου, το οποίο προκύπτει από το άρθρ. 46 I, σύμφωνα με το οποίο «τα Υψηλά Συμβαλλόμενα Μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να συμμορφώνονται προς τις οριστικές αποφάσεις του Δικαστηρίου επί των διαφορών στις οποίες είναι διάδικοι». Σύμφωνα με την θεωρητικώς υποστηριζόμενη άποψη³⁰, το ουσιαστικό δεδουλευμένο της απόφασης του Δικαστηρίου εξυπηρετεί αφενός μεν την οριστική λήξη της διαμάχης μεταξύ του ατόμου και του Κράτους, στη δικαιοδοσία

---

²⁵ Βούλγαρης Ι., ό.π., σελ. 93, αρ. 1.2.3· Ηλιοπούλου – Στράγγα Τζ., “Προστασία...” ό.π., Δ 27.117 επ., σελ. 122

²⁶ Σκόρδας Ι., «Δίκαιη Ικανοποίηση» κατά το άρθρ. 50 ΕΣΔΑ και αποζημίωση κατά το εσωτερικό δίκαιο – Διεθνής Ευθύνη για προσβολή ενοχικών δικαιωμάτων – Γνωμοδότηση, ΝοΒ 47.1532 επ., 1535, ο οποίος επισημαίνει ότι, «η δυνατότητα άσκησης μόνον εκτάκτων ενδίκων μέσων επιβεβαιώνει την τελεσιδικία»· Καρέλος Λ., ό.π., σελ. 209.

²⁷ Νίκας Ν., Εγχειρίδιο Πολιτικής Δικονομίας, §95, σελ. 637, αρ. 3· Ράμμος Γ., Στοιχεία Ελληνικής Πολιτικής Δικονομίας, τόμ. Ι, τεύχος Α', §142, σελ. 383

²⁸ Lambert E., ό.π., p. 89-91.

²⁹ Ηλιοπούλου – Στράγγα Τζ., “Προστασία...” ό.π., σελ. 124

³⁰ Lambert E., ό.π., p. 71.

του οποίου υπαγόταν ο προσφεύγων τη στιγμή που έλαβε χώρα η διαπιστωθείσα παραβίαση αφετέρου δε τη διασφάλιση του σεβασμού εκ μέρους του Κράτους – διαδικίω των συμβατικών υποχρεώσεων και της συμμετοχής του στην ανάπτυξη των κοινών ευρωπαϊκών αξιών.

Περαιτέρω, υποστηρίζεται ευρέως στην επιστήμη³¹ και σποραδικά γίνεται δεκτό και από την ελληνική νομολογία³² ότι, οι αποφάσεις του Δικαστηρίου του Στρασβούργου αναπτύσσουν μία ευρύτερη εμβέλεια, πέραν των ορίων της κριθείσας περιπτώσεως· πρόκειται για την αποκαλούμενη «αυθεντία του ερμηνευτικού δεδικασμένου», ήτοι για τη δέσμευση τρίτων – μη διαδικίων Κρατών από την απόφαση του Δικαστηρίου, με συνέπεια τα όργανα της νομοθετικής εξουσίας των τρίτων αυτών Κρατών να υποχρεούνται εξίσου να τροποποιήσουν τις αντίθετες προς τη Σύμβαση διατάξεις της νομοθεσίας τους και, σε κάθε περίπτωση, οι δικαστικές αρχές αυτών να μην τις εφαρμόζουν.

Θεμέλιο του ερμηνευτικού δεδικασμένου των αποφάσεων του ΕΔΔΑ θεωρείται το άρθρ. 1, καθώς και τα άρθρ. 19 και 32 I της Συμβάσεως. Πράγματι, εφόσον ιδρύθηκε από τη Σύμβαση Δικαστήριο, στο οποίο ανατέθηκε, μάλιστα, η αυθεντική ερμηνεία των διατάξεών της έπεται λογικώς ότι, οι αποφάσεις αυτού δεσμεύουν τα δικαστήρια των συμβαλλομένων Κρατών αναφορικά με την δοθείσα ερμηνεία. Άλλωστε, επισημαίνεται³³ ότι, η συνοχή του ευρωπαϊκού συστήματος προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων διασφαλίζεται από την ύπαρξη ενός μοναδικού δικαστή αρμόδιου να ερμηνεύει τελειωτικά τη Σύμβαση ενώ, περαιτέρω, η έλλειψη μονοπωλίου από το ΕΔΔΑ αναφορικά με την ερμηνεία της Συμβάσεως στο πλαίσιο της αρχής της επικουρικότητας του συστήματος της ΕΣΔΑ δεν εμποδίζει την αναγνώριση της αυθεντικότητας της ερμηνείας του, στο μέτρο που οι αποφάσεις του, ενόψει του άρθρ. 44, είναι τελεσίδικες. Μάλιστα, και το ίδιο το Δικαστήριο³⁴ έχει κρίνει ότι, οι αποφάσεις του αποσκοπούν «όχι μόνο στο να επιλύουν τη διαφορά που ήχθη ενώπιόν του, αλλά γενικότερα να διασαφηνίζουν, περιφρουρούν και διαπλάσσουν τους κανόνες της Συμβάσεως, και μ' αυτόν τον τρόπο να συμβάλουν στο σεβασμό από τα κράτη των υποχρεώσεων που ανέλαβαν με την ιδιότητα του συμβαλλομένου μέρους».

---

³¹ · *Lambert E.*, ό.π., p. 315

³² ΑΠ 9/2013 www.areiospagos.gr,

³³ *Lambert E.*, ό.π., p. 316

³⁴ *Guzzardi v. Italy*, 6 November 1980, § 86, Series A no. 39, *Karner v. Austria*, no. 40016/98, § 26, ECHR 2003-IX, *Rantsev v. Cyprus and Russia*, no. 25965/04, § 197, ECHR 2010.

Η δεσμευτική ισχύς του «ερμηνευτικού δεδικασμένου» των αποφάσεων του ΕΔΔΑ έγκειται στη διαπίστωση ότι, τα συμβαλλόμενα Κράτη επιλέγουν να συμβαδίζουν προς την ερμηνευτική κατεύθυνση της νομολογίας του Δικαστηρίου, ακόμη και αν δεν υπήρξαν διάδικοι σε ορισμένη υπόθεση, καθώς τυχόν απόκλισή τους συνεπάγεται σιωπηρώς μία σειρά κινδύνων, μερικοί από τους οποίους δεν αποκλείεται να καταλήγουν σε νομικές κυρώσεις. Ειδικότερα, όπως εύστοχα παρατηρείται³⁵, σε περίπτωση που ορισμένο Κράτος αποκλίνει από την ερμηνεία του Δικαστηρίου ανακύπτει κίνδυνος αποδυνάμωσης του πεδίου εφαρμογής της Συμβάσεως, που ενδέχεται να καταλήξει σε αναρχία των υιοθετούμενων ερμηνευτικών κατευθύνσεων. Τέλος, κατά την ίδια άποψη, ο μεγαλύτερος κίνδυνος που ανακύπτει είναι η δυνατότητα του ατόμου που ζημιώθηκε από την ερμηνεία του εθνικού δικαστή να προσφύγει ενώπιον του ΕΔΔΑ, με αποτέλεσμα να γεννάται η διεθνής ευθύνη του Κράτους αυτού, αν το Δικαστήριο διαπιστώσει παραβίαση της ΕΣΔΑ μέσω της δοθείσας από τον εθνικό δικαστή ερμηνείας.

III. ΜΕΣΑ ΕΚΤΕΛΕΣΗΣ ΤΩΝ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΕΔΔΑ

Η ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΩΝ

Όπως προκύπτει εναργώς από τα ανωτέρω αναφερόμενα το σύστημα της ΕΣΔΑ και του Δικαστηρίου διαθέτουν τις κατάλληλες θεσμικές εγγυήσεις για την πραγμάτωση των εννόμων αποτελεσμάτων των αποφάσεων του Δικαστηρίου. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται σε πλείστες αποφάσεις του ΕΔΔΑ, όταν το Δικαστήριο καλείται να εφαρμόσει το άρθρο 46 ΕΣΔΑ αναφέρεται στην νομική υποχρέωση του κράτους- μέλους να λάβει γενικά ή ατομικά μέτρα για την προστασία του δικαιώματος του προσφεύγοντος. Χαρακτηριστικά στην υπόθεση Μιχελουδάκης κατά Ελλάδος το Δικαστήριο αναφέρει³⁶ κατά πάγια διατύπωσή του *«Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι, όπως ερμηνεύεται υπό το φως του άρθρου 1 της Σύμβασης, το άρθρο 46 επιβάλλει στο εναγόμενο Κράτος τη νομική υποχρέωση να θέσει σε εφαρμογή, υπό τον έλεγχο της Επιτροπής Υπουργών, τα γενικά και/ή ατομικά μέτρα που επιβάλλονται για την προστασία του δικαιώματος του προσφεύγοντος, του οποίου την παραβίαση διαπίστωσε το Δικαστήριο. Μέτρα τέτοιου τύπου πρέπει να ληφθούν επίσης ως προς τα άλλα άτομα που βρίσκονται στην ίδια κατάσταση με τον ενδιαφερόμενο, ενώ το Κράτος θεωρείται ότι θέτει τέλος στα προβλήματα που προκαλούν τις διαπιστώσεις στις οποίες καταλήγει το*

³⁵ Γεωργακόπουλος Φ., Η συμμόρφωση στις αποφάσεις του ΕΔΔΑ – Οι ελληνικές εμπειρίες, ΤοΣ 2002.559 επ., σελ. 563.

³⁶ Σκέψεις 59 και επόμενα.

Δικαστήριο (Scozzari και Giunta κατά Ιταλίας [GC], αρ. 39221/98 και 41963/98, § 249, CEDH 2000-VIII, S. και Marper κατά Ηνωμένου Βασιλείου [GC], αρ. 30562/04 και 30566/04, § 134, 4 Δεκεμβρίου 2008).». Το Δικαστήριο τονίζει ότι τα διάδικα κράτη μέλη είναι καταρχήν³⁷ ελεύθερα να επιλέξουν τα μέσα με τα οποία θα συμμορφωθούν με την Απόφαση «Τα συμβαλλόμενα κράτη που είναι διάδικα μέρη σε μια υπόθεση είναι καταρχήν ελεύθερα να επιλέξουν τα μέσα με τα οποία θα συμμορφωθούν με μια απόφαση στην οποία το Δικαστήριο διαπίστωσε παράβαση. Αυτή η διακριτική ευχέρεια ως προς τον τρόπο εκτέλεσης μιας απόφασης αντανακλά την ελευθερία επιλογής που συνδέεται με την πρωταρχική υποχρέωση των Συμβαλλόμενων Κρατών βάσει της Σύμβασης να διασφαλίζουν τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που διασφαλίζονται (άρθρο 1). Εάν η φύση της παραβίασης επιτρέπει την επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση, εναπόκειται στο εναγόμενο κράτος να την πραγματοποιήσει, το δε Δικαστήριο δεν έχει ούτε την εξουσία ούτε την πρακτική δυνατότητα να το πράξει το ίδιο. Εάν, από την άλλη πλευρά, το εθνικό δίκαιο δεν επιτρέπει - ή επιτρέπει μόνο μερική - αποκατάσταση των συνεπειών της παράβασης, το άρθρο 50 εξουσιοδοτεί το Δικαστήριο να παράσχει στον ζημιωθέντα την κατάλληλη ικανοποίηση»³⁸.

Στο σημείο αυτό είναι πρωτίστως αναγκαία η εξειδίκευση των γενικών και ατομικών μέτρων που υποχρεούται να λάβει το διάδικο κράτος προκειμένου να άρει την παραβίαση της ΕΣΔΑ.

α. Γενικά Μέτρα Συμμόρφωσης

Καταρχάς, μιλώντας για «γενικά» μέτρα συμμόρφωσης όπως είναι ευνόητο πρόκειται για τα μέτρα που πρέπει να λάβει το διάδικο κράτος προκειμένου να αποτραπεί μία μελλοντική τέλεση της ίδιας παραβίασης. Ωστόσο, η λήψη γενικών μέτρων συγκεκριμενοποιείται κάθε φορά από το πεδίο στο οποίο έλαβε χώρα η επίδικη παραβίαση. Η παραβίαση μπορεί να αφορά στην ύπαρξη ή ανυπαρξία νομοθετικής ρύθμισης είτε στην ύπαρξη δικαστικής απόφασης.

---

³⁷ Υπάρχουν βέβαια περιπτώσεις στις οποίες το ίδιο το ΕΔΔΑ μέσω των «πilotικών αποφάσεων» υποδεικνύει το ίδιο μία κατεύθυνση «γενικών μέτρων», όπως θα αναλυθεί κατωτέρω. Σύμφωνα με τα οριζόμενα στην διάταξη 61 του Κανονισμού του Δικαστηρίου, το ΕΔΔΑ μπορεί να ακολουθήσει τη διαδικασία των pilotικών αποφάσεων και να εκδώσει μία pilotική απόφαση όταν τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης εμφανίζουν την ύπαρξη ενός δομικού ή συστημικού προβλήματος ή παρόμοιας δυσλειτουργικότητας, η οποία συνέβαλε στην άσκηση ή μπορεί να συμβάλει στην άσκηση παρόμοιων προσφυγών.

³⁸ Sejdovic κατά Ιταλίας [GC], 1- 03-2006, παρ.126

i. Παραβίαση στο πλαίσιο νομοθετικής ρύθμισης

Στην περίπτωση που η παραβίαση εντοπίζεται στο πλαίσιο της εθνικής νομοθεσίας, η συμμόρφωση με την ΕΣΔΑ, επιτυγχάνεται όπως είναι ευνόητο με την τροποποίηση της εθνικής νομοθεσίας είτε με τη μη εφαρμογή της³⁹. Η υποχρέωση αυτή, μάλιστα, υποστηρίζεται ότι δεν βαρύνει μόνο το κράτος που υπήρξε διάδικος στη σχετική δίκη, αλλά λόγω της αυθεντίας του «ερμηνευτικού δεδικασμένου» ενόψει του άρθρου 32 της ΕΣΔΑ, όλα τα κράτη μέρη με την ίδια ή παρεμφερή εσωτερική νομοθεσία⁴⁰.

Η συγκεκριμένη ενέργεια εναπόκειται αποκλειστικά και μόνο στη βούληση και νομοθετική πρωτοβουλία του κράτους που πραγματοποίησε την παραβίαση και μάλιστα γι' αυτό το λόγο δεν είναι δυνατή η άμεση αναγκαστική εκτέλεση της απόφασης του ΕΔΔΑ υπό την έννοια της προσφυγής στις διατάξεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Στην περίπτωση της νομοθετικής παραβίασης, θα λάβει χώρα η έμμεση εκτέλεση της απόφασης του ΕΔΔΑ που διαπιστώνει την εκάστοτε παραβίαση, είτε με την ερμηνεία της εθνικής νομοθεσίας κατά τρόπο σύμφωνο με τη Σύμβαση, είτε με την τροποποίησή της.⁴¹

Αναφορικά με την περίπτωση της τροποποίησης της εθνικής νομοθεσίας, αυτή συνιστά περίπτωση άμεσης υποχρέωσης του κράτους με βάση την καταδικαστική απόφαση. Χωρίς την νομοθετική παρέμβαση του κράτους, δεν υφίσταται η πρώτη απαίτηση του άρθρου 41 της ΕΣΔΑ περί πλήρους εξάλειψης των συνεπειών της παραβίασης. Άλλωστε, η παράβαση από την Πολιτεία της υποχρέωσής της να συμμορφωθεί με την καταδικαστική απόφαση και νομοθετώντας να προσαρμόσει την εσωτερική της νομοθεσία με την ΕΣΔΑ, συνιστά παραβίαση όχι μόνο της απόφασης, αλλά και της ίδιας της Σύμβασης και ως εκ τούτου παράνομη ενέργεια⁴². Η παρανομία αυτή, πληροί και στην προκειμένη περίπτωση το πραγματικό του άρθρου 105 του ΕισΝΑΚ, αφού συνιστά παράλειψη που είναι αντίθετη σε υπερκείμενους κανόνες δικαίου⁴³. Τούτο σημαίνει ότι ο διάδικος που νίκησε στο ΕΔΔΑ, δικαιούται να ασκήσει αγωγή αποζημίωσης κατά του Κράτους, βάσει του άρθρου 105 του ΕισΝΑΚ, για τη θετική και αποθετική ζημία του από την παραπάνω παράνομη παράλειψη του κράτους.⁴⁴

Έτερη δυνατότητα του θιγόμενου είναι η άσκηση ενώπιον του αρμοδίου Δικαστηρίου της αναγνωριστικής αγωγής σύμφωνα με το άρθρο 70 ΚΠολΔ. Αντικείμενο αυτής θα

---

³⁹ Καρέλος Λ., ό.π., σελ. 205-208

⁴⁰ Μητσόπουλος Γ., ό.π., σ. 856, Καρέλος Λ., ό.π, σ. 218, υποσημ. 106.

⁴¹ Καρέλος Λ., ό.π, σ. 218

⁴² Καρέλος Λ., ό.π, σ. 219 με τις εκεί παραπομπές.

⁴³ Υποστηρίζεται, βέβαια, ότι για την στοιχειοθέτηση της παραβίασης αρκεί και μόνη η μη συμμόρφωση προς τη δικαστική απόφαση, ΑΠ 1910/2007 σε ΕλλΔνη 49, σ. 397.

⁴⁴ Ηλιοπούλου - Στράγγα Τζ., "Προστασία..." ό.π., σελ. 128

είναι η αναγνώριση του ανίσχυρου της συγκεκριμένης νομοθετικής ρύθμισης λόγω αντίθεσής της με την ΕΣΔΑ. Βασική προϋπόθεση, ωστόσο, για την άσκηση της συγκεκριμένης αγωγής είναι η στοιχειοθέτηση του εννόμου συμφέροντος, το οποίο προκύπτει από την αμφισβήτηση της εννόμου σχέσεως της οποίας η ύπαρξη ή ανυπαρξία ζητείται να αναγνωρισθεί. Επομένως, είναι αναγκαίο η παραβίαση που προκαλείται από την αντίθετη στην ΕΣΔΑ εσωτερική ρύθμιση να προκαλεί αβεβαιότητα στη συγκεκριμένη έννομη σχέση. Η άρση της συγκεκριμένης αβεβαιότητας θα αποτελεί το αντικείμενο της δίκης και το αίτημα της αναγνωριστικής αγωγής και η περαιτέρω συνέπεια θα είναι η αναγνώριση του ανίσχυρου της εσωτερικής νομοθεσίας, αφού από την αντίθεση αυτής προς την ΕΣΔΑ, δημιουργήθηκε το πρώτον η αβεβαιότητα⁴⁵. Η απόφαση του εθνικού πολιτικού Δικαστηρίου, με την οποία γίνεται δεκτή η ανωτέρω αγωγή, για να καταλήξει στη ρύθμιση της συγκεκριμένης έννομης σχέσης που ήχθη ενώπιόν του, πρέπει υποχρεωτικώς να περάσει από το στάδιο που αναγνωρίζει την αντίθεση της εθνικής ρύθμισης προς την ΕΣΔΑ και στη συνέχεια το ανίσχυρο της εφαρμογής της στην συγκεκριμένη ένδικη περίπτωση⁴⁶. Συνεπεία τούτου, η Διοίκηση οφείλει να απέχει από την έκδοση διοικητικών πράξεων που ερείδονται επί της ανίσχυρης νομοθετικής διάταξης, ενώ σε περίπτωση που προβεί στην έκδοση μίας τέτοιας πράξης, στοιχειοθετούνται τόσο λόγοι ακυρότητας αυτής σε επίπεδο διοικητικού δικαίου όσο και εκ νέου παρανομία για την έγερση της αγωγής κατά ΕισΝΑΚ 105.

Εν συνεχεία, μετά την απόφαση του ΕΔΔΑ, με την οποία διαπιστώνεται η αντίθεση της εσωτερικής νομοθεσίας προς την ΕΣΔΑ, τα ελληνικά Δικαστήρια υποχρεούνται με βάση τις συνταγματικές διατάξεις 28 παρ.1, 87 παρ. 2 και 93 παρ. 4 Σ, χωρίς μάλιστα να αναμένουν την κατάργηση ή τροποποίησή της να μην εφαρμόζουν την παραβιαστική προς την ΕΣΔΑ νομοθεσία. Στην εκπλήρωση της υποχρέωσης αυτής, αποσκοπεί η δυνατότητα του Υπουργού Δικαιοσύνης, για την αποστολή εγκυκλίου προς τα δικαστήρια που διαπιστώνει την αντίθεση της εθνικής νομοθεσίας προς την ΕΣΔΑ. Η παραβίαση της υποχρέωσης αυτής ενόψει της προσωπικής και λειτουργικής ανεξαρτησίας των Δικαστών δεν στοιχειοθετεί παρανομία υπό την έννοια της ΕισΝΑΚ 105, ωστόσο υπό προϋποθέσεις θα μπορούσε να αποτελέσει επαρκή βάση για άσκηση αγωγής κακοδικίας⁴⁷.

---

⁴⁵ Ζημιανίτης Δ. «Ο παρεμπίπτων δικαστικός έλεγχος της συνταγματικότητας των νόμων στην πολιτική και ποινική δίκη», ΝοΒ 48, σ. 767 επ.

⁴⁶ Υπάρχει η άποψη ότι θα συνιστούσε λογικό και νομικό παράδοξο, η αναγνώριση του ανίσχυρου νομοθετικής ρύθμισης λόγω παραβίασης καταδικαστικής απόφασης του ΕΔΔΑ να μην εφαρμόζεται και σε υποθέσεις παρόμοιες με εκείνη στην οποία διαπιστώθηκε η κρίσιμη παραβίαση. Βλ. αναλυτικότερα Καρέλος Λ., ό.π., σ.220.

⁴⁷ Καρέλος Λ., ό.π., σ.222 με τις εκεί παραπομπές.

ii. Παραβίαση στο πλαίσιο δικαστικής απόφασης.

Όπως προαναφέρθηκε, είναι δυνατόν η παραβίαση της ΕΣΔΑ να μην προέρχεται μόνο από τον νόμο αλλά και από δικαστική απόφαση, επειδή ο δικαστής κατά την άσκηση του δικαιοδοτικού του έργου, ερμήνευσε και εφάρμοσε το εθνικό δίκαιο κατά τρόπο αντίθετο στην Σύμβαση. Όπως προαναφέρθηκε, στις περιπτώσεις αυτές δεν στοιχειοθετούνται οι προϋποθέσεις για την άσκηση της αγωγής του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ, παρά μόνο αυτές της άσκησης αγωγής κακοδικίας. Υπάρχει, βέβαια, πάντοτε η περίπτωση η αντίθετη ερμηνεία των εθνικών διατάξεων προς την ΕΣΔΑ⁴⁸ να αποτελεί μία νέα παραβίαση που να γεννά το δικαίωμα άσκησης προσφυγής.

Δυσχερέστερο είναι το ζήτημα που ανακύπτει όταν ο διάδικος στο πλαίσιο της δίκης του οποίου εξεδόθη η απόφαση του εθνικού δικαστηρίου που παραβιάζει τα δικαιώματά του από την ΕΣΔΑ, δικαιώνεται από το ΕΔΔΑ. Στην περίπτωση αυτή, η θίγουσα τα δικαιώματά του απόφαση, εξακολουθεί να υφίσταται στον νομικό κόσμο και εναπόκειται στην Πολιτεία να άρει την προσβολή. Προς τούτο, ο νομοθέτης οφείλει να μεριμνά με την πρόβλεψη ενδίκου βοηθήματος προκειμένου να ανατρέπονται οι έννομες συνέπειες της ημεδαπής απόφασης. Στο πλαίσιο της εθνικής εννόμου τάξεως, η συγκεκριμένη δυνατότητα υφίσταται στο πλαίσιο της ποινικής και διοικητικής δίκης, ενώ προβληματίζει ιδιαιτέρως η απουσία αντίστοιχου θεσμού στο πλαίσιο της πολιτικής δίκης⁴⁹. Σε περιορισμένο βαθμό επιλύει το ζήτημα η διάταξη ΚΠολΔ 758, η οποία θεσπίστηκε στο πλαίσιο των αποφάσεων εκουσίας δικαιοδοσίας⁵⁰, αφήνοντας κενό προστασίας και δημιουργώντας εμπόδια στην εκτέλεση της καταδικαστικής απόφασης

---

⁴⁸ Τα εθνικά δικαστήρια έχουν υποχρέωση να εφαρμόζουν τις εθνικές διατάξεις επιχειρώντας ερμηνεία σύμφωνη με τη Σύμβαση.

⁴⁹ Η Σύσταση Νο R (2000) 2 ενσωματώθηκε στην ελληνική νομοθεσία με τον Ν 2865/2000 παράγραφο 1 του άρθρου 525 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, με το άρθρο 12 του Ν 3060/2002 προστέθηκε στον ίδιο κώδικα το Άρθρο 525Α, ενώ με το άρθρο 23 του Ν. 3900/2010 προστέθηκε στον Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας το άρθρο 105Α σχετικά με την επανάληψη της διαδικασίας και στα διοικητικά δικαστήρια.

⁵⁰ ΚΠολΔ 758 παρ.1 εδ.β: «*Η αίτηση ανάκλησης ή μεταρρύθμισης του πρώτου εδαφίου επιτρέπεται, επίσης, μετά την έκδοση οριστικής απόφασης του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου με την οποία κρίνεται ότι η δικαστική απόφαση που δέχθηκε ή απέρριψε την αρχική αίτηση εκδόθηκε κατά παράβαση δικαιώματος που αφορά στον δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας που τηρήθηκε ή διάταξης ουσιαστικού δικαιού της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, με την επιφύλαξη των όρων και περιορισμών που προβλέπονται στις επιμέρους διατάξεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου περί προστασίας της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της πρόληψης του εγκλήματος, της προστασίας της υγείας ή ηθικής και της προστασίας των δικαιωμάτων και ελευθεριών των τρίτων. Στην περίπτωση αυτή η αίτηση ασκείται μέσα σε προθεσμία ενενήντα (90) ημερών, η οποία αρχίζει από την ημερομηνία που καθίσταται οριστική η απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.*»

του ΕΔΔΑ, όταν η παραβιαστική απόφαση του εθνικού πολιτικού δικαστηρίου έχει εκδοθεί στο πλαίσιο της τακτικής διαδικασίας ή των ειδικών διαδικασιών.

Το ζήτημα που δημιουργείται στις περιπτώσεις αυτές, καλύπτεται με έμμεσους τρόπους όπως α) παράλειψη προσβολής μέσω της ερμηνείας και εφαρμογής της εσωτερικής νομοθεσίας σύμφωνα με το νόημα και το περιεχόμενο της ΕΣΔΑ, σε μελλοντικές υποθέσεις, β) Μεταστροφή της νομολογίας προς τις διατυπώσεις του ΕΔΔΑ, γ) άρση της προσβολής με τη μη εφαρμογή της απόφασης, δ) καταβολή αποζημίωσης στην περίπτωση εκτέλεσης της απόφασης του ημεδαπού δικαστηρίου⁵¹.

Στο σημείο αυτό, δέον όπως επισημανθεί ότι η παραβίαση της ΕΣΔΑ μπορεί να προκύψει και υπό την αντίθετη όψη ήτοι μέσω της άρνησης εκτέλεσης τελεσίδικης δικαστικής απόφασης, η οποία επιδικάζει χρηματικό ποσό στο διάδικο. Χαρακτηριστική περίπτωση που ανευρίσκει κανείς στη νομολογία του ΕΔΔΑ είναι η υπόθεση *Burdov* κατά Ρωσίας⁵², στην οποία το Δικαστήριο διέγνωσε ότι η άρνηση από το Κράτος εκτέλεσης τελεσίδικων δικαστικών αποφάσεων, οι οποίες επιδίκαζαν στον παθόντα χρηματική αποζημίωση «λόγω έλλειψης χρηματικών διαθέσιμων» θίγει το δικαίωμα περιουσίας του και ως εκ τούτου παραβιάζει το άρθρο 1 του 1^{ου} Πρόσθετου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.

Β. Ατομικά Μέτρα Συμμόρφωσης

Σε αντίθεση με τα γενικά μέτρα συμμόρφωσης τα οποία αφορούν στο κράτος-μέλος ώστε το τελευταίο να μεριμνήσει για την αποτροπή μελλοντικών απαγορεύσεων της ΕΣΔΑ, τα ατομικά μέτρα συμμόρφωσης αφορούν στον συγκεκριμένο προσφεύγοντα, στη δίκη του οποίου διαπιστώθηκε η παραβίαση, προκειμένου να αποκατασταθεί η βλάβη που υπέστη από την παραβίαση. Κατά το άρθρο 46 παρ. 1 της ΕΣΔΑ, η παραβίαση των κατοχυρωμένων στη Σύμβαση δικαιωμάτων υποχρεώνει το κράτος σε σχέση με τον παθόντα να προβεί σε άμεση άρση της παραβίασης και παράλληλα, σε συνδυασμό με τους κανόνες διεθνούς ευθύνης να επαναφέρει τα πράγματα στην προτέρα κατάσταση⁵³, ήτοι στην κατάσταση που αυτός βρισκόταν πριν λάβει χώρα η επίδικη παραβίαση. Επειδή δεν είναι δυνατή η σε κάθε περίπτωση επαναφορά στην προτέρα κατάσταση, το Δικαστήριο επιδικάζει δίκαιη ικανοποίηση στον παθόντα (άρθρο 41 ΕΣΔΑ), η οποία περιλαμβάνει είτε την υλική ζημία που υπέστη ο προσφεύγων λόγω της παραβίασης είτε την ηθική βλάβη του. Παρόλα αυτά, ο προσφεύγων έχει πάντοτε το δικαίωμα να αιτηθεί την επανάληψη της διαδικασίας αξιοποιώντας το οικείο ένδικο βοήθημα ανάλογα με τη δικαιοδοσία στην οποία αφορά. Στην περίπτωση της ποινικής δίκης, το ένδικο βοήθημα

⁵¹ Καρέλος Λ., ό.π., σ.223 με τις εκεί παραπομπές

⁵² *Burdov v. Russia* (No1) no. 59498/00

⁵³ Παπαμιχαλόπουλος κατά Ελλάδος, 24.06.1993, βλ. παρ. 34 επόμενα.

αυτό τυποποιείται στην 6η παράγραφο του άρθρου 525 ΚΠΔ⁵⁴ για το οποίο θα γίνει λόγος αναλυτικά κατωτέρω.

ι. Ο θεσμός της δίκαιης ικανοποίησης

Από το άρθρ. 41, το οποίο ορίζει ότι, «*Εάν το Δικαστήριο κρίνει ότι υπήρξε παραβίαση της Σύμβασης ή των Πρωτοκόλλων της, και αν το εσωτερικό δίκαιο του Υψηλού Συμβαλλόμενου Μέρους δεν επιτρέπει παρά μόνο την ατελή εξάλειψη των συνεπειών της παραβίασης αυτής, το Δικαστήριο χορηγεί, εφόσον είναι αναγκαίο, στον παθόντα δίκαιη ικανοποίηση*», διακρίνονται δύο είδη αποφάσεων. Η πρώτη κατηγορία αποφάσεων αφορά τις αποφάσεις, με τις οποίες το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι έχει λάβει χώρα ορισμένη παραβίαση της Συμβάσεως· σύμφωνα με το λεκτικό του άρθρ. 41, η εξουσία του Δικαστηρίου να αποφασίζει περιορίζεται, καταρχήν, στη διαπίστωση της παραβίασης. Στην περίπτωση αυτή ο χαρακτήρας της απόφασης είναι διαπιστωτικός και η απόφαση αποκαλείται ως «*αναγνωριστική*» ή «*διαπιστωτική*» ή ως «*δικαιοδοτική διαπιστωτική πράξη*».

Εφόσον το Δικαστήριο διαπιστώσει ότι έχει λάβει χώρα παραβίαση ορισμένου άρθρου της Συμβάσεως και εφόσον υποβάλλεται σχετικό αίτημα από τον προσφεύγοντα, εξετάζει υπό το πρίσμα του άρθρ. 41 το ενδεχόμενο επιδίκασης υπέρ αυτού δίκαιης ικανοποίησης, την οποία δύναται να καθορίσει είτε με την ίδια απόφαση, με την οποία διαπιστώνει την παραβίαση, είτε με διακριτή απόφαση⁵⁵. Κατά την κρατούσα στην επιστήμη⁵⁶ ορολογία, οι αποφάσεις αυτής της κατηγορίας καλούνται ως «*αποφάσεις προς παροχή*» ή ως «*δικαιοδοτικές πράξεις προς παροχή*». Μάλιστα, ευχερώς θα μπορούσε

---

⁵⁴ Η αίτηση επανάληψης της διαδικασίας μετά από καταδικαστική απόφαση του ΕΔΔΑ (εν συντομία ΑΕΔδ) εισήχθη στην διοικητική δικονομία σταδιακά με τρία διαφορετικά νομοθετήματα: το ν. 3900/2010 με χρόνο ισχύος από 01.01.2011 για τις διαφορές ουσίας, το ν. 4055/2012 με χρόνο ισχύος από 02.04.2012 για τις δίκες ενώπιον του Ελεγκτικού Συνεδρίου και τέλος το ν. 4446/2016 με χρόνο ισχύος από 22.12.2016 για τις ακυρωτικές διαφορές και τις κατ' αναίρεση δίκες. Έτσι κατέλαβε προοδευτικά το σύνολο της ύλης των διοικητικών δικαστηρίων.

⁵⁵ Sudre F., *Droit européen et international des droits de l'homme*, p. 443, no. 259· Velu J. / Ergec R., *La Convention européenne des droits de l'homme - Extrait du Répertoire pratique du droit belge, Complément, Tome VII*, p. 10173, no. 1186· Velu J., *Rapport sur les responsabilités incombant aux Etats parties à la Convention européenne des droits de l'homme aux Actes Du Sixième Colloque International Sur la Convention Européenne Des Droits de L'Homme*, p. 566, no. 21· Leuprecht P., *The Execution of Judgments and Decisions*, p. 793, no. 1· Röss G., *Effets des arrêts de la Cour européenne des droits de l' homme en droit interne et pour les tribunaux nationaux aux Actes Du Cinquième Colloque International Sur la Convention Européenne Des Droits de L'Homme*, p. 270.

⁵⁶ Sudre F., *ό.π.*, p. 443, no. 259· Velu J. / Ergec R., *ό.π.*, p. 10173, no. 1186· Velu J., *ό.π.*, p. 566, no. 21· Leuprecht P., *ό.π.*, p. 795, no. 2.

να υποστηριχθεί ότι, στην περίπτωση αυτή, η απόφαση του Δικαστηρίου του Στρασβούργου περιέχει δύο κεφάλαια, καθώς εν προκειμένω υφίστανται δύο διακριτές διατάξεις της απόφασης, κάθε μία από τις οποίες αποφαίνεται επί αυτοτελούς αιτήσεως παροχής έννομης προστασίας, δηλαδή αφενός για την κατάγνωση της παραβίασης ορισμένου άρθρου της Συμβάσεως και αφετέρου για την επιδίκαση ποσού αποζημίωσης.

Στο πλαίσιο του άρθρ. 41, γίνεται δεκτό ότι το Δικαστήριο του Στρασβούργου διαθέτει ευρεία εκτιμητική ευχέρεια, λαμβάνοντας υπόψη όλες τις περιστάσεις κάθε περίπτωσης, για την επιδίκαση ή μη δίκαιης ικανοποίησης, την οποία συνήθως επιδικάζει αν συντρέχουν ορισμένες προϋποθέσεις. Καταρχάς, εξετάζεται αν έχει συντελεστεί παραβίαση υποχρέωσης με βάση τη Σύμβαση, η οποία, κατά το ΕΔΔΑ⁵⁷, περιλαμβάνει τόσο τις πράξεις όσο και τις παραλείψεις, όλων ανεξαιρέτως των κρατικών αρχών, δηλαδή, του νομοθέτη, της διοίκησης και των δικαστηρίων. Κατά δεύτερον, το Δικαστήριο εξετάζει αν είναι αδύνατη η, κατά το εσωτερικό δίκαιο του καταδικασθέντος Κράτους, ανόρθωση των συνεπειών της προκληθείσας ζημίας· κατά το ΕΔΔΑ⁵⁸, η προϋπόθεση αυτή πληρούται όχι μόνο στην περίπτωση που, παρότι η ζημία μπορεί να επανορθωθεί, το εσωτερικό δίκαιο του Κράτους εμποδίζει αυτήν την επανόρθωση αλλά και στην περίπτωση που η *restitutio in integrum* είναι αδύνατη εξαιτίας της φύσης της ζημίας, οπότε το καταδικασθέν Κράτος δεν δύναται να ισχυρισθεί ότι, είναι αδύνατη η επιδίκαση δίκαιης ικανοποίησης, λόγω της μη διεκδίκησης, προηγουμένως, εκ μέρους του ήδη προσφεύγοντος αποζημίωσης από τα εθνικά δικαστήρια. Κατά τρίτον, απαιτείται ζημία του προσφεύγοντος, η οποία διαπιστώνεται με αυτόνομα κριτήρια και με την επισήμανση ότι το Δικαστήριο αναγνωρίζει αφενός την υλική ζημία, περιλαμβανομένου και του διαφυγόντος κέρδους και αφετέρου την ηθική βλάβη, αν και στην τελευταία περίπτωση η επανόρθωση αυτής πραγματοποιείται, κατά κανόνα, με μόνη την διαπίστωση της παραβίασης⁵⁹. Τελευταία προϋπόθεση που εξετάζει το Δικαστήριο είναι αυτή της ύπαρξης αιτιώδους συνδέσμου μεταξύ της παραβίασης της Συμβάσεως και της ζημίας, ο οποίος, συνήθως, στις περιπτώσεις υλικής ζημίας δυσχερώς αποδεικνύεται.

---

⁵⁷ De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium (Article 50), 10 March 1972, §§ 22-23, Series A no. 14.

⁵⁸ De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium (Article 50), 10 March 1972, § 20, Series A no. 14, Ringeisen v. Austria (Article 50), 22 June 1972, § 21, Series A no. 15, König v. Germany (Article 50), 10 March 1980, § 15, Series A no. 36, The Sunday Times v. the United Kingdom (no. 1) (Article 50), 6 November 1980, § 13, Series A no. 38, Guzzardi v. Italy, 6 November 1980, § 113, Series A no. 39.

⁵⁹ Bricmont v. Belgium, 7 July 1989, § 99, Series A no. 158, Norris v. Ireland, 26 October 1988, § 50, Series A no. 142, Schönenberger and Durmaz v. Switzerland, 20 June 1988, § 35, Series A no. 137· για τη διστακτικότητα του Δικαστηρίου του Στρασβούργου να επιδικάσει δίκαιη ικανοποίηση στην περίπτωση της ηθικής βλάβης βλπ. σχ. Κτιστάκη Στ., Αστική Ευθύνη του Κράτους στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ΝοΒ 2005.2003 επ., σελ. 2017, αρ. 3.

Καθίσταται προφανές ότι η αναγκαστική εκτέλεση των αποφάσεων του ΕΔΔΑ, διαφέρει σε σχέση με την εκτέλεση των αποφάσεων των ημεδαπών δικαστηρίων καθώς και των αλλοδαπών δικαστηρίων κρατών μελών της Ε.Ε. ή τρίτων χωρών. Τούτο διότι μόνον οι καταψηφιστικές αποφάσεις, όσες δηλαδή καταδικάζουν τον εναγόμενο σε παροχή, δηλαδή σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή, εξοπλίζονται με εκτελεστότητα και έτσι, αν ο εναγόμενος δεν συμμορφωθεί με την επιταγή της εν λόγω απόφασης, ο ενάγων μπορεί, εφόσον η απόφαση τελεσιδικήσει ή κηρυχθεί προσωρινώς εκτελεστή, να επισπεύσει κατά του πρώτου αναγκαστική εκτέλεση (άρθρ. 904 I περ. α' ΚΠολΔ)⁶⁰. Αντιθέτως, οι αναγνωριστικές και οι διαπλαστικές αποφάσεις δεν εξοπλίζονται με εκτελεστό τίτλο, παρά μόνον ως προς το κεφάλαιο της επιδικασθείσας δικαστικής δαπάνης.

Καταρχάς, θα πρέπει να τονιστεί ότι, κατά την σχεδόν απολύτως κρατούσα άποψη στην διεθνή θεωρία⁶³, οι αποφάσεις του Δικαστηρίου του Στρασβούργου δεν συνιστούν αφ' εαυτών εκτελεστό τίτλο, δεν είναι αμέσως εκτελεστές στις εθνικές έννομες τάξεις των Κρατών - μελών της ΕΣΔΑ και, επομένως, προκειμένου να επιχειρηθεί αναγκαστική εκτέλεση αυτών σε συγκεκριμένο Κράτος, απαιτείται να λάβει χώρα προηγουμένως ορισμένη πράξη εκτέλεσης. Χαρακτηριστικά, μάλιστα, αναφέρεται ότι⁶¹, επί του ζητήματος της εκτελεστότητας των αποφάσεων του ΕΔΔΑ -και ιδίως αυτών με τις οποίες επιδικάζεται στο αδικηθέν μέρος δίκαιη ικανοποίηση- υφίσταται ένα κενό στην ΕΣΔΑ, η οποία δεν διαλαμβάνει σχετική διάταξη. Μάλιστα, κρατούσα φαίνεται να είναι η άποψη⁶², σύμφωνα με την οποία τα Κράτη - μέλη της ΕΣΔΑ δεν υποχρεούνται να αναγνωρίσουν, μέσω της θέσπισης ειδικής νομοθετικής διάταξης, δύναμη εκτελεστότητας στις αποφάσεις του Δικαστηρίου.

Σε κάθε περίπτωση, δεν είναι επιδεκτικές εκτέλεσης⁶³ οι αποφάσεις του Δικαστηρίου με τις οποίες διαπιστώνεται ότι δεν έχει λάβει χώρα παραβίαση της Συμβάσεως ή ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις επιδίκασης δίκαιης ικανοποίησης κατά το άρθρ. 41, καθώς και οι αποφάσεις που σχετίζονται με θέματα δικαιοδοσίας ή αρμοδιότητας του Δικαστηρίου ή παραδεκτού της προσφυγής.

Λαμβάνοντας ως αφετηρία την κρατούσα θέση στην επιστήμη, σύμφωνα με την οποία οι αποφάσεις του ΕΔΔΑ δεν συνιστούν εκτελεστό τίτλο, έγινε προσπάθεια εκ μέρους της ημεδαπής θεωρίας προς το σκοπό εξεύρεσης άλλων λύσεων, προκειμένου να

---

⁶⁰ Νίκας Ν., Εγχειρίδιο Πολιτικής Δικονομίας, §36, σελ. 228, αρ. 2· Γεσίου - Φαλτσή Π., Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτελέσεως, τόμ. Ι, §15, σελ. 258 επ. για τους ημεδαπούς εκτελεστούς τίτλους του ΚΠολΔ, βλπ. διεξοδικά, Μπέη Κ., Πολιτική Δικονομία τ. 21- Αναγκαστική εκτέλεση, σελ. 85 επ.

⁶¹ Velu J. / Ergec R., ό.π., p. 1048, no. 1212

⁶² Bernhardt R., The Convention and Domestic Law, p. 38

⁶³ Velu J. / Ergec R., ό.π., p. 1049, no. 1213 (στο τέλος).

διασφαλιστεί η αναγκαστική εκτέλεση της απόφασης εις βάρος του καταδικασθέντος Κράτους.

Πρώτος ο Ευρυγένης⁶⁴ διερεύνησε το ζήτημα της επίδρασης των αποφάσεων του Δικαστηρίου του Στρασβούργου στις εσωτερικές έννομες τάξεις των Κρατών – μερών· παρατήρησε συγκεκριμένα ότι, παρόλη την αδιαμφισβήτητη Δημοσίου Διεθνούς δικαίου υποχρέωση των Κρατών – μερών, όπως αυτή θεμελιώνεται στο άρθρ. 46 I, II, ερευνητέο είναι κατά πόσον οι αποφάσεις αυτές αναπτύσσουν έννομα αποτελέσματα στο εσωτερικό δίκαιο των συμβαλλομένων Κρατών. Κατά την υιοθετηθείσα από τον ίδιο άποψη, «έγκειται στα Κράτη να αναγνωρίσουν στις αποφάσεις του Δικαστηρίου –είτε μέσω θέσπισης ειδικών διατάξεων είτε διά αναλόγου εφαρμογής των διατάξεων για την κήρυξη εκτελεστών στην Ελλάδα αλλοδαπών αποφάσεων- την έννομη συνέπεια του ουσιαστικού δεδικασμένου, καθώς και εκείνη της εκτελεστότητας για τις επιδεδ. Η άποψη αυτή υπέστη περαιτέρω θεωρητική επεξεργασία από τον Μητσόπουλο⁶⁵, ο οποίος τόνισε προκαταρκτικά ότι, ανεξαρτήτως της γένεσης της διεθνούς ευθύνης του παραβιάζοντος τη Σύμβαση Κράτους, δεν είναι δυνατόν να μένει ανικανοποίητη η επιδικασθείσα από το ΕΔΔΑ υπέρ του προσφεύγοντος χρηματική απαίτηση, αφού, άλλωστε, προέρχεται από «δικαστήριο υπερτάτης δικαιοδοτικής μορφής». Δέχτηκε, έτσι, την αναλογική εφαρμογή των διατάξεων των άρθρ. 905 σε συνδ. με 323 αρ. 2-5 ΚΠολΔ, για την κήρυξη εκτελεστών στην Ελλάδα αλλοδαπών αποφάσεων με την επισήμανση, όμως, ότι η εν λόγω διαδικασία θα χωρήσει μεν αλλά «εντόνως απλουστευμένη». Συγκεκριμένα, όπως πρότεινε ο ίδιος, αρχικά θα λαμβάνει χώρα ένας *prima facie* έλεγχος της τυπικής εγκυρότητας της απόφασεως ενώ, εν συνεχεία, η πλήρωση των υπ' αρ. 2-5 όρων του άρθρ. 323 θα προκύπτει από την ίδια την απόφαση. Μάλιστα, διευκρίνισε ότι, ο υπ' αρ. 4 όρος του άρθρ. 323 ΚΠολΔ, σύμφωνα με τον οποίο ελέγχεται αν η αλλοδαπή απόφαση «είναι αντίθετη προς απόφαση ελληνικού δικαστηρίου που εκδόθηκε στην ίδια υπόθεση και αποτελεί δεδικασμένο για τους διαδίκους μεταξύ των οποίων εκδόθηκε η απόφαση του αλλοδαπού δικαστηρίου» καθίσταται ανενεργός αφού, κατά την υποστηριζόμενη από τον ίδιο άποψη, διά της εκδόσεως της αποφάσεως του Δικαστηρίου του Στρασβούργου, παύουν να ισχύουν τα έννομα αποτελέσματα της ημεδαπής απόφασης, με την οποία δόθηκε διάφορη από το ΕΔΔΑ λύση.

---

⁶⁴Evrigenis D., *Refléxions sur la Dimension Nationale de la Convention Européenne des droits de l' home aux Annales D. Evrigenis*, p. 1001-1002, no. 5.c.ii.

⁶⁵ Μπέης Κ., Τα συνταγματικά θεμέλια της δικαστικής προστασίας – Το ελληνικό έλλειμμα κράτους δικαίου, σελ. 400.

Προς την ίδια κατεύθυνση, ήτοι αυτή της υιοθέτησης μίας διαδικασίας κήρυξης της εκτελεστότητας της απόφασης του ΕΔΔΑ κατατείνει και ο Μπέης⁶⁶, ο οποίος, υπό διαφορετική, βέβαια, αιτιολόγηση, εύστοχα παρατηρεί ότι, δεν υπάρχει το κώλυμα εκ του αρ. 4 του άρθρ. 323 ΚΠολΔ, δηλαδή η αντίθεση του δεδικασμένου της απόφασης του ΕΔΔΑ προς το δεδικασμένο της ημεδαπής απόφασης, καθώς ελλείπει η προϋπόθεση της ταυτότητας των αντικειμενικών και υποκειμενικών ορίων του δεδικασμένου των δύο αποφάσεων. Τέλος, όπως ο ίδιος επισημαίνει, και η πιθανότητα συνδρομής του υπ' αρ. 4 του άρθρ. 323 ΚΠολΔ κωλύματος, ήτοι της αντίθεσης της απόφασης του ΕΔΔΑ στα χρηστά ήθη και στη δημόσια τάξη, αποκλείεται να εμφανιστεί, αφού η ΕΣΔΑ εμπεριέχει «την κωδικοποίηση των δικαιϊκών αρχών που συνθέτουν την ευρωπαϊκή δημόσια τάξη⁶⁷», η οποία κατά το άρθρ. 28 Ι του Συντάγματος έχει καταστεί τμήμα και της ελληνικής δημόσιας τάξης.

Η άποψη αυτή, περί αναλογικής εφαρμογής μίας διαδικασίας *exequatur*, φαίνεται να έχει επικρατήσει.

Ωστόσο, η ως άνω διατυπωθείσα άποψη δεν γίνεται αποδεκτή ανεξαιρέτως. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρει η Ηλιοπούλου – Στράγγα⁶⁸, η ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων της Πολιτικής Δικονομίας είναι αδόκιμη, καθώς, στην περίπτωση της ΕΣΔΑ, τα Κράτη – μέρη συνειδητά δεν επιθυμούσαν να προβούν σε έναν τόσο δραστικό περιορισμό της κυριαρχίας τους, αφήνοντας, έτσι, ανοιχτό το ζήτημα της εκτελεστότητας και της αναγκαστικής εκτέλεσης των αποφάσεων του Δικαστηρίου. Περαιτέρω, η αναλογική εφαρμογή των διατάξεων της Πολιτικής Δικονομίας ενδεχομένως προσκρούει στη φύση των κατ' άρθρ. 35 ατομικών προσφυγών, οι οποίες προσιδιάζουν περισσότερο με προσφυγές Δημοσίου δικαίου και ως τέτοιες διαφεύγουν αναγκαίως από το πεδίο εφαρμογής του ΚΠολΔ και από τη δικαιοδοσία των Πολιτικών δικαστηρίων. Επομένως, κατά την ίδια άποψη, δεν είναι νοητή η ερμηνευτική συναγωγή μίας τέτοιας δέσμευσης των Κρατών – μερών, μέσω μίας απροϋπόθετης αναλογίας αλλά «απαιτείται ένα σαφές κανονιστικό έρεισμα, είτε του διεθνούς δικαίου, είτε του εθνικού δικαίου».

---

⁶⁶ Μπέης Κ., Τα συνταγματικά θεμέλια της δικαστικής προστασίας – Το ελληνικό έλλειμμα κράτους δικαίου, σελ. 400.

⁶⁷ Η θεωρητικώς διατυπωθείσα αυτή άποψη υποστηρίζεται ήδη από τη νεώτερη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, βλπ. σχ. ECJ judgment of 28 March 2000, Dieter Krombach/André Bamberski, 7/98, ECLI:EU:C:2000:164, §§ 44-45.

⁶⁸ Ηλιοπούλου – Στράγγα Τζ., “Προστασία...” ό.π., σελ. 135· η ίδια, “Η εκτέλεση...” ό.π., κεφ. ΙΙ, σελ. 54-55.

Η κυριότερη, όμως, αντίρρηση που επισημαίνεται από την Ηλιοπούλου - Στράγγα⁶⁹ αφορά στην αδυναμία σωρευτικού ελέγχου και εφαρμογής των υπ' αρ. 2-5 όρων του άρθρου 323 ΚΠολΔ· ούτε, άλλωστε, είναι ικανοποιητική η προταθείσα λύση του επιλεκτικού ελέγχου από τον εθνικό δικαστή ορισμένων μόνον από τις προϋποθέσεις του άρθρ. 323 αρ. 2- 5 ΚΠολΔ, καθώς θα οδηγούσε κατά την άποψη αυτή «σε μία ανεπίτρεπτη διάπλαση του δικαίου από το δικαστή, που καλείται να εκτελέσει χρέη νομοθέτη».

Τέλος, προς αντίκρουση της κρατούσας άποψης, παρατηρήθηκε ότι⁷⁰, δεν πληρούται εν προκειμένω η προϋπόθεση που θέτει το άρθρ. 905 ΙΙ ΚΠολΔ, σύμφωνα με το οποίο, ο αλλοδαπός τίτλος κηρύσσεται εκτελεστός «εφόσον είναι εκτελεστός κατά το δίκαιο του τόπου όπου εκδόθηκε»· όμως, η θεμελιώδης αυτή προϋπόθεση δεν πληρούται εν προκειμένω, αφού ακριβώς η Σύμβαση δεν διαλαμβάνει σχετική διάταξη, με την οποία να προσδίδεται εκτελεστότητα στις αποφάσεις του Δικαστηρίου. Το επιχείρημα αυτό έχει προσπαθήσει να αντικρούσει ο Μπέης⁷¹, ο οποίος υποστηρίζει ότι η προϋπόθεση που θέτει η διάταξη του άρθρ. 905 ΙΙ ΚΠολΔ πληρούται, αφού η απόφαση του Δικαστηρίου συνιστά εκτελεστό τίτλο, παρόλη την έλλειψη σχετικής ρητής διάταξης στην ΕΣΔΑ· ειδικότερα, ερμηνεύοντας την διάταξη του άρθρ. 46 Ι, δέχεται ότι, αυτή εμπεριέχει αφενός την ουσιαστική υποχρέωση πληρωμής του επιδικασθέντος ποσού και αφετέρου τη δικονομική υποχρέωση συμμόρφωσης του Κράτους με την καταδίκη του ενώ, κατ' άρθρ. 46 ΙΙ, η Επιτροπή Υπουργών επιφορτίζεται να επιτηρεί την εκπλήρωση και των δύο αυτών υποχρεώσεων του καταδικασθέντος Κράτους. Άλλωστε, όπως υποστηρίζει ο ίδιος, εφόσον συντρέχει παραβίαση του άρθρ. 6 Ι στις περιπτώσεις όπου ορισμένο Κράτος δεν παρέχει «δραστική δικαστική προστασία», που να διασφαλίζει και την αναγκαστική εκτέλεση, θα ήταν παράδοξο να στερείται αυτής της δραστηριότητας η ίδια η απόφαση του ΕΔΔΑ. Καταλήγει, λοιπόν, η ίδια άποψη στην κατάφαση της προϋπόθεσης του άρθρ. 905 ΙΙ ΚΠολΔ, θεωρώντας ότι η απόφαση του ΕΔΔΑ συνιστά εκτελεστό τίτλο που, όμως, για να αναγνωρισθεί και στην ημεδαπή έννομη τάξη θα πρέπει να υποβληθεί σε ορισμένη διαδικασία, ήτοι την προβλεπόμενη στις διατάξεις των άρθρ. 905 σε συνδ. με 323 αρ. 2-5 ΚΠολΔ.

Παράλληλα, έχει υποστηριχθεί και τρίτη άποψη⁷², σύμφωνα με την οποία οι αποφάσεις του Δικαστηρίου του Στρασβούργου αποτελούν «χωρίς άλλο (αυτοδικαίως) τίτλο

---

⁶⁹ Ηλιοπούλου - Στράγγα Τζ., "Προστασία..." ό.π., σελ. 135· η ίδια, "Η εκτέλεση..." ό.π., κεφ. ΙΙ, σελ. 54-55.

⁷⁰ Ηλιοπούλου - Στράγγα Τζ., "Προστασία..." ό.π., σελ. 141-142

⁷¹ Μπέης Κ., "Τα συνταγματικά θεμέλια..." ό.π., σελ. 398

⁷² Καρέλος Λ., ό.π., σελ. 211.

εκτελεστό». Συγκεκριμένα, ο Καρέλος⁷³εκκινεί από την οριοθέτηση της θέσης της ΕΣΔΑ και του ΕΔΔΑ στην εσωτερική έννομη τάξη τονίζοντας ότι, εφόσον η ερμηνεία των διατάξεων της ΕΣΔΑ, την οποία επιχειρεί το ΕΔΔΑ, ενσωματώνεται στις διατάξεις της Σύμβασης, απολαμβάνει, κατ' άρθρ. 28 I Συντ., αυξημένης τυπικής ισχύος· κατά συνέπεια, οι αποφάσεις του ΕΔΔΑ «αναπτύσσουν, χωρίς άλλη προϋπόθεση, όπως εκείνη της προηγούμενης αναγνώρισής τους με απόφαση ημεδαπού δικαστηρίου ή της έκδοσης απογράφου, εκτελεστότητα και είναι αμέσως εκτελεστές στην εσωτερική έννομη τάξη». Κατά την υποστηριζόμενη από τον ίδιο άποψη, δεν υπάρχει ανάγκη να προηγηθεί εν προκειμένω η κήρυξη της απόφασης του ΕΔΔΑ εκτελεστής, κατά τη διαδικασία των άρθρ. 905 σε συνδ. με 323 αρ. 2-5 ΚΠολΔ, ιδίως διότι, ενόψει της επιφύλαξης υπέρ των διεθνών συμβάσεων του άρθρ. 905 I ΚΠολΔ, θα πρέπει να δοθεί προτεραιότητα στην ΕΣΔΑ και στο άρθρ. 46 I αυτής, από το οποίο συνάγεται η δυνατότητα εκτέλεσης της απόφασης στην ημεδαπή έννομη τάξη. Επισημαίνει, τέλος, ο ίδιος ότι, η αναγκαστική εκτέλεση των αποφάσεων αυτών θα πραγματοποιείται αμέσως, χωρίς την έκδοση απογράφου, με απλό αντίγραφο της καταδικαστικής απόφασης, κατά τα ισχύοντα για την εκτέλεση αποφάσεων ασφαλιστικών μέτρων. Στο πλαίσιο αυτό, κατ' απόκλιση από το άρθρ. 924 ΚΠολΔ, που ορίζει ότι η διαδικασία της αναγκαστικής εκτέλεσης αρχίζει, αφού πρώτα επιδοθεί στον καθ' ού αντίγραφο εξ απογράφου μετ' επιταγής προς εκτέλεση, η εκτέλεση της απόφασης που διατάζει ασφαλιστικό μέτρο δεν διενεργείται υποχρεωτικά με την επίδοση απογράφου και επιταγής, αλλά με την επίδοση στον καθ' ού μόνον αντιγράφου ή αποσπάσματος της καταδικαστικής απόφασης, χωρίς να είναι απαραίτητη η προηγούμενη επίδοση της απόφασης (βλπ. σχ. άρθρ. 700 II εδ. α').

Ωστόσο, θα πρέπει να προσεχθεί ότι, η άποψη αυτή εκκινεί από λανθασμένη αφετηρία· αφήνοντας κατά μέρος την παρατήρηση ότι, η επιφύλαξη υπέρ «αυτών που ορίζουν διεθνείς συμβάσεις» αφορά σε διεθνή ή ενωσιακά⁷⁴ συμβατικά κείμενα, που εμπεριέχουν ρυθμίσεις δικονομικού δικαίου και ρυθμίζουν αμέσως το ζήτημα της αναγνώρισης και εκτέλεσης αλλοδαπών δικαστικών αποφάσεων, θα πρέπει να τονιστεί ότι, τυχόν *eo ipso* αναγνώριση των αποφάσεων του ΕΔΔΑ ως εκτελεστών τίτλων δεν δύναται να συναχθεί

---

⁷³ Καρέλος Λ., ό.π., σελ. 205-208.

⁷⁴ Ενδεικτικά, στο πλαίσιο της ενωσιακής έννομης τάξης βλπ. σχ. άρθρ. 20 σημ. 1 Καν. 805/2004 («Για τη θέσπιση ευρωπαϊκού εκτελεστού τίτλου για τις μη αμφισβητούμενες αξιώσεις»), άρθρ. 19 και 21 σημ. 1 Καν. 1896/2006 («Για τη θέσπιση διαδικασίας Ευρωπαϊκής διαταγής πληρωμής»), άρθρ. 20 σημ. 1 Καν. 861/2007 («Για τη θέσπιση ευρωπαϊκής διαδικασίας μικροδιαφορών»), άρθρ. 30 Καν. 4/2009 («Για τη διεθνή δικαιοδοσία, το εφαρμοστέο δίκαιο, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων και τη συνεργασία σε θέματα υποχρεώσεων διατροφής»), άρθρ. 39, 58 σημ. 1 εδ. 1, 59 Καν. 1215/2012 («Για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις»), άρθρ. 22 Καν. 655/2014 («Για τη θέσπιση διαδικασίας έκδοσης διαταγής δέσμευσης λογαριασμού»).

από το άρθρ. 46 I, δεδομένου ότι κατά την ομόφωνη σχεδόν άποψη της διεθνούς θεωρίας η εν λόγω διάταξη συνιστά το έρεισμα αποκλειστικώς για τη Δημοσίου Διεθνούς δικαίου ευθύνη των Κρατών – μερών. Στο πλαίσιο της ΕΣΔΑ δεν ανευρίσκεται πράγματι διάταξη αντίστοιχη με εκείνη του άρθρ. 280 ΣΛΕΕ, σύμφωνα με την οποία «Οι αποφάσεις του Δικαστηρίου είναι εκτελεστές κατά τους όρους που καθορίζονται στο άρθρ. 299». Με τη συγκεκριμένη διάταξη αποδίδεται άμεση εκτελεστικότητα στις καταψηφιστικές αποφάσεις του που εκδίδουν τα κεντρικά δικαστήρια της Ένωσης, ήτοι σε όσες επιβάλλουν χρηματική υποχρέωση ή, ακόμη, και υποχρέωση προς πράξη, παράλειψη ή ανοχή είτε κατά ιδιωτών και επιχειρήσεων είτε κατά της Ένωσης είτε κατά Κρατών - μελών. Η απονομή άμεσης εκτελεστικότητας, χωρίς να απαιτείται παρεμβολή μίας διαδικασίας κήρυξης της εκτελεστικότητας σημαίνει εκτός των άλλων ότι, ο εκτελεστήριος τύπος των εν λόγω ενωσιακών αποφάσεων δίνεται από την αρμόδια υπηρεσία του Υπουργείου Δικαιοσύνης, ύστερα από έλεγχο της γνησιότητας μόνον του τίτλου, χωρίς την έρευνα άλλων προϋποθέσεων. Μετά την διακρίβωση της γνησιότητας του τίτλου, η απόφαση αποστέλλεται από τον Υπουργό ή προσκομίζεται από τον ενδιαφερόμενο στο δικαστή του Μονομελούς Πρωτοδικείου για την περιαφή του εκτελεστήριου τύπου (άρθρ. 918 ΚΠολΔ), μετά τη συντέλεση της οποίας οφείλει το Ελληνικό Κράτος να ειδοποιήσει το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την Επιτροπή για την ολοκλήρωση των ως άνω διατυπώσεων. Υπό αυτό το πρίσμα, καθίσταται σαφές ότι, η έννομη συνέπεια της εκτελεστικότητας και η απονομή του χαρακτήρα του εκτελεστού τίτλου στις αποφάσεις του ΕΔΔΑ, που εκδίδονται κατά το άρθρ. 41, δεν μπορεί απλώς και μόνο να συνάγεται ερμηνευτικά από τη διάταξη του άρθρ. 46 I. Είναι προφανές ότι, ο κατά τα λοιπά προκριτέος σκοπός της άποψης αυτής, η οποία εμμένει στην αναγνώριση eo ipso εκτελεστικότητας στις καταψηφιστικές αποφάσεις του ΕΔΔΑ, έγκειται στη διασφάλιση της επιδικασθείσας υπέρ του προσφεύγοντος χρηματικής αξίωσης, κινούμενη, όμως, αμιγώς στο πλαίσιο υιοθέτησης μίας de lege ferenda λύσης· με άλλα λόγια, η αναγκαιότητα θέσπισης ειδικής νομοθετικής ρύθμισης, κατά το πρότυπο αντίστοιχων ευρωπαϊκών νομοθεσιών⁷⁵, παραμένει.

ii. Η επανάληψη της διαδικασίας.

Όπως προαναφέρθηκε, πρωταρχικός στόχος αναφορικά με την εκτέλεση των αποφάσεων ΕΔΔΑ που διαπιστώνουν την επίδικη παραβίαση, με βάση την παράγραφο 1

---

⁷⁵ Παράδειγμα χωρών που έχουν καθιερώσει με ειδική διάταξη την εκτελεστικότητα των αποφάσεων του Δικαστηρίου στην εσωτερική έννομη τάξη είναι η Μάλτα, βλπ. σχ. Mahoney P. / Prebensen S., *The European Court of Human Rights*, p. 635, no. 3.

του άρθρου 46 της Σύμβασης σε συνδυασμό με τους κανόνες της διεθνούς ευθύνης είναι η επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση. Πρόκειται για εφαρμογή σε ευρωπαϊκό επίπεδο, της υποχρέωσης των κρατών κατά το δημόσιο διεθνές δίκαιο να ανορθώνουν τη διεθνώς απαγορευμένη πράξη τους (restitutio in integrum). Η επιδίκαση στον θιγόμενο δίκαιης ικανοποίησης κατά το άρθρο 41 ΕΣΔΑ, αποτελεί μεν ένα αποκαταστικό μέτρο που συμβάλλει στην αποκατάσταση της ζημίας του θιγόμενου, ωστόσο, δεν δύναται να θεραπεύσει την τελεσθείσα προσβολή των δικαιωμάτων του. Γι αυτόν τον λόγο η Επιτροπή απευθύνοντας προς τα κράτη την Σύσταση Νο R(2000) 2 του Συμβουλίου της Ευρώπης για την «Επανεξέταση ή επανάληψη ορισμένων υποθέσεων σε εθνικό επίπεδο, σε συμμόρφωση προς τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ», τα προτρέπει να θεσπίσουν δυνατότητα επανεξέτασης της υπόθεσης δια της οδού της επανάληψης της διαδικασίας σε όσες περιπτώσεις ο παθών εξακολουθεί να υφίσταται τις αρνητικές συνέπειες εξαιτίας της εθνικής δικαστικής απόφασης⁷⁶. Η δυνατότητα αυτή όπως διαπιστώνει και το ίδιο το Δικαστήριο⁷⁷, αποτελεί το «προσήκον» μέσο για την αποκατάσταση της παραβίασης αυτής. Χαρακτηριστικά στην ελληνικού ενδιαφέροντος υπόθεση *Perlala κατά Ελλάδος* το ΕΔΔΑ επισημαίνει «*Το Δικαστήριο υπενθυμίζει καταρχήν ότι εφόσον ένας διοικούμενος, όπως στην προκειμένη περίπτωση, **καταδικάστηκε στο τέλος μίας διαδικασίας που παρουσίαζε ελλείψεις ως προς τις επιταγές του άρθρου 6 της Σύμβασης, μία νέα δίκη ή μία επανάληψη της διαδικασίας κατόπιν αιτήματος του ενδιαφερομένου αποτελεί κατά κύριο λόγο ένα προσήκον μέσο επανόρθωσης της διαπιστωθείσας παραβίασης** (Sejdovic κατά Ιταλίας [GC], αριθ. 56581/00, § 126, CEDH 2006-...).*»

Διαφωτιστική αναφορικά με την στάση του Δικαστηρίου σε σχέση με την επανάληψη της διαδικασίας, αποτελεί η αποκλίνουσα γνώμη του Δικαστή Pinto de Albuquerque στην απόφαση *Moreira Ferreira κατά Πορτογαλίας (No2)*⁷⁸. Κατά τον Δικαστή, το Δικαστήριο έχει επιβεβαιώσει επανειλημμένα ότι οι αποφάσεις του έχουν ουσιαστικά δηλωτικό χαρακτήρα και ότι, γενικά, εναπόκειται πρωτίστως στο ενδιαφερόμενο κράτος να επιλέξει, υπό την εποπτεία της Επιτροπής Υπουργών, τα μέσα που θα χρησιμοποιηθούν στο εσωτερικό του έννομης τάξης προκειμένου να εκπληρώσει την υποχρέωσή του βάσει του άρθρου 46 της Σύμβασης. Όταν η έννομη τάξη του εναγόμενου κράτους δεν μπορεί να προβλέψει αποζημίωση ή μπορεί να προβλέψει μόνο μερική αποκατάσταση για δηλωθείσα παραβίαση της Σύμβασης, το Δικαστήριο μπορεί να παράσχει δίκαιη ικανοποίηση στο ζημιωθέν μέρος. Η αρχή στην οποία βασίζεται η παροχή δίκαιης

⁷⁶ Δαλακούρας Θ. «Επανάληψη της διαδικασίας», 2007, σ. 271

⁷⁷ Sejdovic κατά Ιταλίας 01.03.2006, Perlala κατά Ελλάδος 22.02.2017

⁷⁸ Moreira Ferreira κατά Πορτογαλίας (No2) της 11-07-2017 (αριθμ. προσφ. 19867/12)

ικανοποίησης για παραβίαση της Σύμβασης είναι ότι ο αιτών θα έπρεπε όσο το δυνατόν περισσότερο να τεθεί στη θέση που θα απολάμβανε αν δεν είχε σημειωθεί η παραβίαση (*restitutio in integrum*), υπό τον όρο ότι τα μέσα αυτά είναι συμβατά με τα συμπεράσματα που εκτίθενται στην απόφαση του Δικαστηρίου και με τα δικαιώματα άμυνας. Η καταβολή αποζημίωσης είναι συμβατή με άλλα γενικά ή μεμονωμένα μέτρα που είναι απαραίτητα για τον τερματισμό της παραβίασης που διαπιστώθηκε από το Δικαστήριο.

Ωστόσο, το Δικαστήριο έχει επίσης αναγνωρίσει ότι η φύση της παραβίασης που διαπιστώθηκε μπορεί να είναι τέτοια που να μην αφήνει πραγματική επιλογή ως προς τα μέτρα που απαιτούνται για την αποκατάστασή της, και το Δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει να επιβάλει μόνο ένα τέτοιο μέτρο, όπως π.χ., την επιστροφή απαλλοτριωμένου τεμαχίου γης, η επιστροφή ενός κτιρίου, η απελευθέρωση ενός ατόμου, η αποκατάσταση οποιουδήποτε παρελθόντος ή μέλλοντος, αρνητικές συνέπειες που προκύπτουν από πειθαρχική ποινή, τη διακοπή της κράτησης υπό κράτηση και την αντικατάστασή της από άλλο εύλογο και λιγότερο αυστηρό μέτρο περιορισμού ή με συνδυασμό τέτοιων μέτρων, η αντικατάσταση της ισόβιας κάθειρξης από ποινή συμβατή με τη Σύμβαση που δεν υπερβαίνει τα 30 χρόνια φυλάκισης.

Η ρήτρα επανάληψης της δίκης διατυπώθηκε για πρώτη φορά σε συγκεκριμένο πλαίσιο υποθέσεων κατά της Τουρκίας σχετικά με την ανεξαρτησία και την αμεροληψία των δικαστηρίων εθνικής ασφάλειας. Το Δικαστήριο ανέφερε σύμφωνα με το άρθρο 41 της Σύμβασης ότι, «κατ' αρχήν, η καταλληλότερη μορφή επανόρθωσης θα ήταν η επανάληψη της δίκης του προσφεύγοντος χωρίς καθυστέρηση»⁷⁹. Παρόμοια στάση υιοθετήθηκε βάσει του άρθρου 41 σε υπόθεση κατά της Ιταλίας όπου η διαπίστωση παραβίασης των εγγυήσεων δικαιοσύνης που περιέχονται στο άρθρο 6 δεν σχετιζόταν με την έλλειψη ανεξαρτησίας ή αμεροληψίας των εθνικών δικαστηρίων, αλλά με την προσβολή του δικαιώματός του να συμμετάσχουν στη δίκη του⁸⁰. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι και στις δύο περιπτώσεις η διαπίστωση παραβίασης αποτελούσε από μόνη της επαρκή δίκαιη ικανοποίηση για την ηθική βλάβη που υπέστη ο αιτών. Στο διατακτικό δεν έγινε αναφορά σε επανεκδίκαση ή επανάληψη της υπόθεσης.

Στην υπόθεση *Öcalan κατά Τουρκίας*⁸¹, το Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως ενέκρινε τη γενική προσέγγιση που υιοθετήθηκε στην προαναφερθείσα νομολογία, αλλά με διαφορετική ορολογία και σε διαφορετικό κανονιστικό πλαίσιο. Θεώρησε βάσει του άρθρου 46 της

⁷⁹ Gençel κατά Τουρκίας, αρ. 53431/99, § 27, 23 Οκτωβρίου 2003, γνωστή ως ρήτρα Gencil.

⁸⁰ Somogyi κατά Ιταλίας, αρ. 67972/01, § 86, ΕΔΔΑ 2004-IV.

⁸¹ Öcalan κατά Τουρκίας [GC], αρ. 46221/99, § 210 in fine, ΕΣΔΑ 2005-IV

Σύμβασης ότι όταν ένα άτομο, όπως στην προκειμένη περίπτωση, είχε καταδικαστεί από δικαστήριο που δεν πληρούσε τις απαιτήσεις της σύμβασης περί ανεξαρτησίας και αμεροληψίας, «εκ νέου δίκη ή επανάληψη της υπόθεσης, εάν ζητηθεί, αντιπροσωπεύει καταρχήν έναν κατάλληλο τρόπο αποκατάστασης της παραβίασης. Ωστόσο, πρόσθεσε ότι τα ειδικά διορθωτικά μέτρα, εάν υπάρχουν, που απαιτούνται από ένα εναγόμενο κράτος προκειμένου να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του βάσει του άρθρου 46 της σύμβασης πρέπει να εξαρτώνται από τις ιδιαίτερες περιστάσεις της συγκεκριμένης περίπτωσης και να καθορίζονται υπό το φως των όρων της απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση αυτή, και λαμβάνοντας δεόντως υπόψη την ανωτέρω νομολογία του Δικαστηρίου. Το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι τα πορίσματά του για παραβίαση των άρθρων 3, 5 και 6 της Σύμβασης αποτελούσαν από μόνα τους επαρκή δίκαιη ικανοποίηση για οποιαδήποτε ζημία υπέστη ο προσφεύγων.

Στην υπόθεση *Verein gegen Tierfabriken VgT (αρ. 2)*, το τμήμα μείζονος συνθέσεως εξήγησε λεπτομερώς την έννοια της ρήτρας *Ocalan*. Ο ακρογωνιαίος λίθος της απόφασης του Τμήματος Μείζονος Συνθέσεως είναι η ιδέα ότι η επανάληψη των εσωτερικών διαδικασιών είναι ένα «βασικό μέσο»⁸² για την ορθή εκτέλεση των αποφάσεων του Δικαστηρίου και πρέπει να πραγματοποιείται σύμφωνα με «τα συμπεράσματα και το πνεύμα της δικαστικής απόφασης που εκτελείται»⁸³. Το Δικαστήριο ανέλαβε την εγγενή (σιωπηρή) αρμοδιότητά του να εξετάζει τη συμπεριφορά των εθνικών αρχών μετά την πρώτη απόφαση *Verein gegen Tierfabriken*, με το επιχείρημα ότι εάν το Δικαστήριο δεν ήταν σε θέση να την εξετάσει, θα διέφευγε κάθε έλεγχο βάσει της Σύμβασης. Έτσι, η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου καλύπτει, σύμφωνα με το σκεπτικό του *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) (αρ. 2)*, όχι μόνο τις ενέργειες των εθνικών αρχών που έρχονται σε αντίθεση με τη ρήτρα επανάληψης, αλλά κατά μείζονα λόγο και την παράλειψή τους να ξανανοίξουν τις εσωτερικές διαδικασίες.

Η χώρα μας, σε συμμόρφωση με την ως άνω σύσταση και με σκοπό την πληρέστερη κατοχύρωση των δικαιωμάτων που περιέχονται στην ΕΣΔΑ, εισήγαγε στο πλαίσιο της ποινικής δίκης την διάταξη του άρθρου 525 παρ. 1 αρ. 6 ΚΠΔ προστέθηκε στον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας με το άρθρο 11 του ν. 2865/2000 (ΦΕΚ Α' 243/7.11.2000) και τροποποιήθηκε με τους νόμους 4620/2019 και 4855/2021.

Η διάταξη έχει ως εξής «6) αν διαπιστώνεται με απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Δ.Δ.Α.) ή αναγνωρίζεται με μονομερή δήλωση της

---

⁸² Βλ. Σκέψη 89 *VgT v. Switzerland* «*the most efficient, if not the only, means of achieving restitutio in integrum*»

⁸³ *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Ελβετία (αρ. 2)* αρ. 32772/02, § 90, ΕΣΔΑ 2009.

Ελληνικής Δημοκρατίας, κατά το άρθρο 62Α του Κανονισμού του Ε.Δ.Δ.Α., η οποία έγινε αποδεκτή με απόφασή του, παραβίαση δικαιώματος που αφορά στον δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας που τηρήθηκε ή στην ουσιαστική διάταξη που εφαρμόσθηκε. Στη τελευταία περίπτωση δεν απαιτείται η διαπιστωθείσα από το Ε.Δ.Δ.Α. δικονομική παραβίαση να επηρέασε αρνητικά την κρίση του ποινικού δικαστηρίου. Η αίτηση ασκείται μέσα σε προθεσμία ενενήντα (90) ημερών, που αρχίζει από τη δημοσίευση της οριστικής απόφασης του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, σύμφωνα με τις διακρίσεις του άρθρου 44 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ή από την κοινοποίηση της απόφασης του ανωτέρω Δικαστηρίου, με την οποία έγινε αποδεκτή μονομερής δήλωση της Ελληνικής Δημοκρατίας, κατά το άρθρο 62Α του Κανονισμού του και διαγράφηκε η προσφυγή από το πινάκιο.»

Αυτόδηλος σκοπός της επανάληψης της διαδικασίας κατ' άρθρο 525 παρ. 1 αρ. 6 ΚΠΔ είναι η αποκατάσταση της παραβίασης δικαιώματος που διαπιστώθηκε από το ΕΔΔΑ και αφορά είτε στο δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας έκδοσης της προβληθείσας απόφασης, είτε την ουσιαστική διάταξη που εφαρμόσθηκε. Το Δικαστήριο ενώπιον του οποίου θα επαναληφθεί η διαδικασία οφείλει να εξεύρει και να λάβει τα κατάλληλα μέτρα για την αποκατάσταση της βλάβης που υπέστη ο κατηγορούμενος από την επίμαχη παραβίαση⁸⁴.

α. Η νομική φύση του ενδίκου βοηθήματος της επανάληψης της διαδικασίας.

Ο συγκεκριμένος λόγος επανάληψης της διαδικασίας διαφοροποιείται προς τους υπόλοιπους λόγους που διαλαμβάνει η ίδια διάταξη και τούτο δικαιολογείται από τον διαφορετικό σκοπό που η συγκεκριμένη διάταξη επιτελεί. Κύριο χαρακτηριστικό της φυσιογνωμίας αυτής αποτελεί η αποσύνδεση του συγκεκριμένου λόγου από το ζητούμενο της ίσσης πραγματικών σφαλμάτων της προσβαλλόμενης απόφασης. Με τον παρόντα λόγο επανάληψης της διαδικασίας επιδιώκεται η πρόταξη αμιγώς διαδικαστικών μεγεθών όπως ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας και αναφέρεται σε νομικά σφάλμα που αφορούν είτε στην ποινική διαδικασία, είτε στην εφαρμογή της ουσιαστικής διάταξης⁸⁵. Λόγω της επιδίωξης επανόρθωσης των νομικών σφαλμάτων της απόφασης, η συγκεκριμένη διαδικασία αναμφίβολα παρουσιάζει περισσότερο κοινά χαρακτηριστικά προς τη διαδικασία των ενδίκων μέσων καθόσον σε αντίθεση με τα ένδικα βοηθήματα, αυτό στρέφεται κατά απόφασης του Δικαστηρίου και όχι κατά οποιασδήποτε άλλης δικαιοδοτικής πράξης. Ωστόσο, απομακρύνεται από τα ένδικα μέσα

---

⁸⁴ Δαλακούρας Θ. ό.π.,σ. 273, Αναγνωστόπουλος Η. «Η παραβίαση του δικαιώματος δίκαιης δίκης, ΠοινΧρ 2004.

⁸⁵ Δαλακούρας Θ. ό.π.,σ. 273

κατά το σημείο που στρέφεται κατά απόφασης η οποία έχει ήδη αποκτήσει δεδικασμένο⁸⁶ και σε αντίθεση με τα ένδικα μέσα, κρίνεται από ομοιόβαθμο Δικαστήριο και όχι από ανώτερο. Η ένταξη της συγκεκριμένης διάταξης στο Έβδομο Κεφάλαιο το οποίο μετά από αλληπάλληλες αλλαγές στον τίτλο του⁸⁷ με τον ν. 4855/2021 μετονομάστηκε σε «ΕΚΤΑΚΤΕΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ» αποκαθιστώντας τη μέχρι τώρα ανακύπτουσα διχογνωμία αναφορικά με τη φύση του συγκεκριμένου βοηθήματος⁸⁸.

β. Προϋποθέσεις άσκησης της αίτησης επανάληψης της διαδικασίας.

ι. Τυπικές Προϋποθέσεις (ΚΠΔ 528)

-Υπαρξη αμετάκλητης καταδικαστικής απόφασης.

Το συγκεκριμένο έκτακτο ένδικο βοήθημα, στρέφεται αποκλειστικά και μόνον κατά αποφάσεων που συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις του αμετακλήτου υπό την διάταξη της ΚΠΔ 546 «Αμετάκλητη είναι η απόφαση κατά της οποίας δεν επιτρέπεται ένδικο μέσο ή δεν ασκήθηκε μέσα στην νόμιμη προθεσμία το επιτρεπόμενο ένδικο μέσο ή ασκήθηκε εμπρόθεσμα και απορρίφθηκε». Επιπροσθέτως, η απόφαση δεν αρκεί να είναι αμετάκλητη αλλά επιπροσθέτως απαιτείται να είναι και καταδικαστική. Τέτοια δεν είναι η απόφαση με την οποία απορρίπτεται έφεση κατά πρωτοβάθμιας απόφασης ως ανυποστήρικτης και επομένως αίτηση επανάληψης της διαδικασίας που στρέφεται κατά της ως άνω απόφασης απορρίπτεται ως απαράδεκτη⁸⁹. Επιπροσθέτως, δεν αποτελεί καταδικαστική απόφαση, εκείνη με την οποία παύεται οριστικώς η ποινική δίωξη⁹⁰ καθώς και εκείνη με την οποία ένδικο μέσο απορρίπτεται ως απαράδεκτο⁹¹.

-Υπαρξη εννόμου συμφέροντος

Ο χαρακτήρας της επανάληψης της διαδικασίας ως ενδίκου βοηθήματος, δικαιολογεί την αναλογική εφαρμογή της διάταξης 464 εδ. β' ΚΠΔ που αναφέρεται στην ύπαρξη εννόμου συμφέροντος στον ασκούντα το ένδικο μέσο. Έννομο συμφέρον για την υποβολή της αίτησης επανάληψης διαδικασίας υπάρχει όταν εξακολουθούν να υφίστανται σε βάρος του οι δυσμενείς έννομες συνέπειες της καταδίκης⁹². Απαιτείται να συντρέχουν σωρευτικώς α) η ύπαρξη βλάβης του δικαιούμενου σε υποβολή αίτησης επανάληψης από την προσβαλλόμενη απόφαση υπό την έννοια της κατάφασης επέλευσης κάποιας δυσμενούς συνέπειας εις βάρος του, β) η επιδίωξη ορισμένου οφέλους εκ μέρους του

⁸⁶ Προϋποθέτει απόφαση αμετάκλητη.

⁸⁷ Καίτοι στον ν. 4620/2019, το έβδομο κεφάλαιο του ΚΠΔ, στο οποίο περιλαμβάνεται και η επανάληψη της διαδικασίας, μετονομάστηκε σε «Έκτακτα Ένδικα Μέσα» δημιουργώντας την εντύπωση ότι η επανάληψη της διαδικασίας είναι ένδικο μέσο.

⁸⁸ Βλ. ΑιτσκΣχΝ 4855/2021, υπό άρθρο 159

⁸⁹ Συμβ.ΑΠ 881/2015 σε ΠοινΔικ 2016,1194, Συμβ.ΑΠ876/2022 σε www.areiospagos.gr

⁹⁰ ΣυμβΑΠ 1076/2013 σε ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

⁹¹ ΣυμβΑΠ1041/2012 σε ΠοινΧρ 2013, 49

⁹² Δαλακούρας Θ,ό.π., σ. 340

δικαιούμενου, το οποίο συνίσταται στη βελτίωση της θέσης του, ήτοι στην αθωότητα ή στην ελαφρότερη καταδίκη του και γ) η ατομικότητα του εννόμου συμφέροντος, υπό την έννοια ότι θα πρέπει να αναφέρεται στον ίδιο διάδικο και όχι σε άλλον⁹³.

-Υποβολή από νομιμοποιούμενο πρόσωπο

Σύμφωνα με το άρθρο 528 παρ. 1 ΚΠΔ, η αίτηση επανάληψης διαδικασίας υποβάλλεται από τον ίδιο τον καταδικασθέντα, τον σύζυγό του ή τους εξ αίματος συγγενείς του. Δυνατότητα υποβολής έχει και ο συνήγορός του καθώς και ο Εισαγγελέας⁹⁴. Τα υπόλοιπα νομιμοποιούμενα πρόσωπα έχουν αυτοτελές δικαίωμα υποβολής της συγκεκριμένης αίτησης παρά την αντίθετη βούληση του καταδικασθέντος.

-Αρμόδιο όργανο

Κατά την 3^η παράγραφο του άρθρου 528, το ένδικο βοήθημα της αίτησης επανάληψης διαδικασίας υποβάλλεται ενώπιον του Εισαγγελέα Εφετών, εάν η αμετάκλητη καταδίκη απαγγέλθηκε από πλημμελειοδικείο και στον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου σε κάθε άλλη περίπτωση.

-Ορισμένη αναφορά λόγου επανάληψης και αποδεικτικών στοιχείων

Ο λόγος που ο αιτών επικαλείται θα πρέπει να είναι αυτός της παραγράφου 6 της διάταξης 525 ΚΠΔ και θα πρέπει να είναι πλήρως ορισμένος υπό την έννοια ότι δεν θα αρκεί η απλή επίκληση του συγκεκριμένου λόγου αλλά θα πρέπει να εξειδικεύεται το συγκεκριμένο σφάλμα της απόφασης. Η μη αναφορά ορισμένου λόγου στην αίτηση επανάληψης δεν δύναται να θεραπευτεί ούτε με την κατάθεση πρόσθετων λόγων. Εντύπωση προκαλεί ότι για το παραδεκτό της αίτησης θα πρέπει να αναφέρονται και συγκεκριμένα αποδεικτικά στοιχεία προς βεβαίωση του λόγου της επανάληψης, χωρίς να αρκεί ο τυπικός έλεγχος⁹⁵ του παραδεκτού.

Τήρηση προθεσμίας

Η προθεσμία άσκησης της αίτησης επανάληψης της διαδικασίας, σύμφωνα με το άρθρο 525 παρ. 1 περ. 6 ΚΠΔ είναι 90 ημέρες από τη δημοσίευση της οριστικής απόφασης του ΕΔΔΑ ή από την κοινοποίηση της, με την οποία έγινε αποδεκτή η μονομερής δήλωση της Ελληνικής Δημοκρατίας κατά το άρθρο 62Α του Κανονισμού του ΕΔΔΑ.

Ανυπαρξία νόμιμης παραίτησης από την αίτηση

---

⁹³ Δαλακούρας Θ,ό.π., σ. 340, Μαργαρίτης Λ. ΕφαρμΠοινΔικ. Σελ. 241

⁹⁴ Η δυνατότητα αυτή του Εισαγγελέα αξιοποιήθηκε στο πλαίσιο της υπ' αριθμ. 1546/2005 ΣυμβΑΠ απόφασης (ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ), στην οποία ο Εισαγγελέας άσκησε αίτηση επανάληψης της διαδικασίας λόγω παραβίασης του άρθρου 10 της ΕΣΔΑ.

⁹⁵ Δαλακούρας Θ,ό.π., σ. 342

Η περίπτωση αυτή δεν χρήζει κάποιας διευκρίνησης, καθότι ισχύουν οι γενικές αρχές των ενδίκων μέσων.

Εξέταση της αίτησης επανάληψης διαδικασίας.

-Έλεγχος Παραδεκτού

Πρωταρχικό στάδιο ελέγχου του παραδεκτού της αίτησης επανάληψης της διαδικασίας είναι ο έλεγχος της βασιμότητας της αίτησης με κάθε αποδεικτικό μέσο από τον Εισαγγελέα στον οποίο παραδόθηκε η αίτηση ή μέσω κάποιου άλλου Εισαγγελέα ή ανακριτή, εντός ενός μήνα. Υπάρχει, πάντοτε η δυνατότητα διενέργειας συμπληρωματικής έρευνας, όταν αυτή κρίνεται σκόπιμη και αναγκαία για την βεβαίωση των λόγων της αίτησης επανάληψης. Ακολουθως, ο αρμόδιος Εισαγγελέας καταρτίζει την πρόταση του και εισάγει την υπόθεση στο αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο. Η συζήτηση ενώπιον του συμβουλίου γίνεται κατά τα οριζόμενα στον ΚΠΔ. Σε περίπτωση απουσίας του αιτούντος, η αίτηση δεν απορρίπτεται ως ανυποστήρικτη αλλά το συμβούλιο προχωρά στην εξέταση της. Τέλος, το δικαστικό συμβούλιο αποφασίζει αφού ακούσει τον Εισαγγελέα και τον αιτούντα.

-Παραπομπή της υπόθεσης προς συζήτηση

Η δυνατότητα αυτή αφορά τις περιπτώσεις αποκαταστάσιμων προσβολών της αρχής της δίκαιης δίκης, των άρθρων 2 έως 18 ΕΣΔΑ. Στις εν λόγω περιπτώσεις ενδείκνυται η παραπομπή της υπόθεσης προς συζήτηση και εκ νέου διεξαγωγή της δίκης σε άλλο ομοιόβαθμο δικαστήριο⁹⁶.

-Ακύρωση απόφασης

Η κατηγορία αυτή θεραπεύει τις βλάβες που προκλήθηκαν από την παραβίαση ουσιαστικής διάταξης της ΕΣΔΑ. Πρόκειται επί της ουσίας για αυτούσια παραβίαση της ΕΣΔΑ⁹⁷. Στις περιπτώσεις αυτές, το αρμόδιο συμβούλιο του ΑΠ υποχρεούται να ακυρώσει την απόφαση, δεδομένου ότι η επανάληψη της διαδικασίας κρίνεται μη αναγκαία.

-Παραπομπή της υπόθεσης προς συζήτηση άνευ δεσμεύσεως σχετικά με την ουσία αυτής

---

⁹⁶ Χαρακτηριστικό παράδειγμα ιάσιμης βλάβης είναι η περίπτωση της στέρησης του δικαιώματος παράστασης με συνήγορο, κατ' άρθρο 6 παρ. 2 στ. γ' ΕΣΔΑ. Στην περίπτωση αυτή κατά την εκ νέου εκδίκαση της. Βλ. Θ. Δαλακούρας, ο.π. 84

⁹⁷ ΑΠ 1453/2005, ΑΠ 1546/2005, ΑΠ 430/2022, ΑΠ 415/2009, ΑΠ 881/2015, ΑΠ 430/2022. Παραδείγματα προσβολών είναι οι περιπτώσεις αμετάκλητων καταδικών οι οποίες παραβιάζουν το δικαίωμα της προστατευόμενης στο άρθρο 9 ΕΣΔΑ θρησκευτικής ελευθερίας ή της προστατευόμενης στο άρθρο 10 ΕΣΔΑ ελευθερίας έκφρασης

Η κατηγορία αυτή δύναται να θεραπεύσει τις προσβολές του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, που αφορούν την άσκηση και τις προϋποθέσεις παραδεκτού της αίτησης αναίρεσης του καταδικασθέντος. Πρόκειται επί της ουσίας για την προσβολή του δικαιώματος πρόσβασης στο δικαστήριο. Μερικά παραδείγματα προσβολών είναι τα εξής: παροχή υπερβολικά σύντομης προθεσμίας για την άσκηση αναίρεσης, απόρριψη της αίτησης αναίρεσης ως απαράδεκτης λόγω ανυπαρξίας υπογραφής του γραμματέα στην έκθεση αναίρεσης⁹⁸, απόρριψη της αναίρεσης ως απαράδεκτης λόγω μη νομότυπης άσκησης της αίτησης⁹⁹, απόρριψη της αναίρεσης ως εκπρόθεσμη¹⁰⁰. Στις ανωτέρω περιπτώσεις το Συμβούλιο οφείλει να κάνει δεκτή την αίτηση επανάληψης της διαδικασίας, χωρίς όμως να υφίσταται δέσμευση ως προς την ουσία της υπόθεσης, υπό την έννοια ότι το Δικαστήριο μπορεί να απορρίψει εκ νέου το ένδικο μέσο ή βοήθημα για λόγους παραδεκτού¹⁰¹.

-Απόρριψη της αίτησης

Στην περίπτωση αυτή ανήκουν οι προσβολές του δικαιώματος της δίκαιης δίκης, για τις οποίες *δεν μπορεί να επέλθει αποκατάσταση της προτέρας κατάστασης*. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν οι παραβιάσεις της διατήρησης της προσωρινής κράτησης – αρ. 5 παρ. 1 και 3 ΕΣΔΑ και της εύλογης διάρκειας της δίκης. Πρόκειται για περιπτώσεις όπου η βλάβη η οποία έχει επέλθει δεν επανορθώνεται¹⁰². Επί της ουσίας, τη δεδομένη στιγμή υφίσταται μία αδυναμία ευθείας αποκατάστασης της προκληθείσας βλάβης και είναι αναγκαία η εξεύρεση αποτελεσματικών λύσεων γι' αυτές τις περιπτώσεις. Η απόφαση του δικαστικού συμβουλίου προσβάλλεται με αναίρεση. Η απόφαση που απορρίπτει την αίτηση προσβάλλεται από τον Εισαγγελέα και τον αιτούντα, ενώ η απόφαση που δέχεται την αίτηση προσβάλλεται, φυσικά μόνο από τον Εισαγγελέα.

-Επεκτατικό αποτέλεσμα της αίτησης

Κατά τη διάταξη του άρθρου 533 ΚΠΔ, η επανάληψη της διαδικασίας διατάσσεται για όλους όσοι καταδικάστηκαν, ακόμη κι όταν ένας μόνο τη ζήτησε. Προκειμένου να ισχύσει το επεκτατικό αποτέλεσμα της αίτησης θα πρέπει οι λόγοι στους οποίους θεμελιώνεται

---

⁹⁹ ΑΠ 1940/2010 (απόρριψη της αναίρεσης ως απαράδεκτης επειδή δεν ασκήθηκε νομοτύπως η αίτηση, καθόσον ασκήθηκε με αυτοτελές δικόγραφο και όχι με δήλωση ενώπιον του Γραμματέως)

¹⁰⁰ ΑΠ 831/2014 (απόρριψη της αναίρεσης ως εκπρόθεσμη επειδή κατά τον ΑΠ η προθεσμία της αναίρεσης κατά ανέκκλητης απόφασης εκκινεί από τη δημοσίευση της απόφασης και όχι από την καταχώριση στο ειδικό βιβλίο)

¹⁰¹ Μπουλουγούρας κατά Ελλάδος της 27.05.2004

¹⁰² Ειδικώς για το μη επανορθώσιμο της βλάβης ως στοιχείο που επαναλαμβάνει η νομολογία βλ. ανωτέρω.

η αίτηση να μην είναι αποκλειστικά υποκειμενικοί και αναφερόμενοι μόνο στο πρόσωπο του προσφεύγοντος¹⁰³. Από το γράμμα της διάταξης του άρθρου 531 ΚΠΔ, προκύπτει ότι η υποβολή της αίτησης επανάληψης της διαδικασίας δεν αναστέλλει αυτοδικαίως της εκτέλεση της απόφασης, άρα η αίτηση δεν έχει αυτομάτως ανασταλτικό αποτέλεσμα. Η ρύθμιση αυτή δικαιολογείται λόγω της ισχύος του δεδικασμένου και του γεγονότος ότι η επανάληψη αποτελεί έκτακτη διαδικασία. Άλλωστε, σε αντίθετη περίπτωση ίσως εμφανιζόταν το φαινόμενο της «εργαλειοποίησης» της αίτησης προκειμένου να καθυστερήσει η εκτέλεση της απόφασης. Το ζήτημα της αναστολής εκτέλεσης της ποινής εξετάζεται από το αρμόδιο συμβούλιο, μέσα σε τρεις ημέρες αφότου υποβληθεί η αίτηση επανάληψης της διαδικασίας, ύστερα από πρόταση του Εισαγγελέα, για την αναστολή ή μη της ποινής, εφόσον υποβληθεί αίτημα από τον Εισαγγελέα ή τον καταδικασμένο.

-Η κατ' άρθρο 532 επανάληψη της συζήτησης

Η ποινική δίκη επαναλαμβάνεται με βάση την, ήδη διατυπωθείσα, κατηγορία επί του κλητηρίου θεσπίσματος ή του παραπεμπτικού βουλεύματος και η κατηγορία καθίσταται και πάλι εκκρεμής. Κατά μία άποψη θεωρείται ότι αναβιώνει και η τυχόν επιβληθείσα προσωρινή κράτηση ή οι επιβληθέντες περιοριστικοί όροι, με παροχή της δυνατότητας άρσης ή αντικατάστασης αυτών. Κατά άλλη άποψη, η οποία συμβαδίζει περισσότερο με τις σύγχρονες δικαιοκρατικές αντιλήψεις, είναι μεν επιτρεπτή η επιβολή, εκ νέου, περιοριστικών όρων αλλά ύστερα από νέα κρίση σχετικά με τη συνδρομή των απαραίτητων προϋποθέσεων για την επιβολή τους, διότι η αυτόματη αναβίωση των περιοριστικών όρων αποτελεί, σύμφωνα με την άποψη αυτή, μία αξιολόγηση του παρελθόντος. Σύμφωνα με το άρθρο 532 παρ. 2 ΚΠΔ, απαγορεύεται να συμμετέχουν στη συζήτηση της αίτησης επανάληψης της διαδικασίας οι δικαστές που δίκασαν την πρώτη φορά. Η παραβίαση της νομοθετικής επιταγής επισύρει απόλυτη ακυρότητα, κατ' άρθρο 171 παρ. 1 στοιχ. α' ΚΠΔ, λόγω κακής σύνθεσης του δικαστηρίου και θεμελιώνει τον αντίστοιχο λόγο αναίρεσης, κατ' άρθρο 510 παρ. 1 στοιχ. Α' ΚΠΔ¹⁰⁴. Ο εισαγγελέας οφείλει να κλητεύσει τον κατηγορούμενο, τους διαδίκους και τους μάρτυρες που παραστάθηκαν στην πρώτη συζήτηση αλλά και τους νέους μάρτυρες που προτάθηκαν από τους διαδίκους ή από τον ίδιο. Κατά την κρατούσα άποψη, παράσταση προς υποστήριξη της κατηγορίας μπορεί να δηλωθεί στην νέα συζήτηση μόνο όταν η ακυρωθείσα απόφαση είναι πρωτοβάθμιου δικαστηρίου. Κατά τις επιταγές του άρθρου 532 παρ. 2 ΚΠΔ, όταν δεν είναι δυνατή η εμφάνιση των μαρτύρων που εξετάστηκαν στην πρώτη συζήτηση, το δικαστήριο με αιτιολογημένη απόφασή του διατάσσει να

---

¹⁰³ Δαλακούρας, ό.π., σελ. 296 επ.

¹⁰⁴ Δαλακούρας θ., ό.π. 96

διαβασθούν οι μαρτυρικές καταθέσεις της πρώτης συζήτησης και οι ένορκες καταθέσεις που δόθηκαν στην ανάκριση. Σε άλλη περίπτωση η διαδικασία ακυρώνεται. Επομένως, καθίσταται σαφής η σημασία της αρχής του εγγύτερου αποδεικτικού μέσου, για το δικαστήριο. Το δικαστήριο οφείλει σε κάθε περίπτωση να διεξάγει τη διαδικασία εντελώς ανεξάρτητα και αμερόληπτα και να μην επηρεάζεται από τις προηγούμενες κρίσεις του δικάσαντος δικαστηρίου. Αυτόδηλο είναι ότι απαγορεύεται η χειροτέρευση της θέσεως του κατηγορουμένου (άρθρο 534 ΚΠΔ) και αυτό γιατί σε αντίθετη περίπτωση η επανάληψη της διαδικασίας θα στερείτο νοήματος. Τέλος, κατ' άρθρο 532 παρ. 1 ΚΠΔ, η απόφαση που θα εκδοθεί μπορεί να προσβληθεί με όλα τα αναφερόμενα στον ΚΠΔ, τακτικά και έκτακτα ένδικα μέσα, συμπεριλαμβανομένης και της αίτησης επανάληψης της διαδικασίας.

ii. Ουσιαστικές προϋποθέσεις

-Υπαρξη καταδικαστικής απόφασης από το ΕΔΔΑ

Όπως προκύπτει ρητά και απερίφραστα από την οικεία διάταξη, είναι απαραίτητη η έκδοση από το ΕΔΔΑ μίας απόφασης, η οποία να διαπιστώνει παραβίαση δικαιώματος που αφορά στο δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας που τηρήθηκε ή την ουσιαστική διάταξη που εφαρμόστηκε. Δεν είναι εν προκειμένω δυνατή η αναλογική εφαρμογή της συγκεκριμένης διάταξης και σε περιπτώσεις παραβιάσεων της ΕΣΔΑ, οι οποίες δεν έχουν διαπιστωθεί από το Δικαστήριο¹⁰⁵. Δυσχερέστερο κρίνεται το ζήτημα, κατά το οποίο ο αιτών την επανάληψη της διαδικασίας, στηρίζει την αίτησή του σε απόφαση του ΕΔΔΑ, το οποίο διαπιστώνει μεν την παραβίαση αλλά εξεδόθη στο πλαίσιο προσφυγής τρίτου προσώπου που είχε καταδικαστεί κατ' εφαρμογή της ίδιας ουσιαστικής διάταξης ή η καταδικαστική του απόφαση έπασχε από τα ίδια διαδικαστικά σφάλματα με αυτή του αιτούντος την επανάληψη της διαδικασίας. Υποστηρίζεται θεωρητικώς¹⁰⁶ ότι σε αυτήν την περίπτωση, παραδεκτώς ασκείται η εν λόγω προσφυγή καθόσον η διάταξη δεν αναφέρεται συγκεκριμένα σε προσφυγή που έχει ασκήσει ο ίδιος ο προσφεύγων ενώπιον του Δικαστηρίου. Μία τέτοια δυνατότητα -σύμφωνα με αυτή τη θέση- θα μπορούσε να εξασφαλίσει πληρέστερη προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων περιλαμβάνοντας και τις περιπτώσεις προσώπων τα οποία υπέστησαν μεν προσβολή των δικαιωμάτων τους, ωστόσο δεν προσέφυγαν στο ΕΔΔΑ. Μάλιστα, θα μετέτρεπε την αίτηση επανάληψης της διαδικασίας σε «όχημα ευθείας συμμόρφωσης» προς το ερμηνευτικό

---

¹⁰⁵ Βούλγαρη σε Εθνική Σχολή Δικαστών, Η επίδραση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, 2002, σ. 101, Δελακούρας Θ., ό.π., σ. 274. Στην περίπτωση αυτή, μάλιστα η τυχόν υποβληθείσα αίτηση επανάληψης θα στερείται εννόμου συμφέροντος.

¹⁰⁶ Χρυσόγονος Κ, «Η επανάληψη ποινικής διαδικασίας ύστερα από απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του ανθρώπου», ΝοΒ 1999,1110επ.

δεδικασμένο στις αποφάσεις του Δικαστηρίου¹⁰⁷. Ωστόσο, η συγκεκριμένη άποψη προσκρούει στο σημείο ότι για να αναπτύξει δεσμευτικότητα η απόφαση του ΕΔΔΑ, προϋποτίθεται η άσκηση ατομικής προσφυγής από μέρους του θιγόμενου, επί της οποίας εκφέρεται *in concreto* η δικαστική κρίση και σε κάθε περίπτωση δεν νοείται αυτόματη υπαγωγή στο νομικό κανόνα της παρ. 6 του άρθρου 525 ΚΠΔ, με την απλή επίκληση της προηγούμενης νομολογίας. Από την συνολική θεώρηση αυτής της άποψης προκύπτει ότι το ερμηνευτικό δεδικασμένο των αποφάσεων του ΕΔΔΑ, συγχέεται με το επεκτατικό αποτέλεσμα των ενδίκων μέσων, δίχως όμως την ύπαρξη νόμου που να νομιμοποιεί την πρόσδοση αυτής της ισχύος στην προηγούμενη νομολογία του Δικαστηρίου¹⁰⁸. Σύμφωνα με την αντίθετη αυτή άποψη, ανακύπτουν ερωτήματα αναφορικά με τον τρόπο νομιμοποίησης στο πλαίσιο του εσωτερικού δικαίου, του διαδίκου ο οποίος καίτοι δεν προσέφυγε στο ΕΔΔΑ για την αποκατάσταση της παραβίασης των δικαιωμάτων του επικαλείται εκ των υστέρων την ομοιότητα της υπόθεσής του με αυτήν στην οποία επήλθε η παραβίαση της Σύμβασης. Γι αυτό το λόγο, η μόνη συνεπής ερμηνεία είναι ότι το πρόσωπο που αιτείται την επανάληψη της διαδικασίας θα πρέπει να είναι ο ασκών την προσφυγή ενώπιον του ΕΔΔΑ.

Παραπλήσιο ζήτημα που έχει ανακύψει είναι η δυνατότητα επίκλησης του συγκεκριμένου λόγου επανάληψης της διαδικασίας στην περίπτωση που για την ίδια παραβίαση και υπό τις ίδιες ακριβώς περιστάσεις έχει καταδικαστεί έτερο κράτος. Καίτοι και σε αυτήν την περίπτωση υποστηρίζεται¹⁰⁹ ότι θα ήταν παραδεκτή η άσκηση αίτησης επανάληψης διαδικασίας, εντούτοις με βάση την ως άνω αιτιολογία, συνεπέστερη είναι η θέση περί μη αποδοχής της εν λόγω δυνατότητας, καθώς από το πνεύμα της διάταξης συνάγεται ότι αφορά σε εξατομικευμένη κρίση του Δικαστηρίου που εκδίδεται στο πλαίσιο εξατομικευμένης διαφοράς¹¹⁰. Επιπροσθέτως, η περίπτωση του άρθρου 525 παρ. 1, περ. 6 ΚΠΔ αναφέρεται σε υποχρέωση συμμόρφωσης των ελληνικών Δικαστηρίων μόνο σε αποφάσεις που εκδόθηκαν από το ΕΔΔΑ και όχι σε εκείνες που εκδόθηκαν από έτερα διεθνή δικαιοδοτικά όργανα, όπως η Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών¹¹¹.

Δυνάμει του άρθρου 162 Ν. 4855/2021 τροποποιήθηκε το άρθρο 525 παρ. 1 περ. 6 ΚΠΔ, ούτως ώστε η δυνατότητα επανάληψης της διαδικασίας να επεκταθεί και στις

---

¹⁰⁷ Δαλακούρας Θ., ό.π., σ. 275

¹⁰⁸ Δαλακούρας Θ., ό.π., σ. 276

¹⁰⁹ Χρυσόγονος Κ., ό.π., σ.1119

¹¹⁰ Δαλακούρας Θ., ό.π., σ. 279

¹¹¹ Δανιήλ Γ. σε Ερμηνεία Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, άρθρο 525 παρ. 42. Έτσι και στην ΣυμβΑΠ 1674/2007 σε ΠοινΧρ 2008, σ. 539

περιπτώσεις εκείνες κατά τις οποίες αναγνωρίζεται παραβίαση δικαιώματος που αφορά το δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας που τηρήθηκε ή της ουσιαστικής διάταξης που εφαρμόστηκε, **δυνάμει μονομερούς δήλωσης της Ελληνικής Δημοκρατίας**, κατά το άρθρο 62A¹¹² του Κανονισμού του ΕΔΔΑ, η οποία έγινε αποδεκτή με απόφαση του ΕΔΔΑ. Η μονομελής δήλωση του Ελληνικού Κράτους γίνεται αποκλειστικά και μόνο στις περιπτώσεις προσφυγών, για τις οποίες η καταδίκη διαπιστώνεται μετά βεβαιότητας, λόγω προηγούμενων καταδικών της χώρας για όμοιες παραβιάσεις της ΕΣΔΑ. Η επέκταση αυτή οδηγεί στην αποφόρτιση του ΕΔΔΑ από τον μεγάλο αριθμό προσφυγών που καταλήγουν ενώπιον του.

Τέλος, αυτόδηλο είναι, μετά τις ανωτέρω διαπιστώσεις ότι η επανάληψη της διαδικασίας τυγχάνει εφαρμογής μόνο στην περίπτωση διαπιστωθείσας παραβίασης της ΕΣΔΑ και όχι του Δικαίου της Ένωσης, ενώ δεν μπορεί να γίνει λόγος ούτε για αναλογική εφαρμογή. Το ζήτημα αυτό διαλευκάνθηκε με την Απόφαση του ΔΕΕ ΧC κ.λπ. της 24.10.2018 (C-234/17)¹¹³. Εν προκειμένω, παραβιάσθηκε η αρχή *ne bis in idem*, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 54 της Σύμβασης Σέγκεν και στο άρθρο 40 του ΧΘΔΕΕ, **αλλά όχι στην ΕΣΔΑ**. Με διάταξη, το Ανώτατο Περιφερειακό Δικαστήριο της Αυστρίας, απεφάνθη ότι δεν τίθεται ζήτημα παραβίασης της αρχής *ne bis in idem*. Η εν λόγω διάταξη κατέστη αμετάκλητη και οι ενδιαφερόμενοι κατέθεσαν αίτηση επανάληψης της διαδικασίας, δυνάμει του άρθρου 363α Αυστριακού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, για παραβίαση δικαιωμάτων που κατοχυρώνονται στη Σύμβαση Σέγκεν και στον ΧΘΔΕΕ. Σημειωτέον ότι με απόφαση ορόσημο της 1η Αυγούστου του 2017, κρίθηκε ότι το άρθρο 363α Αυστριακού Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, εφαρμόζεται ακόμη κι όταν η παραβίαση δεν διαπιστώνεται με απόφαση του ΕΔΔΑ αλλά και με αποφάσεις εθνικών δικαστηρίων. Το Δικαστήριο, λοιπόν, υπέβαλλε προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ με το οποίο διερωτήθηκε εάν οι αρχές της καλόπιστης συνεργασίας, της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας επιβάλλουν να διατάσσεται επανάληψη της διαδικασίας και σε περίπτωση προσβολής θεμελιωδών δικαιωμάτων του κατοχυρώνονται στο δίκαιο της Ένωσης. Το ΔΕΕ απεφάνθη ότι οι ανωτέρω αρχές έχουν την έννοια ότι δεν επιβάλλουν στα εθνικά δικαστήρια να επεκτείνουν, στις περιπτώσεις παραβίασης του δικαίου της

---

¹¹² Σύμφωνα με το άρθρο 62Α παρ. 3 του Κανονισμού του ΕΔΔΑ: «Εάν βεβαιωθεί ότι η δήλωση προσφέρει επαρκή βάση για τη διαπίστωση του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου, όπως αυτά ορίζονται στη Σύμβαση και στα Πρωτόκολλά της, δεν απαιτείται να συνεχίσει η εξέταση της αίτησης και το Δικαστήριο μπορεί να τη διαγράψει από τον κατάλογο, είτε εν όλω είτε εν μέρει, ακόμη και εάν ο αιτών επιθυμεί να συνεχιστεί η εξέταση της αίτησης»

¹¹³ Απόφαση ΔΕΕ ΧC κ.λπ. της 24.10.2018 (C-234/17),

Ένωσης, την επανάληψη της διαδικασίας, για την αίτηση της οποίας απαιτείται οπωσδήποτε παραβίασης της ΕΣΔΑ.

-Η παραβίαση δικαιώματος που αφορά στο δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας που τηρήθηκε

Η έννοια του δικαιώματος περιλαμβάνει τόσο τα δικαιώματα και τις ελευθερίες του τίτλου Ι της ΕΣΔΑ(άρθρα 2-18) όσο και τα δικαιώματα που καθιερώνονται με τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα που έχουν κυρωθεί από την Ελλάδα¹¹⁴. Το άρθρο 525 παρ.1 περ. 6 ΚΠΔ εφαρμόζεται σε κάθε περίπτωση διαπίστωσης από το ΕΔΔΑ ότι η ποινική καταδίκη του προσφεύγοντα αντίκειται στη Σύμβαση ή σε κάποιο από τα Πρωτόκολλά της, είτε η παραβίαση είχε διαδικαστικό χαρακτήρα, είτε ουσιαστικό είτε μικτό χαρακτήρα. Οδηγός της «δίκαιης δίκης» αποτελεί αναμφίβολα το άρθρο 6 παρ. 1 και 3 της ΕΣΔΑ. Ως δίκαιη δίκη ορίζεται εκείνη που διεξάγεται με την ουσιαστική τήρηση όλων των δικαιωμάτων των διαδίκων καθώς και των υποχρεώσεων των οργάνων απονομής της δικαιοσύνης, επιδιώκοντας συνάμα την πληρέστερη διαμόρφωση ή και τη διεύρυνση του υφιστάμενου νομοθετικού πλέγματος αποτελεσματικής υπεράσπισης των διαδίκων και διασφάλισης της ακεραιότητας της διαδικασίας. Οι ειδικότερες πτυχές της ανακύπτουν ολοένα και περισσότερο στο πλαίσιο της νομολογίας των εθνικών δικαστηρίων με ελάχιστες απαιτήσεις πλήρωσής της, την αμεροληψία και αντικειμενικότητα των δικαστών, την παροχή του δικαιώματος ακροάσεως στους διαδίκους και ιδίως την απονομή ίσων δυνατοτήτων άσκησής του. Ιδιαίτερος για τον κατηγορούμενο κρίσιμες είναι οι πτυχές που αφορούν στην γνωστοποίηση της κατηγορίας σε γλώσσα που αυτός κατανοεί, η εξασφάλιση της ελευθερίας κατάθεσής του- απαγόρευση αυτοενοχοποίησης, δικαίωμα σιωπής-, η αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος υπεράσπισης, η ελεύθερη και ενσυνείδητη εκτίμηση των αποδείξεων, η επαρκής δικαιολόγηση των αποφάσεων και η εύλογη διάρκεια της διαδικασίας¹¹⁵.

Από την επισκόπηση της νομολογίας αναφορικά με τη συγκεκριμένη διάταξη συντίθενται τρεις επιμέρους κατηγορίες περιπτώσεων που αφορούν στο δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας. Η πρώτη εξ αυτών αναφέρεται στην παραβίαση του δικαιώματος παροχής χρόνου και διευκολύνσεων στον κατηγορούμενο χάριν προετοιμασίας της υπεράσπισής του¹¹⁶, η δεύτερη εξ αυτών περιλαμβάνει περιπτώσεις

---

¹¹⁴ ΣυμβΑΠ 881/2015, ΑΠ 2214/2005 σε ΠοινΧρ. 2006, σ.608

¹¹⁵ Παπαδαμάκη Α. «Η νομολογία του Αρείου Πάγου στο χώρο της Ποινικής Δικονομίας υπό το φως των προβλέψεων της ΕΣΔΑ, ΠοινΔικ 2004, σ. 585 επ.

¹¹⁶ Χατζηαναστασίου κατά Ελλάδος, 16.12.1992

παραβίασης του δικαιώματος κλήτευσης και εξέτασης μαρτύρων¹¹⁷ και τέλος η τρίτη εξ αυτών αφορά στην εύλογη διάρκεια της δίκης¹¹⁸.

-Η παραβίαση δικαιώματος που αφορά στην ουσιαστική διάταξη που εφαρμόστηκε.

Η έννοια της διάταξης αυτής είναι αυτή των άρθρων 484 και 510 ΚΠΔ. Η διάταξη αυτή μπορεί να περιλαμβάνεται είτε στον ΠΚ είτε στον ΚΠΔ είτε σε οποιονδήποτε ειδικό ποινικό νόμο αρκεί να έχει ποινική υφή, υπό την έννοια ότι περιγράφει ένα έγκλημα, καθορίζοντας αντιστοίχως και την ποινή. Δοθέντος ότι στην έννοια της εσφαλμένης ερμηνείας ή εφαρμογής υπάγεται και η εσφαλμένη ερμηνεία ή εφαρμογή διάταξης του αστικού ή άλλου κλάδου του δικαίου, από τη συνδρομή των προϋποθέσεων της οποίας εξαρτάται η εφαρμογή της ουσιαστικής ποινικής διάταξης, καταλήγουμε ότι στην έννοια της παράβασης δικαιώματος συγκαταλέγονται και περιπτώσεις εκ πλαγίου παραβίασης της οικείας ποινικής διάταξης¹¹⁹. Κατά ορθότερη άποψη, δεν περιλαμβάνονται διατάξεις που βρίσκονται εκτός του πλαισίου του ποινικού δικαίου¹²⁰.

-Η προβληματική της επίδρασης της παραβίασης στην κρίση των ποινικών δικαστών που εξέδωσαν την προσβαλλόμενη απόφαση και του «ανεπανόρθωτου της βλάβης».

Κατά την εφαρμογή της διάταξης από την νομολογία του Αρείου Πάγου, ιδίως υπό το προγενέστερο καθεστώς μέχρι και τον ν. 4620/2019, η επανάληψη της διαδικασίας «τελεί υπό την αυτονόητη προϋπόθεση, ότι η παραβίαση του δικαιώματος του καταδικασμένου που διαπιστώθηκε από το ΕΔΔΑ, είχε επηρεάσει αρνητικά την κρίση του ποινικού δικαστηρίου που εξέδωσε την απόφαση, της οποίας η διαδικασία ζητείται να επαναληφθεί και η επανόρθωση της βλάβης του μπορεί να επιτευχθεί με την επανάληψη της διαδικασίας»¹²¹. Τούτο, μάλιστα, παρά το γεγονός ότι το αρμόδιο για την κρίση της αίτησης επανάληψης της διαδικασίας συμβούλιο οφείλει να διατάξει την επανάληψη της διαδικασίας άνευ ετέρου, εφόσον υφίσταται καταδικαστική απόφαση της Ελλάδας από το ΕΔΔΑ λόγω παραβίασης δικαιώματος που αφορά στο δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας ή την εφαρμοσθείσα ουσιαστική διάταξη¹²². Σταθερά και αταλάντευτα ερμηνεύοντας πλήρως αντίθετα προς τα ανωτέρω, η νομολογία προσέθεσε δύο επιπλέον κριτήρια α) την αρνητική επίδραση της παραβίασης στην κρίση των Ποινικών

---

¹¹⁷ Παπαγεωργίου κατά Ελλάδος, 22.10.1997 σε συνδυασμό με τις ΑΠ 642/2004, 159/2005 σε Συμβούλιο.

¹¹⁸ Ζαρμακούπης/Σακελλαρόπουλος κατά Ελλάδος, 19.10.2000, Αρβελάκης κατά Ελλάδος 12.04.2001, σε συνδυασμό με τις ΑΠ 717/2004 και 1638/2002 σε Συμβούλιο.

¹¹⁹ Δαλακούρας Θ., ό.π., σ. 290

¹²⁰ Χρυσόγονος Κ., ό.π., σ.1118

¹²¹ Ζωγράφου Σ, «Η επανάληψη της διαδικασίας κατ' αρ. 525 παρ.1 περ.5 ΚΠΔ ως τρόπος εκτέλεσης των αποφάσεων του ΕΔΔΑ», τ.τ. Αργ. Καρρά, 2010 σ. 477 επ

¹²² Εισαγγελική πρόταση Κανιαδάκη σε ΑΠ 1638/2002 σε ΠοινΧρ 2003, σ. 608 επ.

Δικαστών¹²³ και β) την επανόρθωση της βλάβης, η οποία μπορεί να επανορθωθεί μόνο με την επανάληψη της διαδικασίας¹²⁴.

Αναφορικά με την έννοια της «αρνητικής επιρροής στην κρίση του ποινικού Δικαστηρίου», κατά τη νομολογία του Αρείου Πάγου, όμως, η αρνητική επιρροή στην κρίση του δικάσαντος δικαστηρίου πρέπει να υπάρχει σε κάθε παραβίαση δικαιώματος που διαπιστώνεται με απόφαση του ΕΔΔΑ. Εφόσον δεν υπήρχε αυτή η αρνητική επιρροή, και αν ακόμα υφίστατο η διαπιστωμένη από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο παραβίαση δικαιώματος, δεν συνέτρεχε λόγος επανάληψης της ποινικής διαδικασίας. Με αυτήν την τακτική παραβιαζόταν ευθέως η διαδικασία και θιγόταν ως ένα βαθμό η αυθεντία της απόφασης του ΕΔΔΑ καθόσον η κατ' αποτέλεσμα άρνηση εφαρμογής της διάταξη της ΚΠΔ 525 παρ. 6 δεν θα αποτελούσε μόνον άρνηση εκτέλεσης της απόφασης του ΕΔΔΑ¹²⁵ αλλά θα μπορούσε να στοιχειοθετεί νέα, αυτοτελή παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ, αφού ο προσφεύγων θα είχε στερηθεί την πρόσβαση στο δικαστήριο επανάληψης της διαδικασίας που έχει θεσπίσει για αυτόν το εθνικό δικονομικό δίκαιο¹²⁶.

Αναφορικά με την περίπτωση του «ανεπανόρθωτου της βλάβης» που η νομολογία ενέτασσε αυθαίρετως ως προϋπόθεση του παραδεκτού επισημαίνουμε τα εξής. Σύμφωνα με την νομολογία του Αρείου Πάγου, με χαρακτηριστικότερες τις υπ' αριθμ. 717/2004 που εκδόθηκε επ' αφορμή της αίτησης των Ζαρμακούπη και Σακελλαρόπουλου και ΑΠ 1638/2002 που αφορούσε τον αιτούντα Αρβελάκη. Σύμφωνα με το πανομοιότυπο σκεπτικό των αποφάσεων, η αίτηση επανάληψης της διαδικασίας που έχει αυτό το περιεχόμενο (παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ λόγω της υπερβολικής διάρκειας της δίκης *«είναι απαράδεκτη και πρέπει να απορριφθεί, διότι ούτε ο αιτών επικαλείται, ούτε και προκύπτει ότι η υπέρβαση της λογικής προθεσμίας εκδίκασης της υπόθεσής του, την οποία δεσμευτικά διατύπωσε το ΕΔΔΑ, είχε αρνητική επίδραση στην κρίση των ποινικών δικαστών που τον καταδίκασαν... Επιπλέον η υπέρβαση της λογικής προθεσμίας είναι ήδη γεγονός τετελεσμένο που δεν μπορεί να ανατραπεί αναδρομικά. Άρα η επανόρθωση της βλάβης του αιτούντος από τη γενόμενη υπέρβαση δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί με επανάληψη της διαδικασίας. Η επιζητούμενη δε από τον αιτούντα για της*

---

¹²³ ΑΠ 1453/2002, ΑΠ 1546/2005, ΑΠ 2214/2005, ΑΠ 642/2004 σε Συμβούλιο. Η εισαγωγή της έννοιας της «αυτονόητης» προϋπόθεσης επιχειρήθηκε με την υπ' αριθμ. 66/1991 Απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, στην οποία, όμως, δεν επιχειρήθηκε περαιτέρω εξειδίκευση του όρου «αυτονόητης»

¹²⁴ Ιδίως σε περιπτώσεις που η παραβίαση αφορούσε την εύλογη διάρκεια της δίκης, νομολογιακά αποτυπώνεται σε ΑΠ 415/2009 σε ΠοινΧρ Ξ/97, ΑΠ 1808/2010 σε ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

¹²⁵ Βέβαια το ΕΔΔΑ κρίνοντας ad hoc το συγκεκριμένο ζήτημα στην Κονταλέξης κατά Ελλάδος, έκρινε ότι η ερμηνεία του ΑΠ δεν συνιστά άρνηση εκτέλεσης της απόφασης του Δικαστηρίου με την οποία διαπιστώνεται η παραβίαση.

¹²⁶ Αργυρόπουλου Χ.Δ., σε παρατηρήσεις στην ΑΠ 642/2004 (σε Συμβούλιο), ΝοΒ 52/1797

επανάληψης της διαδικασίας αναγνώριση της υπερβάσεως ως ελαφρυντικής περίπτωσης, ώστε να του καταγνωστεί μειωμένη ποινή, αποτελεί όλως διαφορετικό ζήτημα που δεν έχει σχέση με τη διάρκεια της ποινικής διαδικασίας και την αιτία η οποία προκάλεσε τη βλάβη του αιτούντος.»¹²⁷

Ωστόσο, η αναγωγή των θεμελιωδών δικαιωμάτων που προστατεύονται από την ΕΣΔΑ σε αυτόνομους λειτουργικούς κανόνες της διαδικασίας συνδέεται με την επέλευση ακυροτήτων της διαδικασίας σε περίπτωση προσβολής τους και παραλλήλως με τη θέση φραγμών στην πάση θυσία ανακάλυψη της αλήθειας. Με αυτά τα δεδομένα καθίσταται απολύτως προφανές ότι η απόφαση του ΕΔΔΑ δεσμεύει το αρμόδιο Συμβούλιο και θεμελιώνει δυνατότητα επανάληψης της διαδικασίας, χωρίς πρόσθετες προϋποθέσεις τις οποίες ακόμα και στην αρχική του μορφή, ο νόμος δεν περιελάμβανε με σκοπό την ικανοποίηση της αξίωσης του καταδικασθέντος για μία δίκαιη ποινική δίκη και την αποκατάσταση της προκληθείσας σε αυτόν βλάβης¹²⁸.

Προκειμένου να αρθεί κάθε αμφιβολία και να δοθεί μία οριστική λύση στο συγκεκριμένο ζήτημα ο ίδιος ο νομοθέτης με τον 4620/2019, προσέθεσε ρητά το εδ. β στην έκτη παράγραφο της ΚΠΔ 525, το οποίο έχει ως ακολούθως *«Στη τελευταία περίπτωση δεν απαιτείται η διαπιστωθείσα από το Ε.Δ.Δ.Α. δικονομική παραβίαση να επηρέασε αρνητικά την κρίση του ποινικού δικαστηρίου»*. Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του ν. 4620/2019 με την συγκεκριμένη προσθήκη επιδιώχθηκε *«Αφετέρου την αποσύνδεση του λόγου της επανάληψης διαδικασίας που σχετίζεται με την «έκδοση καταδικαστικής απόφασης του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για παραβίαση δικαιώματος που αφορά το δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας που τηρήθηκε ή την ουσιαστική διάταξη που εφαρμόστηκε» από την προϋπόθεση που διαμορφώθηκε στη νομολογία να προκύπτει, δηλαδή, ότι «η διαπιστωθείσα από το Ε.Δ.Δ.Α δικονομική παραβίαση επηρέασε αρνητικά την κρίση του ποινικού δικαστηρίου»*. Καθώς ο λόγος αυτός εντάσσεται στους απόλυτους λόγους επανάληψης της διαδικασίας, η ρύθμιση αυτή ήταν και αναγκαία και επιβεβλημένη, ώστε να μην περιορίζεται δια της ερμηνευτικής οδού επιπρόσθετα η εφαρμογή του θεσμού. Το ίδιο ισχύει, βέβαια, και για την αντίστοιχη πρόβλεψη στο πλαίσιο του άρθρου 526 ΣχΚΠΔ (ισχύοντος 525Α) που αφορά την επανάληψη της διαδικασίας επί καταδίκης από το ΕΔΔΑ για μη αποζημίωση κατά το άρθρο 535 (αποζημίωση αδίκως κρατηθέντων).»

---

¹²⁷ Ομοίως και ΑΠ 2379/2007 σε ΤΝΠ ΔΣΑ, ΑΠ 425/2009 σε ΠοινΧρ Ξ/97, ΣυμβΑΠ 881/2015, ΣυμβΑΠ 1808/2010, ΣυμβΑΠ 1940/2010, ΣυμβΑΠ 1613/2010, ΣυμβΑΠ 554/2010, ΣυμβΑΠ 1808/2010.

¹²⁸ Δαλακούρας Θ., ό.π., σ. 291

γ. Επισκόπηση της ελληνικής νομολογίας επί επανάληψης της διαδικασίας

Στο σημείο αυτό κρίνεται αναγκαία η αναφορά στην ελληνική νομολογία του Ανωτάτου Ακυρωτικού τόσο για αποφάσεις που δέχονταν την αίτηση επανάληψης όσο και για αποφάσεις που απέκλειαν την εφαρμογή της διάταξης.

Καταρχάς, νομολογιακά παραδείγματα που έγινε δεκτό ότι συνέτρεχαν οι προαναφερθείσες προϋποθέσεις αποτελούν η μη αναζήτηση από το δικαστήριο κατά το χρόνο εκδίκασης της υπόθεσης, εγγράφων από την Τράπεζα, όπως πρωτότυπα επιταγών και αντίγραφα ηλεκτρονικών σελίδων των βιβλίων της, παρά την υποβολή σχετικού αιτήματος από τον κατηγορούμενο ακόμα και αν δεν υπάρχουν σήμερα τα έγγραφα αυτά¹²⁹, η καταδίκη του κατηγορουμένου για την πράξη προσβολής του στρατού από έφεδρο αξιωματικό, στην οποία κατά το ΕΔΔΑ ο έφεδρος αξιωματικός εδικαιούτο με βάση το άρθρο 10 της ΕΣΔΑ που προστατεύει την ελευθερία του λόγου¹³⁰, η καταδίκη για προσηλυτισμό κατά παράβαση της αρχής του άρθρου 9 της ΕΣΔΑ¹³¹, η απόρριψη της αναίρεσης του κατηγορουμένου ως απαράδεκτης, διότι κακώς δεν ελήφθη υπόψη και το προσαρτημένο στην έκθεση δικόγραφο, το οποίο ήταν υπογεγραμμένο από τον αναιρεσείοντα και όχι από το γραμματέα¹³², η ανάγνωση στο ακροατήριο δύο εμμάρτυρων καταθέσεων που δόθηκαν κατά την προκαταρκτική εξέταση λόγω μη ανεύρεσης των μαρτύρων στον τόπο διαμονής που οι ίδιοι είχαν δηλώσει κατά την εξέτάσή τους, με αποτέλεσμα ο κατηγορούμενος αιτών να μην έχει τη δυνατότητα να τους εξετάσει σε κανένα στάδιο της δίκης¹³³, το ότι η εκ μέρους του αιτούντος συμπεριφορά προκλήθηκε ή υποδείχθηκε από τα αστυνομικά όργανα στο πλαίσιο αστυνομικής διείδυσης¹³⁴, η ανάγνωση στο ακροατήριο επικριτικών εγγράφων και δημοσιευμάτων τοπικής εφημερίδας με αποτέλεσμα την εξασθένιση του δικαιώματος της υπεράσπισης και την προσβολή του τεκμηρίου αθωότητας¹³⁵, η απόρριψη αιτήσεως αναίρεσεως ως απαράδεκτης, διότι είχε ασκηθεί όχι με δήλωση ενώπιον του γραμματέως του Δικαστηρίου και σύνταξη οικείας εκθέσεως αλλά με αυτοτελές δικόγραφο¹³⁶.

Αντίθετα, η νομολογία με το πρόσχημα του «μη επανορθώσιμου της βλάβης» όπως αναλυτικώς εξετάθη ανωτέρω, απέρριψε την σχετική αίτηση επανάληψης διαδικασίας,

¹²⁹ ΑΠ 159/2005 σε ΠοινΧρ ΝΕ', σ.917

¹³⁰ ΑΠ 1546/2005 σε ΠοινΧρ ΝΣΤ' σ.416

¹³¹ ΑΠ 1453/2005 σε ΠοινΧρ ΝΣΤ, σ. 249

¹³² ΑΠ 2214/2005 σε ΠοινΧρ ΝΣΤ, σ.608

¹³³ ΣυμβΑΠ 554/2010 ΠοινΧρ 2011, σ. 191

¹³⁴ Συμβ ΑΠ 1381/2008 ΠοινΧρ. 2009 σ.304

¹³⁵ ΣυμβΑΠ 1566/2010 ΠοινΧρ 2011, σ. 594

¹³⁶ ΣυμβΑΠ 1940/2010 ΠοινΧρ 2011 σ.733

καθόσον η καταδίκη από το ΕΔΔΑ έλαβε χώρα λόγω υπερβολικής καθυστέρησης της ποινικής δίκης¹³⁷.

Περαιτέρω, έγινε νομολογιακά δεκτό¹³⁸ ότι η παραβίαση κάποιου από τα απαριθμούμενα στο άρθρο 6 ΕΣΔΑ επιμέρους δικαιώματα, διαπιστωθείσα από το ΕΔΔΑ, δεν αίρει αυτόματα το δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας και δεν οδηγεί πάντοτε σε εξαφάνιση της ποινικής καταδίκης του προσφεύγοντος. Η διαπιστωθείσα από το ΕΔΔΑ παραβίαση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη λόγω παράνομης σύνθεσης του Δικαστηρίου δεν αποτελεί από μόνη της λόγο επανάληψης της διαδικασίας, παρά μόνο εάν διαπιστώθηκε από το ΕΔΔΑ παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 της ΕΣΔΑ για το λόγο ότι δεν διεξήχθη από ανεξάρτητο και αμερόληπτο Δικαστήριο.

Τέλος, το άρθρο 4 του 7^{ου} Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ δεν διεύρυνε τους λόγους επανάληψης της διαδικασίας, ούτε πρόσθεσε ως λόγο τη μη κλήτευση του κατηγορούμενου¹³⁹

iii.Επισκόπηση της Νομολογίας του ΕΔΔΑ επί επανάληψης της διαδικασίας.

1. Γεώργιος Παπαγεωργίου κατά Ελλάδος (No2) της 15.10.2009, Προσφυγή αριθ. 21032/08.

Επίκεντρο της συγκεκριμένης υπόθεσης είναι α) η υποβληθείσα αίτηση επανάληψης της διαδικασίας από τον προσφεύγοντα κατόπιν καταδίκης της Ελλάδας, λόγω παραβίασης των αρχών της δίκαιης δίκης (συγκεκριμένα άρνηση εξέτασης των ηλεκτρονικών σελίδων και των πρωτότυπων επιταγών, ώστε να διαπιστωθεί η βασιμότητα της κατηγορίας για την κακουργηματική απάτη για την οποία κατηγορούταν ο προσφεύγων και υπέρβαση της εύλογης διάρκειας της δίκης), κατά την εξέταση της οποίας επαναλαμβάνονται τα κριτήρια της «αρνητικής επιρροής στην κρίση των ποινικών δικαστών» καθώς και του «μη επανορθώσιμου της βλάβης» και β) η εφαρμογή των αρχών της δίκαιης δίκης στην δίκη που ακολουθεί την επανάληψη της διαδικασίας.

Το Δικαστήριο σταχυολογεί στο σκεπτικό του το σύνολο της μέχρι τώρα διαδικασίας ως εξής:

« Με απόφαση της 9 Μαΐου 2003, το Δικαστήριο διαπίστωσε στην περίπτωση του προσφεύγοντος (προσφυγή αριθ.59506/00) μία παραβίαση του άρθρου 6 §§ 1 και 3 δ) της Σύμβασης. Η υπόθεση αφορούσε την άρνηση των δικαστηρίων να διατάξουν την προσκόμιση των πρωτότυπων εγγράφων στα οποία στηρίχθηκε η ποινική καταδίκη του

¹³⁷ ΑΠ 642,717/2004 ΠοινΧρ ΝΕ' σ. 225

¹³⁸ ΣυμβΑΠ 109/2013 ΠοινΧρ 2013, σ. 668

¹³⁹ ΟΛΑΠ 66/1991 ΠοινΧρ ΜΑ' σ. 833, Συμβ ΑΠ 1535/2009 ΠοινΧρ 2010 σ.412

προσφεύγοντος, ιδίως των πρωτοτύπων των πλαστών επιταγών και των ηλεκτρονικών σελίδων ενός υπολογιστή που χρησιμοποιήθηκε για την τέλεση του αδικήματος. Το Δικαστήριο έκρινε ότι τα επιληφθέντα δικαστήρια, σε κανένα στάδιο της διαδικασίας, δεν εξέτασαν τις ηλεκτρονικές σελίδες του υπολογιστή ούτε τα πρωτότυπα των επίδικων επιταγών, και ούτε εξακρίβωσαν εάν τα αντίγραφα που προσκομίσθηκαν ήταν ακριβή αντίγραφα των πρωτοτύπων. Η προσκόμιση των επιταγών ήταν πρωταρχικής σημασίας για τον προσφεύγοντα και θα μπορούσε να είχε συμβάλει στο να αποδειχθεί ότι η κατηγορία της απάτης ήταν αβάσιμη. Παρά τα επανειλημμένα αιτήματα του προσφεύγοντος, ουσιώδη αποδεικτικά στοιχεία δεν είχαν προσκομισθεί ούτε είχαν συζητηθεί επαρκώς κατά την ακροαματική διαδικασία. Το Δικαστήριο είχε ομοίως διαπιστώσει υπέρβαση της «λογικής προθεσμίας» της διαδικασίας.

Στηριζόμενος στο άρθρο 525 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, ο προσφεύγων κατέθεσε, στις 26 Σεπτεμβρίου 2003, ενώπιον του εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, μία αίτηση επανάληψης της ποινικής διαδικασίας προκειμένου να ακυρωθεί η καταδίκη που είχε απαγγείλει το ποινικό Εφετείο Αθηνών στις 8 Δεκεμβρίου 1998 και να εξαφανισθούν οι συνέπειες της εν λόγω καταδίκης (καταδίκη στη δικαστική δαπάνη, αποζημίωση του αντιδίκου, εγγραφή στο ποινικό μητρώο). Ο εισαγγελέας εισήγαγε την υπόθεση ενώπιον του έκτου ποινικού τμήματος του Αρείου Πάγου. Στην εισήγησή του με ημερομηνία 8 Δεκεμβρίου 2003, ο αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου πρότεινε να γίνει δεκτή η αίτηση του προσφεύγοντος στο μέτρο που αφορούσε το άρθρο 6 § 3 δ) και κάλεσε το συμβούλιο του Αρείου Πάγου να διατάξει την επανάληψη της συζήτησης ενώπιον του εφετείου. Αντιθέτως, πρότεινε την απόρριψη της αίτησης ως προς το άρθρο 6 § 1 διότι η επανάληψη της συζήτησης δεν θα θεράπευε τη βλάβη του προσφεύγοντος που απέρρευε από την υπερβολική διάρκεια της διαδικασίας. Ο προσφεύγων κατέθεσε τις προτάσεις του στις 5 Φεβρουαρίου 2004. **Με την απόφαση αριθ. 642/2004 της 17 Μαρτίου 2004**, το συμβούλιο απέρριψε τις προαναφερόμενες προτάσεις και διέταξε τον εισαγγελέα να προβεί σε συμπληρωματική έρευνα προκειμένου να εξακριβώσει:

1) εάν η εξέταση των σχετικών στοιχείων που αφορούσαν την υπόθεση και περιέχονταν στον υπολογιστή της τράπεζας ήταν ακόμη δυνατή,

2) εάν τα πρωτότυπα των επίδικων επιταγών είχαν πράγματι καταστραφεί κατ'εκτέλεση της απόφασης του εφετείου. Το συμβούλιο διευκρίνισε ότι εάν η εξέταση αυτή δεν ήταν πλέον δυνατή και εάν τα πρωτότυπα είχαν καταστραφεί, η επανάληψη της συζήτησης δε θα μπορούσε να διασφαλίσει την επανόρθωση της βλάβης που είχε υποστεί ο προσφεύγων.

Στις 8 Οκτωβρίου 2004, ο ίδιος αντεισαγγελέας πρότεινε την απόρριψη της επανάληψης της διαδικασίας για τον λόγο ότι το αίτημα ήταν αβάσιμο. Αναφέρθηκε σε ένα έγγραφο της τράπεζας, με ημερομηνία 15 Ιουλίου 2004, σύμφωνα με το οποίο δεν ήταν πλέον δυνατή η εκτύπωση των σχετικών εγγράφων που περιείχονταν στον υπολογιστή της τράπεζας, διότι δεν είχαν διατηρηθεί τα μαγνητικά αρχεία, και σύμφωνα με το οποίο τα πρωτότυπα των επιταγών ουδέποτε προσκομίσθηκαν ενώπιον των δικαστηρίων που επιλήφθηκαν της υπόθεσης. Τα εν λόγω πρωτότυπα είχαν εξετασθεί και φωτογραφηθεί από πραγματογνώμονα γραφολόγο στα γραφεία της τράπεζας, αλλά στη συνέχεια δεν ανευρέθησαν στα αρχεία της τράπεζας. Από τη δικογραφία δεν προέκυπτε ότι είχαν καταστραφεί κατ'εκτέλεση της πρωτόδικης απόφασης.

Εν τούτοις, στις 27 Ιανουαρίου 2005, το συμβούλιο του Αρείου Πάγου κατέληξε ότι η αίτηση του προσφεύγοντος ήταν βάσιμη σε ό,τι αφορούσε το άρθρο 6 § 3 δ) και διέταξε την επανάληψη της διαδικασίας ενώπιον του Πενταμελούς Εφετείου Αθηνών. Με δήλωση της 16 Μαρτίου 2005 ενώπιον του εφετείου, ο προσφεύγων ζήτησε να κατατεθούν ενώπιον του εν λόγω δικαστηρίου τα πρωτότυπα των επιταγών και τα μαγνητικά αρχεία. Υποστήριζε ότι ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας δεν μπορούσε να διασφαλισθεί χωρίς την προσαγωγή των εν λόγω αποδεικτικών στοιχείων που έπρεπε να υποβληθούν στη δοκιμασία της κατ'αντιμωλία συζήτησης. Κατά τη συζήτηση ενώπιον του εφετείου, και στο στάδιο της εξέτασης των αποδεικτικών στοιχείων, η γραμματέας του εφετείου κατέθεσε ενώπιόν του τα πρωτότυπα επτά επιταγών, στις οποίες προσαρτάτο έκθεση κατάσχεσης με ημερομηνία 21 Ιανουαρίου 1999, κατ'εκτέλεση της απόφασης του εφετείου της 29 Οκτωβρίου 1997. Τα εν λόγω πρωτότυπα δεν επιδείχθηκαν στον προσφεύγοντα. Η γραμματέας, η οποία εξετάσθηκε ως μάρτυρας, δεν εξήγησε τον λόγο για τον οποίο δεν είχε προσκομίσει νωρίτερα τις επιταγές αυτές. Εν τούτοις, δεν ερωτήθηκε.

Με απόφαση (αριθ. 1647/2005) της 21 Σεπτεμβρίου 2005, το εφετείο καταδίκασε τον προσφεύγοντα, όπως την πρώτη φορά, σε ποινή κάθειρξης τριών ετών και έξι μηνών, σε αποζημίωση της τράπεζας και στη δικαστική δαπάνη. Έκρινε ότι τα στοιχεία που στοιχειοθετούσαν την ενοχή του προσφεύγοντος προέκυπταν από πληροφορίες που είχαν φυλαχθεί στη μνήμη του κεντρικού υπολογιστή της Εμπορικής Τράπεζας, από την τεχνική αδυναμία των υπαλλήλων της μηχανογραφικής υπηρεσίας να τροποποιήσουν αυτές τις πληροφορίες, από το γεγονός ότι ο κατηγορούμενος ήταν ο μόνος χρήστης του υπολογιστή την ημέρα κατά την οποία τελέσθηκε η απάτη, από τα χαρακτηριστικά της γραφής και της υπογραφής του κατηγορουμένου που διαπίστωσε πραγματογνώμονας και τα οποία ήταν εμφανή επί των χειρόγραφων τμημάτων των επιταγών και από τις υπογραφές που είχαν τεθεί επί αυτών, από το γεγονός ότι ο κατηγορούμενος άνηκε σε μία μικρή ομάδα

υπαλλήλων που γνώριζαν τον αριθμό λογαριασμού του ΟΣΕ, και από τις καταθέσεις των μαρτύρων. Ως προς τις ηλεκτρονικές σελίδες του υπολογιστή του προσφεύγοντος, το εφετείο επεσήμανε ότι αυτές δεν διατηρούνται πέραν μίας περιόδου πέντε ετών και ότι εκείνες για τις οποίες γίνεται λόγος στην υπόθεση του προσφεύγοντος είχαν καταστραφεί από το 1995. Ακόμα κι αν αυτές υπήρχαν ακόμα σήμερα, το αποτέλεσμα για τον κατηγορούμενο θα ήταν το ίδιο, διότι είχε αποδειχθεί ότι τα αντίγραφα από τη μνήμη του υπολογιστή ήταν γνήσια. Το εφετείο έκρινε ότι ο προσφεύγων δεν είχε ενεργήσει ευκαιριακά αλλά βάσει προμελετημένου σχεδίου και ότι είχε δημιουργήσει μία υποδομή που του επέτρεπε να επαναλάβει το αδίκημα. Στις 3 Φεβρουαρίου 2006, ο προσφεύγων άσκησε αίτηση αναίρεσης. Υποστήριζε ότι το εφετείο είχε αγνοήσει τις διαπιστώσεις του Δικαστηρίου στην απόφασή του της 9ης Μαΐου 2003 και είχε κρίνει χωρίς αποδεικτικά στοιχεία, χωρίς μαγνητικά αρχεία και ακόμα χωρίς επιταγές. Οι τελευταίες ούτε εξετάστηκαν από πραγματογνώμονες ούτε επιδείχθηκαν στον προσφεύγοντα. Ισχυριζόταν επίσης ότι το εφετείο δεν είχε αιτιολογήσει επαρκώς την απόφασή του.

Με απόφαση (αριθ. 2081/2007) της 29 Νοεμβρίου 2007, ο Άρειος Πάγος επικύρωσε την απόφαση του εφετείου. **Έκρινε ότι το εφετείο είχε συμμορφωθεί προς την απόφαση του Δικαστηρίου της 9ης Μαΐου 2003. Ειδικότερα, διαπίστωσε ότι τα πρωτότυπα των επιταγών είχαν προσκομισθεί ενώπιον του εφετείου και εξετασθεί ως αποδεικτικά στοιχεία. Εν τούτοις, επεσήμανε ότι δεν ήταν εφικτή η συμμόρφωση προς την απόφαση του Δικαστηρίου ως προς την προσαγωγή των ηλεκτρονικών σελίδων του υπολογιστή της τράπεζας, διότι αυτές δε διατηρούνταν για διάστημα πέραν των πέντε ετών. Τέλος, σημείωσε ότι το εφετείο είχε κρίνει με μία εμπεριστατωμένη αιτιολογία, ότι η προσαγωγή των πρωτοτύπων των ηλεκτρονικών σελίδων δε θα είχε τροποποιήσει το συμπέρασμά του ως προς την ενοχή του προσφεύγοντος διότι το συμπέρασμα αυτό στηριζόταν, μεταξύ άλλων, στα αντίγραφα αυτών των σελίδων που αποδείκνυαν με σαφή τρόπο ότι η απάτη των επίδικων επιταγών είχε τελεσθεί από τον υπολογιστή που χρησιμοποιούσε ο προσφεύγων.**

Η απόφαση καθαρογράφηκε και κοινοποιήθηκε στον προσφεύγοντα στις 18 Ιανουαρίου 2008.»

Αξίζουν αναφοράς οι εισαγγελικές προτάσεις αρχικώς στην ΑΠ 642/2004 σε Συμβούλιο καθώς και στην 159/2005 σε Συμβούλιο. Ο Αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου, στην πρώτη αναφερόμενη απόφαση προτείνει την απόρριψη της αίτησης επανάληψης διαδικασίας ως προς το σκέλος που αφορά την υπέρβαση της εύλογης διάρκειας της δίκης διότι το γεγονός αυτό δεν είχε αρνητική επίδραση στην κρίση των ποινικών

δικαστών, ενώ ως γεγονός τετελεσμένο δεν μπορεί να αναιρεθεί αναδρομικά. Σημειωτέον ότι στην πρώτη απόφαση, η Εισαγγελική πρόταση αναφέρει ως βάσιμη τη δεύτερη αιτίαση της αίτησης επανάληψης της διαδικασίας αναφορικά με το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη. Εν συνεχεία, στην υπ' αριθμ. 159/2005 Απόφαση του Αρείου Πάγου, η οποία εκδόθηκε κατόπιν συμπληρωματικής έρευνας, ο ίδιος Αντεισαγγελέας τροποποίησε περαιτέρω την αρχική πρότασή του, πρότεινε να απορριφθεί η αίτηση επανάληψης και κατά το μέρος που αφορούσε την παραβίαση των αρχών της δίκαιης δίκης, καθώς «[...] από τα συλλεγόμενα στοιχεία προκύπτει ότι η επανόρθωση της βλάβης του αιτούντα δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί με την επανάληψη της διαδικασίας». Ωστόσο, το Συμβούλιο του Αρείου Πάγου διέταξε την επανάληψη της διαδικασίας ενώπιον του Πενταμελούς Εφετείου Αθηνών.

Όπως χαρακτηριστικά παρατηρείται και στην απόφαση του Δικαστηρίου, η εκδοθείσα υπ' αριθμ. 2081/2007 Απόφαση του Αρείου Πάγου, επικύρωσε την προσβαλλόμενη απόφαση του Εφετείου, επισημαίνοντας μεταξύ άλλων ότι υπήρχε αντικειμενική αδυναμία συμμόρφωσης του Δικαστηρίου με το σκέλος αυτό της αποφάσεως του ΕΔΔΑ, για τους λόγους της οποίας υπήρχε ειδική και εμπεριστατωμένη αιτιολογία στην προσβαλλόμενη απόφαση.

Όπως προαναφέρθηκε, δεύτερο κομβικό σημείο της απόφασης συνιστά η εφαρμογή των αρχών της δίκαιης δίκης στην διαδικασία που ακολουθεί της αίτησης επανάληψης. Το ΕΔΔΑ αναφορικά με το ζήτημα αυτό παρατηρεί τα ακόλουθα:

«Εφαρμογή του άρθρου 6 § 1 στη διαδικασία επανάληψης

\ Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι μία διαδικασία αναθεώρησης μπορεί να περιλαμβάνει δύο στάδια. Το πρώτο συνίσταται στο να εξετάζεται αν τα στοιχεία που προσκομίσθηκαν σε στήριξη της αίτησης αναθεώρησης αποτελούν νέα πραγματικά περιστατικά από τη φύση τους ικανά να δικαιολογήσουν την επανάληψη μίας υπόθεσης που περατώθηκε με μία απόφαση έχουσα ισχύ δεδικασμένου. Σε περίπτωση καταφατικής απάντησης, αρχίζει ένα νέο στάδιο: μία νέα σφαιρική εξέταση της υπόθεσης υπό το φως όλων των στοιχείων συμπεριλαμβανομένων των νέων πραγματικών περιστατικών. Αν η υπόθεση παρουσίαζε αρχικά ένα ποινικό ή αστικό χαρακτήρα με την έννοια του άρθρου 6, ξαναβρίσκει αυτόν το χαρακτήρα λόγω της απόφασης επανάληψης της υπόθεσης καθώς αυτή συνεπάγεται μία νέα εξέταση επί της ουσίας (Sablon κατά Βελγίου, αριθ. 36445/97, §§ 87-88, 10 Απριλίου 2001).

26. Εφαρμόζοντας τις προαναφερόμενες αρχές στην προκειμένη περίπτωση, το Δικαστήριο εκτιμά ότι το άρθρο 6 § 1 έχει εφαρμογή στη διαδικασία επανάληψης

που εισήγαγε ο προσφεύγων από τις 27 Ιανουαρίου 2005, ημερομηνία κατά την οποία το συμβούλιο του Αρείου Πάγου κατέληξε ότι η αίτηση του προσφεύγοντος ήταν βάσιμη και διέταξε επανάληψη.»

Τελικώς το Δικαστήριο εκτιμώντας το σύνολο της κατ' επανάληψη διαδικασίας κατέληξε στο ότι δεν υφίστατο νέα παραβίαση των αρχών της δίκαιης δίκης και ειδικότερα:

«Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι στην προαναφερόμενη υπόθεση Γεώργιος Παπαγεωργίου, είχε υπογραμμίσει ότι η προσαγωγή των πρωτοτύπων των επιταγών ήταν πρωταρχικής σημασίας για την υπεράσπιση του προσφεύγοντος, διότι θα είχε μπορέσει να αποδείξει ότι εκείνοι οι οποίοι είχαν δώσει την εντολή για την επίδικη πληρωμή ήταν οι υπάλληλοι της τράπεζας και όχι εκείνος. Συνεπώς, η καταδίκη για απάτη θα είχε κριθεί αβάσιμη (ibid. § 37). Η κατάσταση είναι διαφορετική για τη διαδικασία που ακολούθησε την απόφαση επανάληψης της υπόθεσης. Πράγματι, όλα τα διαθέσιμα αποδεικτικά στοιχεία κατατέθηκαν στη συζήτηση, σε πρωτότυπη μορφή οι επιταγές και σε αντίγραφο οι ηλεκτρονικές σελίδες, και ο προσφεύγων είχε τη δυνατότητα να αμφισβητήσει το περιεχόμενό τους ή τους τρόπους παρουσιάσής τους, κάτι που ωστόσο δεν έπραξε.

36. Εν κατακλείδι, το Δικαστήριο εκτιμά ότι η διαδικασία που ακολούθησε την επανάληψη της διαδικασίας ικανοποίησε στο μέτρο του δυνατού τις απαιτήσεις της αρχής της αντιμωλίας συζήτησης και της ισότητας των όπλων και συνοδεύτηκε από εγγυήσεις ικανές να προστατεύσουν τα συμφέροντα του κατηγορουμένου. Έπεται ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 §§ 1 και 3 δ) εν προκειμένω.»

2. Κονταλέξης κατά Ελλάδας της 06.09.2018 (No2) αριθμός προσφυγής 29321/2013)

Στη συγκεκριμένη υπόθεση, το Δικαστήριο ασχολήθηκε με δύο κρίσιμα ζητήματα. Καταρχάς, απάντησε στα ερωτήματα α) κατά πόσον ο προσφεύγων δύναται να ισχυρισθεί ότι είναι θύμα παραβίασης του άρθρου 6 στην εθνική διαδικασία εκτέλεσης της αποφάσεως του Δικαστηρίου και β) αν η απόρριψη αίτησης επανάληψης της διαδικασίας από τον Άρειο Πάγο συνιστά άρνηση εκτέλεσης της απόφασης και ως εκ τούτου παραβίαση του άρθρου 46.

Στις 24 Νοεμβρίου 2008, ο κ. Κονταλέξης κατέθεσε προσφυγή για παραβίαση του δικαιώματος του για δίκη από «δικαστήριο που έχει συσταθεί με νόμο». Παραπονέθηκε ότι ένας από τους δικαστές που επρόκειτο να είναι στην έδρα κατά τη διάρκεια της επανεκδίκασής του, είχε ξαφνικά αντικατασταθεί από έναν αναπληρωτή χωρίς να δοθεί

καμία αιτιολογία. Στην απόφαση της 31ης Μαΐου 2011, το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6 § 1.

Στις 27 Δεκεμβρίου 2011 ο κ. Κονταλέξης υπέβαλε αίτηση επανάληψης της ποινικής διαδικασίας στο Εφετείο Αθηνών. Ζήτησε την ακύρωση της απόφασης του ποινικού δικαστηρίου με την οποία είχε καταδικαστεί σε φυλάκιση δύο ετών με αναστολή. Ισχυρίστηκε ότι το γεγονός ότι το Δικαστήριο έχει διαπιστώσει απουσία παράθεσης των λόγων για τους οποίους ο δικαστής δεν ήταν σε θέση να παρευρεθεί και είχε ξαφνικά αντικατασταθεί από έναν αναπληρωτή, ήταν αρκετό για να δημιουργήσει αμφιβολίες ως προς τη διαφάνεια της διαδικασίας και τους πραγματικούς λόγους αντικατάστασης του δικαστή. Το Ποινικό Τμήμα του Εφετείου απέρριψε την αίτησή του με την αιτιολογία ότι ο προσφεύγων δεν υπέστη καμία ζημία ως αποτέλεσμα της παραβίασεως που διαπίστωσε το Δικαστήριο.

Ο Άρειος Πάγος απέρριψε επίσης την αναίρεσή του για τον λόγο ότι η διαπίστωση της παράβασης από το ΕΔΔΑ δεν αφορούσε το δικαίωμα του κατηγορουμένου να δικαστεί από ανεξάρτητο και αμερόληπτο δικαστήριο. Αυτή η παραβίαση, η οποία ήταν καθαρά τυπικής φύσης, ήταν μια παραδεδεγμένη αλήθεια και καλυπτόταν από το δεδουλευμένο της απόφασης του Αρείου Πάγου, η οποία είχε προηγουμένως απορρίψει την αίτησή αναίρεσης της απόφασης, την οποία και εξέτασε το Δικαστήριο.

Βασιζόμενος στο άρθρο 6 § 1 (δικαίωμα σε δίκαιη δίκη), ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι η άρνηση των εθνικών δικαστηρίων να διατάξουν την επανάληψη της δίκης συνιστούσε νέα παραβίαση του δικαιώματός του σε δίκαιη δίκη από δικαστήριο που έχει συσταθεί με νόμο. Επικαλούμενος το άρθρο 46 (δεσμευτική ισχύς και εκτέλεση των αποφάσεων), υποστήριξε ότι **η απόρριψη της αίτησής του από τον Άρειο Πάγο αποτέλεσε άρνηση εκτέλεσης της απόφασης του Δικαστηρίου της 31ης Μαΐου 2011.**

Το Δικαστήριο εξέτασε το ζήτημα της αρμοδιότητάς του να αποφανθεί επί της προσφυγής που υπέβαλε ο κ. Κονταλέξης, για ζήτημα για το οποίο είχε ήδη εκδοθεί προηγούμενη απόφαση. Η προσφυγή του Απριλίου του 2013 έθετε νέα καταγγελία σχετικά με μεταγενέστερες διαδικασίες διαφορετικές από αυτές που είχαν αποτελέσει αντικείμενο της απόφασης που εξέδωσε το Δικαστήριο τον Μάιο του 2011. **Επομένως, το Δικαστήριο ήταν αρμόδιο να εξετάσει το ζήτημα αυτό, χωρίς να θίγονται τα**

προνόμια του προσφεύγοντος κράτους και της Επιτροπή των Υπουργών βάσει του άρθρου 46 της Σύμβασης.¹⁴⁰

Η αιτίαση περί αθέμιτης καταγγελίας που προέβαλε ο προσφεύγων στρέφεται κατά της συλλογιστικής του Αρείου Πάγου. Ωστόσο, το σκεπτικό της απόφασης του Ιανουαρίου του 2013 ήταν μια ερμηνεία του άρθρου 525 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, η οποία είχε ως αποτέλεσμα τον περιορισμό των περιπτώσεων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην επανάληψη της ποινικής διαδικασίας που είχε τερματιστεί ή την υποβολή τους σε έλεγχο κριτηρίων από τα εθνικά δικαστήρια¹⁴¹.

Η ερμηνεία, η οποία στηρίζεται στην πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, κατά την οποία η σύμβαση δεν εγγυάται το δικαίωμα της επανάληψης των διαδικασιών και λόγω της έλλειψης ομοφωνίας των κρατών μελών ως προς τις διαδικασίες των υφιστάμενων μηχανισμών επανάληψης, δεν φαίνεται να είναι αυθαίρετη.¹⁴²

Ο Άρειος Πάγος έκρινε ότι η απόφαση του 2011 δεν είχε θέσει υπό αμφισβήτηση τον δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας ή της ανεξαρτησίας ή της αμεροληψίας του δικαστικού οργάνου που είχε εκδώσει τη δικαστική απόφαση. **Λαμβάνοντας υπόψη το περιθώριο εκτιμήσεως που διαθέτουν οι εγχώριες αρχές ως προς την ερμηνεία των αποφάσεων του Δικαστηρίου, αρκεί το Δικαστήριο να βεβαιωθεί ότι το εθνικό Ανώτατο Δικαστήριο δεν είχε παραποιήσει ή παρερμηνεύσει την προαναφερθείσα απόφαση.** Στην προκειμένη περίπτωση, το Δικαστήριο δεν μπορούσε να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η ανάγνωση της απόφασης εκ μέρους του Ανώτατου Δικαστηρίου του 2011, θεωρούμενη ως σύνολο, ήταν αποτέλεσμα προφανούς πραγματικού ή νομικού σφάλματος που οδήγησε σε άρνηση του δίκαιου χαρακτήρα της δίκης και, ως εκ τούτου, ότι ήταν μια αυθαίρετη κρίση.

Συνεπώς, δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 της Σύμβασης.

---

¹⁴⁰ Το Δικαστήριο ρητώς ανέλαβε την αρμοδιότητά του προς εξέταση της διαδικασίας που ακολουθεί της αίτησης επανάληψης της διαδικασίας καθώς και της άρνησης από μέρους του κράτους προς άνοιγμα της εν λόγω διαδικασίας. Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) v. Ελβετία (αρ. 2) αρ. 32772/02, § 90, ΕΣΔΑ 2009.

¹⁴¹ Αρνητική επιρροή στην κρίση των ποινικών δικαστών

¹⁴² Αξιοσημείωτη είναι στο σημείο αυτό η θέση του Δικαστή Pinto de Albuquerque, ο οποίος με υψηλού επιπέδου επιχειρηματολογία στην υπόθεση Moreira/Ferreira κατά Πορτογαλίας, επεσήμανε για αντίστοιχη ερμηνεία του Ανωτάτου Δικαστηρίου της Πορτογαλίας «Πρώτον, το άρθρο 449 § 1 (ζ) δεν διαφοροποιεί μεταξύ ουσιαστικών και διαδικαστικών παραβάσεων. Δεύτερον, αυτή η περιοριστική ερμηνεία αποκλίνει από μια σειρά αποφάσεων που είχαν εκδοθεί προηγουμένως από το Ανώτατο Δικαστήριο βάσει του ίδιου άρθρου. Τρίτον, το επιχείρημα περί ανεπανόρθωτης ακυρότητας στοχεύει στην επίκληση νομικού κωλύματος για την εκτέλεση της απόφασης του Δικαστηρίου εντός του εσωτερικού νομικού πλαισίου. Το αντεπιχείρημα είναι προφανές: **δεν μπορεί να γίνει επίκληση του εθνικού δικαίου για να αντιταχθεί το restitutio in integrum με τη μορφή της επανέναρξης των εσωτερικών διαδικασιών**»

Αναφορικά με το ζήτημα της άρνησης εκτέλεσης της απόφασης και συνεπώς παραβίασης του άρθρου 46 της ΕΣΔΑ, το Δικαστήριο επανέλαβε ότι το ζήτημα της συμμόρφωσης των Υψηλών Συμβαλλομένων Μερών με τις αποφάσεις δεν εμπίπτουν στην αρμοδιότητά του, **αν δεν προβλήθηκαν στο πλαίσιο της «διαδικασίας παραβίασης», η οποία προβλέπεται στο άρθρο 46 παρ. 4 και 5 της Σύμβασης.**¹⁴³ Κατά συνέπεια, στο μέτρο που ο προσφεύγων είχε διαμαρτυρηθεί για τη μη αποκατάσταση της παραβίασης που διαπίστωσε το Δικαστήριο κατά το έτος 2011, το Δικαστήριο δεν ήταν αρμόδιο *ratione materiae* για την εξέταση της καταγγελίας.

3. Moreira Ferreira κατά Πορτογαλίας (No.2) της 11-07-2017 (αριθμ. προσφ. 19867/12)

Απόφαση σταθμός αναφορικά με την επανάληψη της διαδικασίας συνιστά η Moreira Ferreira κατά Πορτογαλίας, η άρνηση των εθνικών δικαστηρίων να προβούν σε επανάληψη της διαδικασίας δεν αποτελεί αυτοτελή παραβίαση της ΕΣΔΑ. Η συγκεκριμένη απόφαση είχε τρεις γνώμες μειοψηφίας. Οι δικαστές Raimondi, Nußberger, De Gaetano, Keller, Mahoney, Kjølbros και O’Leary εξέφρασαν κοινή αποκλίνουσα γνώμη. Ο δικαστής Pinto de Albuquerque εξέφρασε αποκλίνουσα γνώμη, την οποία συνυπογράφουν οι δικαστές Karakas, Sajó, Lazarova Trajkovska, Tsotsoria, Vehabović και Kūris. Ο δικαστής Kūris εξέφρασε αποκλίνουσα γνώμη με τους δικαστές Sajó, Tsotsoria και Vehabović · Ο δικαστής Božnjak εξέφρασε αποκλίνουσα γνώμη.

Η προσφεύγουσα διώχθηκε για απειλητική συμπεριφορά μετά από φιλονικία. Παρά το γεγονός ότι ο πραγματογνώμονας διέγινωσε ότι είχε περιορισμένη διανοητική και πνευματική ικανότητα, θεωρήθηκε ποινικώς υπεύθυνη για τις πράξεις της. Με απόφαση του δικαστηρίου καταδικάστηκε για απειλές και εξύβριση και διετάχθη να καταβάλει αποζημίωση στα θύματα.

Η κα Moreira Ferreira προσέφυγε στο ΕΔΔΑ, καταγγέλλοντας ότι δεν είχε εξεταστεί αυτοπροσώπως από το Εφετείο. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο χαρακτήρισε τη προσφυγή παραδεκτή και εξέδωσε απόφαση στις 5 Ιουλίου 2011, με την οποία έκρινε ότι υπήρχε παραβίαση του Άρθρου 6 § 1.

Παράλληλα, στις 18 Οκτωβρίου 2011, η κα Moreira Ferreira υπέβαλε Αίτηση Επανάληψης Διαδικασίας ενώπιον του Ανώτατου Δικαστηρίου. Το Ανώτατο Δικαστήριο αρνήθηκε να την εξετάσει εκ νέου στο μέγεθος που ζητούσε η προσφεύγουσα.

---

¹⁴³ Η στοιχειοθέτηση της διαδικασίας που των παραγράφων 4 και 5 του άρθρου 46 αναφορικά με την άρνηση εκτέλεσης της Απόφασης περιγράφεται αδρομερώς στην απόφαση Ilgar Mamadov κατά Αζερμπατζάν.

Έχοντας υπόψη την αρχή της επικουρικότητας και τη διατύπωση της απόφασης της 5ης Ιουλίου 2011, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η άρνηση του Ανώτατου Δικαστηρίου να ανοίξει εκ νέου τη διαδικασία όπως ζήτησε η κα Moreira Ferreira, **δεν παραποιήσε ούτε κακώς ερμήνευσε την εν λόγω απόφαση και ότι οι λόγοι στους οποίους στηρίχθηκε ήταν εντός του περιθωρίου εκτίμησης των εγχώριων αρχών.** Η απόφαση του Ανώτατου Δικαστηρίου αιτιολόγησε επαρκώς τους λόγους στους οποίους βασίστηκε. Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης.

Αναφορικά με την παραβίαση του άρθρου 46 της Σύμβασης το Δικαστήριο επανέλαβε ότι το ζήτημα της συμμόρφωσης των Υψηλών Συμβαλλομένων Μερών με τις αποφάσεις δεν εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του, εκτός αν εγείρεται στο πλαίσιο της «διαδικασίας παράβασης» που προβλέπεται στο άρθρο 46 παρ. 4 και 5.

Η συγκεκριμένη απόφαση συγκέντρωσε τρεις αποκλίνουσες μειοψηφικές γνώμες. Η πρώτη διαφορετική κοινή γνώμη ανήκε στους δικαστές Raimondi, Nußberger, De Gaetano, Keller, Mahoney, Kjølbros και O'leary. Οι Δικαστές, έθεσαν ζητήματα παραδεκτού και συγκεκριμένα αναρμοδιότητας του ΕΔΔΑ να εξετάσει την προσφυγή κατά το μέρος που αφορά την εκτέλεση της πρώτης απόφασης του ΕΔΔΑ, η οποία διαπίστωσε την παραβίαση, επισημαίνοντας ότι η μόνη έχουσα αρμοδιότητα είναι η Επιτροπή των Υπουργών. Το επιχείρημά τους, ενισχύεται από το γεγονός ότι η δεύτερη προσφυγή της αιτούσας **συναπαρτιζόταν από τα ίδια πραγματικά περιστατικά με την πρώτη προσφυγή.** Εν συνεχεία, οι Δικαστές ανέφεραν ότι δεν είναι δυνατή η εφαρμογή των αρχών της δίκαιης δίκης στην επανάληψη της διαδικασίας, καθόσον τα έκτακτα ένδικα μέσα που επιδιώκουν την επανέναρξη περατωμένων δικαστικών διαδικασιών, ποινικών και αστικών, συνήθως δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 παρ. 1. **Προκειμένου να εφαρμόζεται η συγκεκριμένη αρχή πρέπει να εκδικάζεται εκ νέου η ποινική υπόθεση ή να προσδιορίζεται εκ νέου η ποινική κατηγορία.**

Ιδιαίτερη δογματική καθαρότητα και ξεκάθαρη επιχειρηματολογία εμφανίζει η αντίθετη γνώμη του δικαστή Pinto de Albuquerque, μαζί με τους δικαστές Karakas, Sajó, Lazarova Trajkovska, Tsotsoria, Vehabović και Küris. Συνοψίζοντας την ως άνω γνώμη οι αποφάσεις του Δικαστηρίου δεν είναι απλώς δηλωτικές. Η νομολογία σχετικά με το άρθρο 46 της Σύμβασης δεν περιήλθε σε αχρησία, προβλέποντας σήμερα, όπου κρίνεται σκόπιμο, τα επιτακτικά, ατομικά έννομα αποτελέσματα των αποφάσεων του Δικαστηρίου στην εσωτερική έννομη τάξη του εναγόμενου κράτους, συμπεριλαμβανομένης της διαταγής για εκ νέου -εξέτασης, επανεκδίκασης ή επανάληψης ποινικής υπόθεσης, η οποία όπως έχει κρίνει το ίδιο το Δικαστήριο σε

πολλές περιπτώσεις είναι το μόνο αποτελεσματικό μέτρο προκειμένου να επέλθει η επαναφορά στην προτέρα κατάσταση.

Οι πολύ αυστηροί όροι της σύστασης της Επιτροπής Υπουργών σχετικά με την επαναφορά στην προτέρα κατάσταση δικαιολογούν μια πιο γενναιόδωρη κατανόηση του δικαιώματος επανάληψης ποινικής υπόθεσης μετά από διαπίστωση του Δικαστηρίου για παραβίαση της Σύμβασης. Υπό το πρίσμα των προηγούμενων σκέψεων, το άρθρο 6 της Σύμβασης εφαρμόζεται σε έκτακτα ένδικα μέσα για την επανάληψη μιας ποινικής υπόθεσης. Λόγω του αυτόνομου χαρακτήρα της ερμηνείας της Σύμβασης από το Δικαστήριο, το αξιόπαινο βήμα της πλειοψηφίας να αναγνωρίσει την αρχή της εφαρμογής του άρθρου 6 της Σύμβασης σε έκτακτα ένδικα μέσα σχετικά με την επανέναρξη της ποινικής διαδικασίας δεν θίγεται από το γεγονός ότι βασίζεται σε εσφαλμένη ερμηνεία του εθνικού δικαίου.

Η πλειοψηφία θεώρησε εσφαλμένα ότι η πρώτη απόφαση είχε παραχωρήσει το 2011 στο εναγόμενο κράτος «εκτεταμένο περιθώριο ελιγμών». Ωστόσο, το Ανώτατο Δικαστήριο έπρεπε να ανοίξει εκ νέου την υπόθεση της προσφεύγουσας και η άρνησή του να το πράξει δεν έλαβε υπόψη το αντικείμενο και το σκοπό της απόφασης Moreira Ferreira (No1) . Ως εκ τούτου, το άρθρο 6 έχει παραβιαστεί.

Στη συνέχεια, αντίθετη γνώμη διατύπωσε και ο Δικαστής Kūris, συνοδευόμενος από τους δικαστές Sajó, Tsotsoria και Vehaboníć. Σύμφωνα με τη θέση αυτή, εφόσον η διαπιστωθείσα αρχική παραβίαση ήταν η μη ακρόαση της Moreira Ferreira, η επανόρθωση θα επερχόταν μόνο με την επανάληψη της ποινικής διαδικασίας και την ακρόαση της προσφεύγουσας, διαφωνώντας με την κρίση της πλειοψηφίας, ότι δηλαδή η επανέναρξη της διαδικασίας δεν φαίνεται να είναι ο μόνος τρόπος εκτέλεσης της απόφασης του Δικαστηρίου που διαπίστωσε την παραβίαση. Η γνώμη αυτή ορθά υπογραμμίζει και την υφέρπουσα αντίφαση που υπάρχει καθώς με τη θέση της πλειοψηφίας ακυρώνεται κατ' ουσίαν η πρώτη απόφαση της 5^{ης} Ιουλίου 2011, εφόσον σε εκείνη την απόφαση, η μη ακρόαση της προσφεύγουσας από το Δικαστήριο συνιστούσε παραβίαση ενώ στην υπό κρίση Απόφαση δίχως να μεσολαβήσουν νέα πραγματικά περιστατικά δεν υπάρχει παραβίαση της Σύμβασης.

Τέλος, διαφορετική γνώμη διατυπώνει και ο δικαστής Bosnjak ο οποίος σε αρκετά σημεία σημεία συνετάγη με τον δικαστή Pinto de Albuquerque, επεσήμανε ιδιαιτέρως ότι η ερμηνεία της πρώτης Απόφασης του ΕΔΔΑ από το Ανώτατο Δικαστήριο της Πορτογαλίας είναι προδήλως ασυμβίβαστη με την απόφαση του Δικαστηρίου.

4. **.Serrano Contreras κατά Ισπανίας της 26.10.2021 (No. 2) (αρ. προσφ. 2236/19)**

Το Δικαστήριο στη συγκεκριμένη υπόθεση έθιξε το ζήτημα της εφαρμογής των αρχών της δίκαιης δίκης στην διαδικασία μετά την αποδοχή της αιτήσεως επανάληψης. Όπως και στην υπόθεση *Morreira/Fereira* κατά Πορτογαλίας, το Δικαστήριο εξέτασε το ζήτημα της ερμηνείας της απόφασης του ΕΔΔΑ που διαπιστώνει την παραβίαση αναφορικά με την επανάληψη της διαδικασίας, καταλήγοντας σε διαφορετικό συμπέρασμα σε σχέση με την γνώμη που διατύπωσε στην αμέσως ανωτέρω αναλυόμενη απόφαση¹⁴⁴.

Στην παρούσα υπόθεση ο προσφεύγων είχε καταδικαστεί για τρία αδικήματα (πλαστογραφία εμπορικών εγγράφων, πλαστογραφία σε βάρος του δημοσίου και απάτη). Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση της δίκαιης δίκης λόγω καταδίκης του χωρίς ακροαματική διαδικασία, ωστόσο το καθ' ού κράτος κατά την επανάληψη της διαδικασίας, εφάρμοσε την απόφαση του ΕΔΔΑ μόνο ως προς το ένα αδικήμα παρά του ότι η συνολική διαδικασία του εγχώριου δικαστηρίου που είχε οδηγήσει στην καταδικαστική απόφαση δεν ήταν δίκαιη.

Ο προσφεύγων άσκησε εκ νέου προσφυγή για παραβίαση της δίκαιης δίκης.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε ότι **όλως αυθαίρετα** το εγχώριο Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε ότι η απόφασή του αφορούσε ένα από τα τρία αδικήματα που είχε καταδικαστεί ο προσφεύγων παρά του ότι το Δικαστήριο στην απόφαση του δεν άφηνε καμία αμφιβολία ως προς το εύρος της διαπίστωσης παραβίασης. Έκρινε ότι το καθ' ού κράτος υπερέβη το περιθώριο εκτίμησης και παραμόρφωσε τα συμπεράσματα της απόφασης του, κατά συνέπεια παραβίασε εκ νέου το άρθρο 6§1 της ΕΣΔΑ.

Η υπόθεση αφορούσε επανάληψη διαδικασίας για ακύρωση ποινικής καταδίκης του προσφεύγοντος, μετά από απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου λόγω διαπίστωσης παραβίασης του άρθρου 6 § 1 (δικαίωμα σε δίκαιη δίκη) στην απόφασή του της 20ης Μαρτίου 2012.

Ο προσφεύγων κατηγορήθηκε για απάτη και πλαστογραφία εγγράφων και πλαστογραφία σε βάρος του δημοσίου. Πρωτόδικα αθώωθηκε, αλλά κρίθηκε ένοχος μετά από αναίρεση στο Ανώτατο Δικαστήριο, το οποίο δεν διεξήγαγε ακροαματική διαδικασία.

---

¹⁴⁴ Σε παρόμοιο συμπέρασμα κρίνοντας την ερμηνεία της απόφασης από το εθνικό δικαστήριο είχε καταλήξει το ΕΔΔΑ στην απόφαση *Bochan* κατά Ουκρανίας (αρ. 2) [GC], αρ. 22251/08, § 33, 5 Φεβρουαρίου 2015). Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε «διαστρέβλωση της απόφασης» του και έκανε λόγο για άρνηση απονομής δικαιοσύνης.

Σε απόφαση της 20 Μαρτίου 2012, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 όσον αφορά τη εφαρμογή του νόμου και τη διάρκεια της διαδικασίας. Κατά την εκδίκαση της αίτησης επανάληψης της διαδικασίας το Ανώτατο Δικαστήριο ακύρωσε την καταδίκη του προσφεύγοντος σε σχέση με ένα από τα αδικήματα, αλλά απέρριψε την αίτηση επανάληψης της διαδικασίας σε σχέση με την καταδίκη του για τα άλλα δύο αδικήματα.

Επικαλούμενος το άρθρο 6 § 1, ο προσφεύγων κατήγγειλε ότι το Ανώτατο Δικαστήριο δεν είχε ερμηνεύσει νομότυπα την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου και ότι, ως εκ τούτου, το διατακτικό στο οποίο κατέληξε η νέα απόφαση δεν συμφωνούσε με τα πορίσματα του Δικαστηρίου, παραβιάζοντας τα δικαιώματά του για δίκαιη δίκη.

Το Δικαστήριο επανέλαβε ότι οι αποφάσεις του έχουν δεσμευτική ισχύ, σύμφωνα με το άρθρο 46 της ΕΣΔΑ. Ομολογουμένως, τα κράτη παραμένουν ελεύθερα να επιλέξουν τα μέσα που θα χρησιμοποιηθούν για να συμμορφωθούν με αυτές. Επιπλέον, ο στόχος είναι να τεθεί ο προσφεύγων, στο μέτρο του δυνατού, στη θέση στην οποία θα βρισκόταν εάν δεν είχαν αγνοηθεί οι απαιτήσεις της Σύμβασης.

Η διαπίστωση από το Δικαστήριο για παραβίαση του άρθρου 6 της Σύμβασης δεν απαιτεί αυτόματα την επανάληψη της εγχώριας ποινικής διαδικασίας. Ωστόσο, αυτός είναι, κατ' αρχήν, ο ενδεδειγμένος και συχνά ο καταλληλότερος τρόπος για να τεθεί τέρμα στην εν λόγω παραβίαση και να αποκατασταθούν τα αποτελέσματά της. Στα περισσότερα από τα συμβαλλόμενα κράτη η επανάληψη της διαδικασίας δεν γίνεται οίκοθεν και υπόκειται σε κριτήρια παραδεκτού, η τήρηση των οποίων εποπτεύεται από τα εθνικά δικαστήρια, τα οποία έχουν ευρύτερο περιθώριο εκτίμησης σε αυτόν τον τομέα.

Ομοίως, δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο να ασχοληθεί με εικαζόμενα νομικά ή πραγματικά σφάλματα που διαπράχθηκαν από τα εθνικά δικαστήρια εκτός εάν και στο βαθμό που μπορεί να έχουν παραβιάσει δικαιώματα και ελευθερίες που προστατεύονται από τη Σύμβαση – για παράδειγμα όταν, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, τέτοια σφάλματα μπορεί να ειπωθεί ότι συνιστούν «αδικία» ασυμβίβαστη με το άρθρο 6 της Σύμβασης. Το Δικαστήριο δεν θα πρέπει να ενεργεί ως τέταρτος βαθμός δικαιοδοσίας και, ως εκ τούτου, δεν θα αμφισβητήσει την αξιολόγηση των εθνικών δικαστηρίων σύμφωνα με το άρθρο 6 § 1, εκτός εάν τα ευρήματά τους μπορούν να θεωρηθούν αυθαίρετα ή προδήλως αβάσιμα.

Στην παρούσα υπόθεση, το «νέο ζήτημα» που τέθηκε ενώπιον του Δικαστηρίου είναι η ερμηνεία που δόθηκε από το Ανώτατο Δικαστήριο της απόφασης του Δικαστηρίου της

20 Μαρτίου 2012, στο πλαίσιο του αιτήματος του προσφεύγοντος για επανάληψη της διαδικασίας. Το ζήτημα της καταδίκης του προσφεύγοντος βάσει αποδεικτικών στοιχείων που δεν εξετάστηκαν άμεσα από το Ανώτατο Δικαστήριο ήταν το αντικείμενο της προηγούμενης απόφασης του Δικαστηρίου και το Δικαστήριο εμποδίζεται από το άρθρο 46 της Σύμβασης να προβεί σε νέα εξέταση του ίδιου ζητήματος. Ως προς αυτό, το Δικαστήριο παρατήρησε ότι η απόφαση του Ανωτάτου Δικαστηρίου της 19 Μαΐου 2015 δεν καταδίκασε εκ νέου τον προσφεύγοντα. Αντίθετα, επικύρωσε την προηγούμενη καταδίκη για δύο από τα αδικήματα, με βάση την ερμηνεία της απόφασης του Δικαστηρίου του 2012 από το Ανώτατο Δικαστήριο.

Όσον αφορά τη συλλογιστική του Ανωτάτου Δικαστηρίου, το Δικαστήριο σημείωσε ότι το Ανώτατο Δικαστήριο ορθώς έκρινε ότι η διαπίστωση παραβίασης από το Δικαστήριο δεν γεννά κανένα δικαίωμα για την επανάληψη της διαδικασίας και μπορεί ακόμη και να επανορθωθεί μια παραβίαση που διαπιστώθηκε από το Δικαστήριο μέσω μερικής επανάληψης της διαδικασίας, όπως προέβλεπε το Ανώτατο Δικαστήριο στην παρούσα υπόθεση. Ωστόσο, όταν, κατά την εξέταση ενός έκτακτου ένδικου μέσου, το εθνικό δικαστήριο κρίνει ποινική κατηγορία και αιτιολογεί την απόφασή του, οι λόγοι αυτοί πρέπει να πληρούν τις απαιτήσεις του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης.

Προκειμένου να αποφασίσει σχετικά με την αίτηση επανάληψης της διαδικασίας του προσφεύγοντος, το Ανώτατο Δικαστήριο εξέτασε εκτενώς τους λόγους της καταδίκης του που περιέχονταν στην απόφασή του της 14 Οκτωβρίου 2005. Σε αυτή τη βάση, το Ανώτατο Δικαστήριο έκρινε ότι οι καταδίκη του προσφεύγοντος για απάτη και πλαστογραφία εμπορικών εγγράφων δεν συνεπάγονταν οποιαδήποτε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 και ότι, για το λόγο αυτό, τα πορίσματα του Δικαστηρίου στην απόφαση της 20 Μαρτίου 2012 ίσχυαν μόνο για την καταδίκη του για πλαστογραφία εις βάρος του δημοσίου. Ωστόσο, το ερώτημα εάν οι καταδίκες του προσφεύγοντος ήταν σύμφωνες με το άρθρο 6 § 1 ήταν πράγματι αντικείμενο της απόφασης του Δικαστηρίου του 2012. Αυτό το ζήτημα είχε διευθετηθεί –κατά την άποψη του Δικαστηρίου με αρκετή σαφήνεια – για τους λόγους που εκτίθενται παρακάτω. Ως εκ τούτου, παρά το περιθώριο εκτίμησης που απολαμβάνουν οι εθνικές αρχές όταν αποφασίζουν για την επανάληψη της διαδικασίας, τα πορίσματα του Δικαστηρίου στην προηγούμενη απόφασή του θα έπρεπε να είχαν γίνει σεβαστά.

Στην απόφασή του της 20 Μαρτίου 2012, το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της Σύμβασης λόγω της καταδίκης του προσφεύγοντος από το Ανώτατο Δικαστήριο βάσει στοιχείων που προέκυψαν από τα έγγραφα της δικογραφίας, χωρίς το Ανώτατο Δικαστήριο να έχει εξετάσει αυτοπροσώπως τον κατηγορούμενο. Το

Δικαστήριο αναφέρθηκε στη διαδικασία ενώπιον του Ανωτάτου Δικαστηρίου στο σύνολό της και δεν έκανε διάκριση ως προς το αν τα πορίσματα αφορούσαν μόνο ορισμένες από τις καταδίκες και όχι τις άλλες. Ωστόσο, το Δικαστήριο ανέφερε συγκεκριμένα στοιχεία που αφορούσαν σαφώς είτε την καταδίκη του προσφεύγοντα για πλαστογραφία σε βάρος του δημοσίου, την καταδίκη του για απάτη ή την καταδίκη του για πλαστογραφία εμπορικών εγγράφων. Οι κρίσεις σε αυτές τις παραγράφους δεν άφηναν καμία αμφιβολία ως προς το εύρος της διαπίστωσης παραβίασης του Δικαστηρίου. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο θεώρησε ότι η ερμηνεία του Ανωτάτου Δικαστηρίου, δηλαδή ότι η παραβίαση του άρθρου 6 § 1 που διαπιστώθηκε από το Δικαστήριο αφορούσε μόνο το αδίκημα της πλαστογραφίας σε βάρος του δημοσίου έρχονταν σε αντίθεση με τα πορίσματα του Δικαστηρίου στην προηγούμενη απόφασή του στην υπόθεση του προσφεύγοντα.

Έτσι, το Ανώτατο Δικαστήριο, όταν έκανε τη δική του ερμηνεία ως προς το εύρος και το νόημα των πορισμάτων του Δικαστηρίου στην απόφαση της 20 Μαρτίου 2012, υπερέβη το περιθώριο εκτίμησης των εθνικών αρχών και παραμόρφωσε τα συμπεράσματα της απόφασης του ΕΔΔΑ. Συνεπώς, η επίδικη διαδικασία δεν πληρούσε την απαίτηση για «δίκαιη δίκη» σύμφωνα με το άρθρο 6 § 1 της Σύμβασης.

5. Γεωργίου κατά Ελλάδας της 14.03.2023 (αρ. προσφ. 57378/18)

Ιδιαίτερης μνείας αξίζει η πλέον πρόσφατη και ελληνικού ενδιαφέροντος απόφαση του ΕΔΔΑ Γεωργίου κατά Ελλάδος. Στην εν λόγω Απόφαση τίθενται σημαντικά ζητήματα όπως α) η ιδιαίτερη μορφή παραβίασης των αρχών της δίκαιης δίκης επί μη υποβολής από το Εθνικό Δικαστήριο προδικαστικού ερωτήματος στο ΕΔΔΑ και β) η υπόδειξη από μέρους του Δικαστηρίου της επανάληψης της διαδικασίας ως του αποτελεσματικού μέσου προκειμένου να επιτευχθεί η «restitutio in integrum».¹⁴⁵

Ο προσφεύγων διετέλεσε Πρόεδρος της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ). Ασκήθηκε ποινική δίωξη εναντίον του για παράβαση καθήκοντος. Αθώωθηκε πρωτόδικα αλλά καταδικάστηκε στο Εφετείο μετά από έφεση που άσκησε ο Εισαγγελέας.

Ασκήθηκε Αναίρεση και εκδικάστηκε στις 16 Μαρτίου 2018. Στο Υπόμνημα που κατέθεσε στις 21 Μαρτίου 2018 στον Άρειο Πάγο υπέβαλε αίτημα για να υποβάλει το Ανώτατο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ.

---

¹⁴⁵ Το ίδιο έπραξε το Δικαστήριο και στην *Öcalan κατά Τουρκίας* [GC], αρ. 46221/99, § 210 in fine, ΕΣΔΑ 2005-IV

Ο Άρειος Πάγος απέρριψε την Αναίρεση με την με αριθμ. 977/2018 απόφασή του. Στην απόφαση αυτή, δεν έγινε οιαδήποτε αναφορά στο παραπάνω αίτημα του προσφεύγοντος, ούτε η απόφαση του ΑΠ ανέφερε το κατατεθέν Υπόμνημα.

Επικαλούμενος το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, ο προσφεύγων παραπονέθηκε ότι ο Άρειος Πάγος απέρριψε το σχετικό αίτημά του χωρίς αιτιολογία. Ο προσφεύγων ζήτησε με το παραπάνω Υπόμνημά του, να υποβληθεί προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ σχετικά με την πραγματική ερμηνεία της αρχής 1.4 του Κώδικα Ορθής Πρακτικής για τις ευρωπαϊκές στατιστικές. Η απόφαση του Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου δεν αποτελούσε αντικείμενο άσκησης ενδίκου μέσου βάσει του ΚΠΔ. Ως εκ τούτου, ο Άρειος Πάγος όφειλε να αιτιολογήσει την άρνησή του να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ.

Το ΕΔΔΑ διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 της ΕΣΔΑ και ζήτησε από την Ελλάδα να διασφαλιστεί, εφόσον ζητηθεί η επανάληψη της διαδικασίας ενώπιον του Αρείου Πάγου ώστε να εξεταστεί η υποβολή του αιτηθέντος προδικαστικού ερωτήματος, η οποία από μόνη της συνιστά κατάλληλη αποζημίωση για την παραβίαση των δικαιωμάτων του προσφεύγοντος. Ο προσφεύγων δεν υπέβαλε αίτημα αποζημίωσης, ηθικής βλάβης ή εξόδων. Το Δικαστήριο δεν επιδίκασε έτσι κανένα ποσό ή έξοδα.

Κατά το ΕΔΔΑ όταν με απόφασή του διαπιστώνεται παράβαση, επιβάλλει στο καθ' ού κράτος την εκ του νόμου υποχρέωση να θέσει τέρμα στην παράβαση και να αποκαταστήσει τις συνέπειές της κατά τρόπον ώστε να αποκατασταθεί, στο μέτρο του δυνατού, η κατάσταση που επικρατούσε πριν από την παράβαση (βλ. απόφαση Kuric κ.α. κατά Σλοβενίας (δίκαιη ικανοποίηση) [GC], αρ. προσφ. 26828/06 § 79). Τα συμβαλλόμενα κράτη που είναι διάδικοι σε μια υπόθεση είναι καταρχήν ελεύθερα να επιλέξουν τον τρόπο με τον οποίο θα συμμορφωθούν με απόφαση με την οποία το Δικαστήριο διαπίστωσε παραβίαση. Αυτή η διακριτική ευχέρεια ως προς τον τρόπο εκτέλεσης μιας απόφασης αντικατοπτρίζει την ελευθερία επιλογής που συνδέεται με την πρωταρχική υποχρέωση των συμβαλλομένων κρατών δυνάμει της ΕΣΔΑ να διασφαλίζουν τα δικαιώματα και τις ελευθερίες που εγγυάται (άρθρο 1). Αν η φύση της παράβασης επιτρέπει την επαναφορά των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση, εναπόκειται στο καθ' ού κράτος να την πραγματοποιήσει, δεδομένου ότι το ΕΔΔΑ δεν έχει ούτε την εξουσία ούτε την πρακτική δυνατότητα να το πράξει. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6 § 1 με το σκεπτικό ότι ο Άρειος Πάγος δεν εξέτασε το αίτημα του προσφεύγοντος για υποβολή προδικαστικού ερωτήματος στο ΔΕΕ.

Κατ' αρχήν, δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο να καθορίσει με ποιον ακριβώς τρόπο ένα κράτος πρέπει να θέσει τέρμα σε μια παράβαση της ΕΣΔΑ και να αποκαταστήσει τις συνέπειές της. Ωστόσο, είναι σαφές ότι η αποκατάσταση «της πλησιέστερης δυνατής κατάστασης σε εκείνη που θα υπήρχε αν δεν είχε συμβεί η εν λόγω παράβαση» ¹⁴⁶**θα μπορούσε να υλοποιηθεί, εν προκειμένω, με τη διασφάλιση της επανάληψης της διαδικασίας, εφόσον ζητηθεί, προκειμένου το αίτημα προδικαστικού ερωτήματος να εξεταστεί από τον ΑΠ.**

6. Λούλη Γεωργοπούλου κατά Ελλάδος (No2) της 16.3.2017, αρ. προσφυγής 22756/2009

Στη συγκεκριμένη υπόθεση το Δικαστήριο έθιξε ζητήματα αρμοδιότητάς του να αποφανθεί αναφορικά με την άρνηση των εθνικών αρχών να εκτελέσουν τη διαπιστωτική της παραβίασης απόφασή του όπως είχε πράξει και στην περίπτωση της Κονταλέξης κατά Ελλάδος αλλά και στην Moreira/ Fereira κατά Πορτογαλίας.

Το 2008 εκδόθηκε η απόφαση Λούλη κατά Ελλάδας, η οποία διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, εξαιτίας της άρνησης του εθνικών δικαστηρίων να κάνουν δεκτή την δήλωση παράστασης ως πολιτικής αγωγής της προσφεύγουσας. Στη συνέχεια, η προσφεύγουσα άσκησε αίτηση για επανάληψη της διαδικασίας στον Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, η οποία απορρίφθηκε. Παράλληλα, ξεκίνησε δεύτερη δίκη κατά του ίδιου κατηγορουμένου, ο οποίος είχε εξαπατήσει τον σύζυγό της. Στη δίκη αυτή, η προσφεύγουσα δήλωσε ρητά ότι παρίσταται ως πολιτική ενάγουσα ως κληρονόμος του συζύγου της, χωρίς όμως αυτό να καταχωρηθεί στα πρακτικά. Έτσι, το Εφετείο απέρριψε την παράσταση της πολιτικής αγωγής ως απαράδεκτη, ενώ, απορρίφθηκε και το αίτημα διόρθωσης των πρακτικών.

Στην παρούσα υπόθεση, η προσφεύγουσα ισχυρίστηκε ότι η άρνηση των εθνικών αρχών να επαναλάβουν τη δίκη παραβιάζει το άρθρο 46 της ΕΣΔΑ για την υποχρέωση των κρατών μελών να συμμορφώνονται στις δικαστικές αποφάσεις του ΕΔΔΑ. Ο ισχυρισμός αυτός απορρίφθηκε, με την αιτιολογία ότι μόνο η Επιτροπή Υπουργών είναι αρμόδια για την εποπτεία της εκτέλεσης των αποφάσεων. Το Δικαστήριο επαναλαμβάνει ότι, εάν δεν τεθεί στο πλαίσιο της « διαδικασίας παράβασης » που προβλέπεται στο άρθρο 46 §§ 4 και 5 της Σύμβασης, το ζήτημα της συμμόρφωσης των Υψηλών Συμβαλλόμενων Μερών με τις αποφάσεις του Δικαστηρίου εμπίπτει εκτός της δικαιοδοσίας του. Το άρθρο 46 § 2

---

¹⁴⁶(Παπαμιχαλόπουλος κ.α. κατά Ελλάδας της 31.10.1995 (παρ. 50) § 38, Vistiņš και Pererjolkins κατά Λετονίας (δίκαιη ικανοποίηση) [GC], § 33 και Chiragon κ.α. κατά Αρμενίας της 12.12.2017 (δίκαιη ικανοποίηση) [GC], αρ. 13216/05 §59)

της Σύμβασης δίνει στην Επιτροπή Υπουργών την εξουσία να εποπτεύει την εκτέλεση των αποφάσεων του Δικαστηρίου και να αξιολογεί τα μέτρα που λαμβάνονται από τα εναγόμενα κράτη¹⁴⁷. Ωστόσο, ο ρόλος που διαδραματίζει η Επιτροπή Υπουργών στην εκτέλεση των αποφάσεων του Δικαστηρίου δεν εμποδίζει το Δικαστήριο **να εξετάσει νέα αίτηση σχετικά με μέτρα που έλαβε ένα εναγόμενο κράτος για την εκτέλεση μιας από τις αποφάσεις του, εάν το αίτημα αυτό περιέχει νέα σχετικά στοιχεία**¹⁴⁸**σχετικά με ζητήματα που δεν κρίθηκαν στην αρχική απόφαση, όπως συμβαίνει στην παρούσα υπόθεση.**

Αντίθετα, το Δικαστήριο έκανε δεκτό τον ισχυρισμό για παραβίαση του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, καθώς η απόρριψη της δήλωσης παράστασης πολιτικής αγωγής για τον λόγο ότι δεν δηλώθηκε ρητά ότι αυτή παρίσταται ως κληρονόμος του συζύγου της συνιστά περιορισμό στο δικαίωμα πρόσβασης στη δικαιοσύνη που δεν δικαιολογείται για λόγους διασφάλισης της ασφάλειας του δικαίου και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης.

Γ. Η διάταξη ΚΠΔ 526 ως ιδιαίτερος λόγος επανάληψης της διαδικασίας.

Η διάταξη του 526 ΚΠΔ¹⁴⁹ (πρώην 525Α) εισήχθη στην ελληνική έννομη τάξη με το άρθρο 12 του Ν. 3060/2002, ως αποτέλεσμα της γενικότερης προσέγγισης που έδειχνε να υιοθετεί ο νομοθέτης την περίοδο εκείνη, επιδιώκοντας να θεσπίσει ρυθμίσεις για την πληρέστερη προστασία των δικαιωμάτων του ατόμου που κατοχυρώνονται στην ΕΣΔΑ, σε συμμόρφωση και με τη Σύσταση Νο R (2000) 2 της Επιτροπής των Υπουργών. Με την συγκεκριμένη διάταξη θεσπίσθηκε ένας νέος λόγος επανάληψης της διαδικασίας¹⁵⁰ να δίνεται πλέον το δικαίωμα να ζητήσουν επανάληψη της διαδικασίας αυτοί που κρατήθηκαν αδικώς και δεν αποζημιώθηκαν καθόλου ή επαρκώς από τα ελληνικά δικαστήρια και οι οποίοι στη συνέχεια προσέφυγαν στο ΕΔΔΑ που διαπίστωσε σχετική παραβίαση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Πρόκειται για έναν επιπρόσθετο λόγο επανάληψης, εξειδικευμένου, όμως, χαρακτήρα, ο οποίος προβλέφθηκε για να καλύψει τις παραβιάσεις εκείνες της Σύμβασης, οι οποίες αφορούν

¹⁴⁷ Bochan κατά Ουκρανίας (αρ. 2) [GC], αρ. 22251/08, § 33, 5 Φεβρουαρίου 2015).

¹⁴⁸ Την απαίτηση για ύπαρξη νέων στοιχείων και όχι των στοιχείων που στοιχειοθετούσαν την πρώτη παραβίαση συναντήσαμε και στην πρώτη αποκλίνουσα γνώμη της διατυπωθείσας μειοψηφίας στην υπόθεση Moreira/Ferreira κατά Πορτογαλίας.

¹⁴⁹ Κατά την ισχύουσα μορφή της διάταξης, προβλέπεται ότι: «Επανάληψη της διαδικασίας κατά το μέρος που κρίθηκε ότι το Δημόσιο δεν υπέχει υποχρέωση σε αποζημίωση ή επιδικάσθηκε ανεπαρκής αποζημίωση στις περιπτώσεις του άρθρου 535, μπορεί να ζητήσει εκείνος που ζημιώθηκε, εφόσον έχει διαπιστωθεί με απόφαση του Ε.Δ.Δ.Α. παραβίαση, εκ μέρους του Ελληνικού Κράτους, της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου κατά τη διαμόρφωση της οικείας κρίσης. Στην τελευταία περίπτωση δεν απαιτείται η διαπιστωθείσα από το Ε.Δ.Δ.Α. παραβίαση να επηρέασε αρνητικά την κρίση του ποινικού δικαστηρίου.»

¹⁵⁰ Εισηγητική Έκθεση Ν. 3060/2002 σελ. 3

το ειδικότερο ζήτημα της επιδίκασης αποζημίωσης σε κρατηθέντες που μετέπειτα αθωώθηκαν. Τα πεδία εφαρμογής των δύο διατάξεων διαφοροποιείται κατά το μέρος που ΚΠΔ 526 έχει πεδίο οπωσδήποτε περισσότερο περιορισμένο, σε σχέση με τον γενικότερο περιεχόμενου λόγο της περ.6 του άρθρου 525. Ειδικότερα, η ρύθμιση του άρθρου 525 περ.6 αναφέρεται στο σύνολο της ποινικής διαδικασίας, δυνάμενη να τύχει εφαρμογής σε οποιαδήποτε περίπτωση παραβίασης του δίκαιου χαρακτήρα της δίκης, αντίθετα με τα ισχύοντα στο άρθρο 526, το πεδίο εφαρμογής του οποίου περιορίζεται στη διαδικασία σχηματισμού δικανικής κρίσης ως προς το ζήτημα της αποζημίωσης ή μη των κρατηθέντων και μετέπειτα αθωωθέντων, οι οποίοι και άσκησαν σχετική προσφυγή στο ΕΔΔΑ. Πρόκειται, έτσι, για έναν λόγο επανάληψης ερειδόμενο σε νομικά σφάλματα και δη στην κρίση περί επιδίκασης αποζημίωσης κατά το άρθρο 535 .

Το ισχύον σήμερα άρθρο 526 ΚΠΔ διατήρησε, μετά και την μεταρρύθμιση που επήλθε με τον ν. 4620/2019, αυτούσιο το περιεχόμενό του με τη μοναδική τροποποίηση να εντοπίζεται στην ρητή και σαφή αποσύνδεση της προβλεπόμενης επανάληψης της διαδικασίας από τη νομολογιακά διαμορφωμένη προϋπόθεση της αρνητικής επίδρασης της παραβίασης στην κρίση του δικαστηρίου, σε συμφωνία και με την αντίστοιχη ρύθμιση του άρθρου 525ΚΠΔ. Η εφαρμογή της εν λόγω διάταξης απαιτεί την ύπαρξη προηγηθείσας καταδικαστικής απόφασης της χώρας μας από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ως προς την παραβίαση των θεμελιωδών ελευθεριών που κατοχυρώνει η ΕΣΔΑ, περιλαμβανομένων σε αυτών του συνόλου των δικαιωμάτων της Σύμβασης και των Προσθέτων Πρωτοκόλλων αυτής . Μάλιστα, κατά τη σαφή διατύπωση του γράμματος, η διαπίστωση της παραβίασης χρειάζεται να έλαβε χώρα «κατά τη διαμόρφωση της οικείας κρίσης», δηλαδή κατά την εκδίκαση της ατομικής προσφυγής του προσώπου, το οποίο και δεν αποζημιώθηκε -ή τουλάχιστον όχι επαρκώς- και εξ αυτού του λόγου αιτείται την επανάληψη της διαδικασίας¹⁵¹. Στο πεδίο του άρθρου 526 ΚΠΔ, εμπίπτουν, συνεπώς, παραβιάσεις ως αποτέλεσμα της μη ορθής ερμηνείας ή και εφαρμογής από τα ελληνικά δικαστήρια του εθνικού δικαίου αναφορικά με τις αποζημιώσεις, της άρνησης του Δημοσίου να καταβάλει την επιδικασθείσα αποζημίωση πλήρως ή εν μέρει ή και εξαιτίας της αντίθεσης του εθνικού νομικού πλαισίου στις απαιτήσεις της Σύμβασης και δη της αρχής της δίκαιης δίκης.

---

¹⁵¹ Δανιήλ Γ. σε Ερμηνεία Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, σελ. 1954-1955

Δ. Η διαδικασία των Πιλοτικών Αποφάσεων.

Όπως πολλάκις αναφέρθηκε, στο σκεπτικό κάθε απόφασης του ΕΔΔΑ που διαπιστώνει παραβίαση της Σύμβασης, επαναλαμβάνεται συνεχώς ότι τα κράτη προκειμένου να άρουν την εκάστοτε παραβίαση έχουν διακριτική ευχέρεια να επιλέξουν τα κατάλληλα προς τούτο μέτρα.

Η αλματώδης ανάπτυξη των προσφυγών, οι οποίες αφορούν σε επαναλαμβανόμενες υποθέσεις απορρέουσες από δομικά προβλήματα στα συμβαλλόμενα κράτη και η ανάγκη επιβίωσης του Δικαστηρίου οδήγησαν το τελευταίο στην υιοθέτηση της διαδικασίας των πιλοτικών αποφάσεων¹⁵² και στην αντιμετώπιση των συστηματικών παραβιάσεων, όχι πλέον στη βάση κάθε ατομικής περίπτωσης αλλά στη βάση ενός γενικού προβλήματος. Οι πιλοτικές αποφάσεις αποσκοπούν να δώσουν μια λύση η οποία εκτείνεται πέρα της συγκεκριμένης υπόθεσης, έτσι ώστε να καλύπτουν όλες τις επαναλαμβανόμενες υποθέσεις (υποθέσεις «κλώνους»), οι οποίες θέτουν το ίδιο ζήτημα.

Η πιλοτική απόφαση¹⁵³ συναρμόζει το «οικείο» στοιχείο με το «καινοτόμο»¹⁵⁴. Το «οικείο» έγκειται στο ότι η απόφαση διαπιστώνει κατά πόσο υπάρχει παραβίαση σε μία συγκεκριμένη υπόθεση. Ταυτόχρονα όμως, διαπιστώνει την ύπαρξη ενός δομικού προβλήματος στα πλαίσια της εθνικής έννομης τάξης και το οποίο οδήγησε ή θα μπορούσε να οδηγήσει στο μέλλον και άλλους ιδιώτες να ασκήσουν προσφυγή ενώπιον του ΕΔΔΑ. Έτσι, το «καινοτόμο» στοιχείο έγκειται στο ότι μέσω της πιλοτικής απόφασης το Δικαστήριο χαράζει τις γενικές κατευθύνσεις σύμφωνα με τις οποίες ένα κράτος οφείλει να καταπολεμήσει το ελλοχεύον πρόβλημα και υπογραμμίζει την ανάγκη να προβεί το κράτος σε νομοθετικές αλλαγές, παραδείγματος χάριν στις περιπτώσεις όπου ένα εθνικό ένδικο βοήθημα είναι ανύπαρκτο ή ανεπαρκές, ώστε το ίδιο το κράτος να έχει τη δυνατότητα να αποκαταστήσει τους προσφεύγοντες σε παρόμοιες υποθέσεις, είτε έχει ασκηθεί προσφυγή ενώπιον του ΕΔΔΑ είτε όχι.

---

¹⁵² The Pilot-Judgment Procedure, Ενημερωτικό Δελτίο από τη Γραμματεία του Δικαστηρίου. <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/DF4E8456-77B3-4E67-8944B908143A7E2C/0/Information_Note_on_the_PJP_for_Website.pdf>

¹⁵³ Η πρώτη πιλοτική απόφαση του ΕΔΔΑ ήταν η Broniowski κατά Πολωνίας (GC), 22 Ιουνίου 2004, αριθ. 31443/96.

¹⁵⁴ Erik Fribergh, «Pilot Judgments from the Court's Perspective», in: Council of Europe, Towards Stronger Implementation of the European Convention on Human Rights. Proceedings of the Colloquy organised under the Swedish Chairmanship of the Committee of Ministers of the Council of Europe (Στρασβούργο: Council of Europe 2008), σελ. 86-93, στη σελ. 86.

Εν συνόψει τα βασικά γνωρίσματα μίας πιλοτικής απόφασης είναι τα ακόλουθα¹⁵⁵ (1) η διαπίστωση της παραβίασης, από το Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης (Ολομέλεια) του Δικαστηρίου, η οποία υποδεικνύει ότι στο ενδιαφερόμενο κράτος υπάρχει ένα πρόβλημα που επηρεάζει μια ολόκληρη ομάδα ατόμων, (2) το συμπέρασμα ότι το συγκεκριμένο πρόβλημα έχει οδηγήσει ή μπορεί να οδηγήσει στην κατάθεση πολλών επιπλέον προσφυγών ενώπιον του Στρασβούργου, (3) η αναγνώριση ότι πρέπει να ληφθούν γενικά μέτρα και η παροχή οδηγιών στο κράτος, αναφορικά με τα γενικά μέτρα, τα οποία οφείλει να λάβει με σκοπό την επίλυση του προβλήματος, (4) η αναδρομικής ισχύς των εσωτερικών μέτρων, προκειμένου να εξεταστούν παρόμοιες υφιστάμενες περιπτώσεις, (5) η αναβολή από το Δικαστήριο όλων των εκκρεμών υποθέσεων επί του ιδίου αντικειμένου, (6) η αξιοποίηση του διατακτικού της πιλοτικής απόφασης, με σκοπό την ενίσχυση της υποχρέωσης λήψης νομικών και διοικητικών μέτρων, (7) η αναβολή οποιασδήποτε απόφασης δίκαιης ικανοποίησης σχετικά με το ζήτημα αυτό, μέχρι την ανάληψη δράσης από το κράτος, (8) η ενημέρωση των κύριων οργάνων του Συμβουλίου της Ευρώπης (η Επιτροπή των Υπουργών, ως αρμόδιο όργανο εποπτείας της εκτέλεσης των αποφάσεων του Δικαστηρίου, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση και ο Επίτροπος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων) σχετικά με την πρόοδο της πιλοτικής υπόθεσης.

Η νέα διάταξη 61 του Κανονισμού του Δικαστηρίου

Μετά από αρκετά χρόνια πειραματισμού με τη διαδικασία των πιλοτικών αποφάσεων, το ΕΔΔΑ την 31.03.2011, -κατόπιν σχετικού αιτήματος που αποτυπώθηκε στη Διακήρυξη της Υπουργικής Διάσκεψης του Interlaken της Ελβετίας το Φεβρουάριο του 2010, για ανάπτυξη σαφών και προβλέψιμων κριτηρίων, αναφορικά με την επιλογή των υποθέσεων στις οποίες θα ακολουθείται η πιλοτική διαδικασία, τη διαδικασία και το χειρισμό των σχετικών υποθέσεων που αναβάλλονται, με σκοπό την διευκόλυνση και την επιτάχυνση της εξέτασης επόμενων ατομικών προσφυγών που θέτουν παρόμοια ζητήματα παραβίασης της ΕΣΔΑ-, εισήγαγε τη νέα διάταξη 61 στον Κανονισμό του Δικαστηρίου, με την οποία κωδικοποιείται η εν λόγω διαδικασία και πλέον καθιερώνεται το κανονιστικό πλαίσιο βάσει του οποίου το ΕΔΔΑ θα αντιμετωπίζει πιθανές συστημικές ή δομικές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Σύμφωνα με τα οριζόμενα στην διάταξη 61 του Κανονισμού του Δικαστηρίου, το ΕΔΔΑ μπορεί να ακολουθήσει τη διαδικασία των πιλοτικών αποφάσεων και να εκδώσει μία

---

¹⁵⁵ Luzius Wildhaber, «Pilot Judgments in Cases of Structural or Systemic Problems on the National Level», in: Rüdiger Wolfrum & Ulrike Deutsch (eds.), *The European Court of Human Rights Overwhelmed by Applications: Problems and Possible Solutions* (Βερολίνο: Springer Verlag 2009), σελ. 69-75, στη σελ. 71.

πιλοτική απόφαση όταν τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης εμφανίζουν την ύπαρξη ενός δομικού ή συστημικού προβλήματος ή παρόμοιας δυσλειτουργικότητας, η οποία συνέβαλε στην άσκηση ή μπορεί να συμβάλει στην άσκηση παρόμοιων προσφυγών. Η πιλοτική διαδικασία μπορεί να ξεκινήσει με πρωτοβουλία του Δικαστηρίου είτε κατόπιν αιτήσεως των διαδίκων. Μεταξύ άλλων, οι βασικές ρυθμίσεις που εισάγονται με την εν λόγω διάταξη είναι: α) Το Δικαστήριο θα πρέπει πριν προβεί στην υιοθέτηση της πιλοτικής διαδικασίας, να συμβουλευτεί αφενός τον προσφεύγοντα ή τους προσφεύγοντες, αφετέρου δε την Κυβέρνηση ή τις Κυβερνήσεις του ενδιαφερόμενου Κράτους ή Κρατών, β) θα πρέπει να προσδιορίσει την φύση του προβλήματος και τον τύπο των επανορθωτικών μέτρων τα οποία οφείλει να υιοθετήσει το ενδιαφερόμενο Κράτος σε εθνικό επίπεδο, έχοντας τη δυνατότητα να θέσει το χρονικό όριο υιοθέτησης των εν λόγω μέτρων, όπως επίσης και τη δυνατότητα να αναβάλει παρόμοιες υποθέσεις οι οποίες εκκρεμούν ενώπιον του μέχρι την υιοθέτηση των εν λόγω μέτρων, γ) ο φιλικός διακανονισμός, σε περίπτωση επίτευξής του, θα πρέπει να προβλέπει γενικά μέτρα και επανόρθωση και για τους λοιπούς/πιθανούς προσφεύγοντες, και τέλος, δ) σε περίπτωση που ένας Κράτος αποτύχει να συμμορφωθεί με το διατακτικό της πιλοτικής απόφασης, το Δικαστήριο θα πρέπει να επανεξετάσει τις αναβληθείσες υποθέσεις. Περαιτέρω δε, δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην ενημέρωση όλων των επηρεαζόμενων παραγόντων από την εν λόγω διαδικασία. Έτσι σύμφωνα με τις νέες ρυθμίσεις θα πρέπει να ενημερώνονται σχετικά με την διαδικασία όχι μόνο οι προσφεύγοντες, η προσφυγή των οποίων έχει επιλεγεί από το Δικαστήριο να εκδικαστεί με τη διαδικασία των πιλοτικών αποφάσεων, αλλά θα πρέπει να λαμβάνουν ενημέρωση σχετικά με την πορεία της υπόθεσης και όλοι οι προσφεύγοντες, οι υποθέσεις των οποίων έχουν αναβληθεί αλλά και τα κύρια όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης (η Επιτροπή των Υπουργών, ως αρμόδιο όργανο εποπτείας της εκτέλεσης των αποφάσεων του Δικαστηρίου, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση, ο Γενικός Γραμματέας και ο Επίτροπος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων). Κατ' αυτόν δε τον τρόπο ενισχύεται η εποπτεία της εκτέλεσης των αποφάσεων και κατ' επέκταση η αντιμετώπιση δομικών προβλημάτων καθίσταται αποτελεσματικότερη.

Από τις ανωτέρω ρυθμίσεις καθίσταται σαφές ότι η νέα διάταξη παρέχει μία ισχυρότερη νομική βάση στη διαδικασία των πιλοτικών αποφάσεων σε σχέση με το παρελθόν, θέτοντας τις κατευθυντήριες γραμμές βάσει των οποίων οφείλει να λειτουργεί το Δικαστήριο στις υποθέσεις που υιοθετεί τη διαδικασία των πιλοτικών αποφάσεων, παρέχοντας δε στο τελευταίο ευρεία διακριτική ευχέρεια σε ορισμένα κρείσσονα

ζητήματα, όπως για παράδειγμα σχετικά με την αντιμετώπιση των προσφυγών που ήδη εκκρεμούν ενώπιον του.

Αναφορικά με τη χώρα μας, η πλειοψηφία των πιλοτικών αποφάσεων που εξεδόθησαν αφορούν στο συστημικό πρόβλημα της υπέρβασης της εύλογης διάρκειας της δίκης. Πρώτη πιλοτική απόφαση κατά της Ελλάδος αναφορικά με το ενδοσυστημικό αυτό ζήτημα αποτέλεσε η Βασίλειος Αθανασίου και λοιποί κατά Ελλάδα¹⁵⁶ στην οποία το ΕΔΔΑ καταδίκασε την Ελλάδα και συνακόλουθα τα εθνικά δικαστήρια για παραβίαση της υποχρέωσης τους σεβασμού του δικαιώματος εκδίκασης της υποθέσεως εντός ευλόγου χρόνου αλλά και λόγω της έλλειψης ενός ένδικου βοηθήματος στην εσωτερική έννομη τάξη που θα επέτρεπε την έκθεση παραπόνων για την ανωτέρω παραβίαση. Το ΕΔΔΑ δεν περιορίστηκε απλά στο να προσθέσει άλλη μία απόφαση στον εκτενή κατάλογο υποθέσεων διαπίστωσης παραβίασης του δικαιώματος ευλόγου χρόνου, αλλά αποφάσισε να αναγνωρίσει ότι η συγκεκριμένη υπόθεση αποτελούσε μέρος ενός ευρύτερου δομικού προβλήματος, ήτοι της βραδύτητας της απονομής της δικαιοσύνης ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων και την έλλειψη ενός αποτελεσματικού ενδίκου μέσου ενώπιον των ελληνικών εθνικών αρχών, υποδεικνύοντας τα μέτρα τα οποία οφείλει να λάβει η Ελλάδα για την αντιμετώπιση του προβλήματος χωρίς να αναβάλλει την εξέταση όλων των εκκρεμών υποθέσεων ενώπιον του (του Δικαστηρίου) που αφορούσαν την διάρκεια των διοικητικών διαδικασιών¹⁵⁷.

Ε. Η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου επί της διαδικασίας εκτέλεσης της απόφασης του ΕΔΔΑ- Άρθρο 46 παρ. 4 και 5 ΕΣΔΑ.

Ένα από τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά του συστήματος της Σύμβασης είναι ότι περιλαμβάνει έναν μηχανισμό για τον έλεγχο της συμμόρφωσης με τις διατάξεις της Σύμβασης. Έτσι, η Σύμβαση όχι μόνο απαιτεί από τα Συμβαλλόμενα Κράτη να τηρούν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτήν, αλλά επίσης ιδρύει ένα δικαστικό όργανο, το Δικαστήριο, το οποίο είναι εξουσιοδοτημένο να διαπιστώνει παραβιάσεις της Σύμβασης σε οριστικές αποφάσεις με τις οποίες τα Κράτη Μέρη έχουν αναλάβει να τηρούν (άρθρο 19, σε συνδυασμό με το άρθρο 46 § 1). Επιπλέον, δημιουργεί μηχανισμό για την εποπτεία της εκτέλεσης των αποφάσεων, υπό την ευθύνη της

---

¹⁵⁶ Βασίλειος Αθανασίου και λοιποί κατά Ελλάδα, 21 Δεκεμβρίου 2010, αριθ. 50973/08.

¹⁵⁷ Ακολούθησαν αναφορικά με το το ίδιο ζήτημα η Μιχελιουδάκης κατά Ελλάδα, της 03.04.2012 και Γλύκαντζη κατά Ελλάδα της 30.10.2012.

Επιτροπής Υπουργών (άρθρο 46 § 2 της Σύμβασης). Ένας τέτοιος μηχανισμός καταδεικνύει τη σημασία της αποτελεσματικής εφαρμογής των αποφάσεων¹⁵⁸.

Σύμφωνα με το άρθρο 46 παρ. 2 της ΕΣΔΑ: «Η οριστική απόφαση του Δικαστηρίου διαβιβάζεται στην Επιτροπή Υπουργών, η οποία εποπτεύει την εκτέλεση της εν λόγω απόφασης». Ως εκ τούτου η Επιτροπή Υπουργών αποτελεί το εκτελεστικό όργανο του Συμβουλίου της Ευρώπης. Η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης είναι, άλλωστε, αυτή που υιοθέτησε τη σύσταση (Recommendation) υπ' αρ. R (2000) 2, στη συνεδρίαση της 19.1.2000, με την οποία καλούσε τα κράτη – μέλη να προβλέψουν, στα εθνικά τους δίκαια, τη δυνατότητα αποκατάστασης της προτέρας κατάστασης (restitutio in integrum). Με την εν λόγω σύσταση, η Επιτροπή «ενθάρρυνε» τα κράτη να διασφαλίσουν τη δυνατότητα επανάληψης της διαδικασίας, σε περίπτωση διαπίστωσης από το ΕΔΔΑ, παραβίασης της Σύμβασης¹⁵⁹. Στο άρθρο 46 του 14ου Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ προβλέπονται ορισμένα «μέτρα» τα οποία μπορούν να ληφθούν εις βάρος του κράτους που αρνείται να συμμορφωθεί με τις αποφάσεις του ΕΔΔΑ και κατατείνει στην ενίσχυση του μηχανισμού συμμόρφωσης των κρατών – μερών προς τις αποφάσεις του Δικαστηρίου. Ειδικότερα η Επιτροπή Υπουργών μπορεί να ζητήσει, με πλειοψηφία δύο τριών, από το Δικαστήριο την ερμηνεία της απόφασης, όταν η παρακολούθηση της εκτέλεσης της παρεμποδίζεται από κάποιο ζήτημα ερμηνείας, όταν η Επιτροπή Υπουργών εκτιμά ότι ένα κράτος αρνείται να συμμορφωθεί με την εις βάρος του απόφαση, δύναται μετά από προειδοποίηση να ζητήσει από το ΕΔΔΑ να αποφανθεί περί του εάν το κράτος σέβεται την υποχρέωση που πηγάζει από το άρθρο 46 της ΕΣΔΑ, εάν τέλος το ΕΔΔΑ διαπιστώσει παραβίαση της υποχρέωσης συμμόρφωσης, παραπέμπει την υπόθεση στην Επιτροπή Υπουργών, προκειμένου η τελευταία να αποφασίζει τα μέτρα που θα ληφθούν κατά του παραβιάζοντος τη Σύμβαση Κράτους¹⁶⁰. Σημειωτέον ότι εάν μία απόφαση του ΕΔΔΑ παραμείνει ανεκτέλεστη με υπαιτιότητα της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, το ΕΔΔΑ δεν κωλύεται να εξετάσει δεύτερη προσφυγή επί του ίδιου ζητήματος, εφόσον βέβαια προέκυψαν νέα στοιχεία που επιτρέπουν την προσφυγή¹⁶¹.

Το εναρκτήριο λάκτισμα της ενασχόλησης του ΕΔΔΑ με τη διαδικασία εκτέλεσης των αποφάσεων είναι η απόφαση ΕΔΔΑ Ilgar Mammadov κατά Αζερμπαϊτζάν της 29.5.2019

---

¹⁵⁸ Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) κατά Ελβετίας (αρ. 2) [GC], αρ. 32772/02, § 84, ΕΔΔΑ 2009).

¹⁵⁹ Χρυσόγονος, ό.π., σελ. 1112

¹⁶⁰ Σ. Ζωγράφου, «Η επανάληψη της διαδικασίας κατ' άρθρο 525 παρ. 1 περ. ε ΚΠΔ ως τρόπος εκτέλεσης των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου», τ.τ. Α. Καρρά, Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή 2010, σελ. 486 επ. 29

¹⁶¹ ΕΔΔΑ Bochan κατά Ουκρανίας (No 2) της 05.02.2015

(τμ. Ευρείας συνθέσεως). Η υπόθεση αφορούσε την παραπομπή ερώτησης στο Δικαστήριο από την Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, σχετικά με το εάν το Αζερμπαϊτζάν προέβη στην εκτέλεση της απόφασης του ΕΔΔΑ για την απελευθέρωσή του προσφεύγοντος χωρίς όρους. Άξιο αναφοράς είναι ότι η Επιτροπή Υπουργών τόνισε τα θεμελιώδη ελαττώματα της ποινικής διαδικασίας και κάλεσε, όπως ορίζει το άρθρο 46 της ΕΣΔΑ, πολλές φορές το Αζερμπαϊτζάν να απελευθερώσει τον προσφεύγοντα ως απαραίτητη ενέργεια προς την αποκατάσταση των παραβιάσεων που είχε διαπιστώσει το Δικαστήριο. Ωστόσο, ο προσφεύγων παρέμεινε υπό κράτηση για σχεδόν τέσσερα χρόνια μετά την αμετάκλητη απόφαση του ΕΔΔΑ στις 13 Οκτωβρίου 2014¹⁶², ενώ όταν απελευθερώθηκε 13 Αυγούστου 2018, αυτό δεν έλαβε χώρα απροϋπόθετα αλλά με όρους. Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η κυβέρνηση είχε κάνει κάποια βήματα προς την εκτέλεση της απόφασης του Mammadov. Ειδικότερα, είχε θέσει τη δίκαιη ικανοποίηση που επιδικάστηκε από το Δικαστήριο στη διάθεση του προσφεύγοντος και είχε, επίσης παρουσιάσει ένα σχέδιο δράσης τον Νοέμβριο του 2014 το οποίο, κατά την άποψή του, καθόριζε μέτρα ικανά να εκτελέσουν την απόφαση. Στις 13 Αυγούστου 2018 το Εφετείο άφησε ελεύθερο τον προσφεύγοντα, αν και η αποφυλάκιση ήταν υπό όρους και είχε επιβάλει ορισμένους περιορισμούς για μια περίοδο σχεδόν οκτώ μηνών έως ότου το μέτρο ακυρωθεί από το Ανώτατο Δικαστήριο στην απόφασή του της 28ης Μαρτίου 2019. Ωστόσο, **και οι δύο αποφάσεις ήταν μεταγενέστερες της παραπομπής**, στο Δικαστήριο, του ερωτήματος εάν το εναγόμενο κράτος είχε εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του σύμφωνα με την απόφαση Mammadov. Τα ανωτέρω οδήγησαν το ΕΔΔΑ στο συμπέρασμα ότι το Αζερμπαϊτζάν δεν ενήργησε με «καλή πίστη» ή με τρόπο που ήταν σύμφωνο με τα «συμπεράσματα και το πνεύμα» της απόφασης του στην υπόθεση του προσφεύγοντος¹⁶³. Το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το Αζερμπαϊτζάν δεν τήρησε την υποχρέωσή του βάσει του άρθρου 46 § 1 της Σύμβασης να συμμορφωθεί με την απόφαση.

Παρομοίου περιεχομένου μεταγενέστερη απόφαση είναι η Kavala κατά Τουρκίας της 11.7.2022 (τμ. Ευρείας συνθέσεως)¹⁶⁴. Στην εν λόγω υπόθεση η Επιτροπή Υπουργών, βάσει του άρθρου 46 παρ. 4 ΕΣΔΑ, ενεργοποίησε τη διαδικασία επί παραβάσει, και απέστειλε ερώτημα στο ΕΔΔΑ, σχετικά με το εάν η Τουρκία είχε συμμορφωθεί με την διαπιστωτική της παραβίασης πρώτη απόφασή του¹⁶⁵, με την οποία το ΕΔΔΑ διαπίστωσε

---

¹⁶² Ilgar Mammadov κατά Αζερμπαϊτζάν της 13.10.2014

¹⁶³ Σύμφωνα με τις σκέψεις 158-167 της απόφασης, κρίσιμος χρόνος ώστε να κριθεί η άρνηση συμμόρφωσης από μέρους του κράτους είναι η υποβολή του ερωτήματος από την επιτροπή των Υπουργών.

¹⁶⁴ Kavala κατά Τουρκίας της 11.7.2022 (τμ. Ευρείας συνθέσεως)

¹⁶⁵ Kavala κατά Τουρκίας της 11.5.2020

παραβίαση των άρθρων 5 παρ. 1, 4 και 18 ΕΣΔΑ, με το σκεπτικό ότι η προσωρινή κράτηση που επεβλήθη στον προσφεύγοντα δεν δικαιολογήθηκε από «εύλογη υποψία». Στην εν λόγω απόφαση, το Δικαστήριο τόνισε ότι η Τουρκία όφειλε, βάσει του άρθρου 46 ΕΣΔΑ, να αποκαταστήσει την προκληθείσα βλάβη, αποφυλακίζοντας άμεσα τον προσφεύγοντα. Αυτή είναι μία βασική διαφορά των δύο αποφάσεων του ΕΔΔΑ, δεδομένου ότι **η απόφαση Ilgar Mammadov κατά Αζερμπαϊτζάν της 29.5.2019, δεν περιείχε τον τρόπο εκτέλεσης της απόφασης**. Το ΕΔΔΑ, ακολούθως σημείωσε ότι το άρθρο 46 παρ. 4 ΕΣΔΑ αποτελεί το μέτρο έσχατης ανάγκης, όταν η Επιτροπή Υπουργών κρίνει ότι άλλα μέσα πίεσης, προκειμένου να διασφαλιστεί η εκτέλεση μίας απόφασης αποδεικνύονται ανεπιτυχή. Παρόλα αυτά, η ίδια η φύση της παραβίασης ενδέχεται να μην αφήνει περιθώρια επιλογής μεταξύ των διαφορετικών μέτρων αποκατάστασης της βλάβης. Το Δικαστήριο, εν τέλει απεφάνθη ότι η Τουρκία έλαβε κάποια μέτρα για την εκτέλεση της απόφασης αλλά κατά την ημερομηνία της παραπομπής του ερωτήματος της Επιτροπής Υπουργών, παρά τις τρεις αποφάσεις για την αποφυλάκιση του προσφεύγοντος και την αθώωση του, αυτός βρισκόταν ακόμη υπό κράτηση, για περισσότερα από τέσσερα χρόνια. Έτσι, κατέληξε ότι δεν ήταν σε θέση να εξάγει το συμπέρασμα ότι η Τουρκία ενήργησε με καλή πίστη και κατά τρόπο συνεπή προς τις επιταγές του ΕΔΔΑ και κατ' επέκταση διαπίστωσε παραβίαση του άρθρου 46 παρ. 1 ΕΣΔΑ.

Αξίζει να σημειωθεί ότι με την διαδικασία «επί παραβάσει», το Δικαστήριο διαπιστώνει όχι την αδυναμία συμμόρφωσης του κράτους στην διαπιστωτική της παράβασης απόφασής του αλλά στην άρνηση και απροθυμία συμμόρφωσής του με βάση το εποπτικό σύστημα που έχει χαράξει η Επιτροπή των Υπουργών. Η τελευταία είναι εκείνη που έχει το τεκμήριο της αρμοδιότητας αναφορικά με την εκτέλεση των αποφάσεων. Η κατάφαση της αρμοδιότητας του Δικαστηρίου επί της διαδικασίας που ακολουθεί την αίτηση επανάληψης είναι -όπως καταδείχθηκε και ανωτέρω- ζήτημα εντελώς διαφορετικό και δεν αφορά στην διαπίστωση της άρνησης εκτέλεσης της απόφασης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ-ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Αναγνωστόπουλος Π., Η παραβίαση του δικαιώματος δίκαιης δίκης. Προτάσεις Θεραπείας, ΠοινΧρ. ΝΔ (2004), σελ. 5 επ.

Ο ίδιος, παρατ. στην ΑΠ 1781/2009, ΠοινΧρ. Ξ/23

Βούλγαρης Ι., Εφαρμογή και Αποτελέσματα των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην ελληνική έννομη τάξη σε τιμ. τόμ. Αλίκης Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, τόμ. ΙΙ, σελ. 93, αρ. 1.2.3

Δαλακούρας Θ., Η επανάληψη της διαδικασίας, 2007, σελ. 271 επ.

Δανιήλ Γ. εις Μαργαρίτης Λ., Ο νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας- Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν.4620/2019, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020

Ο ίδιος, Η επανάληψη της ποινικής διαδικασίας λόγω καταδικαστικής απόφασης του ΕΔΔΑ για παραβίαση της ΕΣΔΑ ή των Πρωτοκόλλων της, τ.τ. Μπενάκη 2008, σελ. 755 επ.

Ζωγράφου Σ., Η επανάληψη της διαδικασίας κατ' αρ. 525 παρ. 1 περ. 5 ΚΠΔ ως τρόπος εκτέλεσης των αποφάσεων του ΕΔΔΑ, Τ.Τ. Αργ. Καρρά, 2010, σελ. 477 επ.

Ηλιοπούλου - Στράγγα Τζ., Προστασία Δικαιωμάτων του Ανθρώπου με κάθε τίμημα; - Ζητήματα σχετικά με την εκτέλεση των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Δ 27.117 επ.

Καρέλλος Λ., Η αναγκαστική εκτέλεση των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην εσωτερική έννομη τάξη, ΝοΒ, σελ. 201 επ.

Παπαδαμάκης Α., Η νομολογία του Αρείου Πάγου στο χώρο της Ποινικής Δικονομίας υπό το φως των προβλέψεων της ΕΣΔΑ, ΠοινΔικ 2004, σελ. 582 επ., ιδία σελ. 585 επ.

Σισιλιανός Λ.Α. (επιμ.), Η εκτέλεση των αποφάσεων του ΕΔΔΑ από την Ελλάδα, 2021

ΤρεκλήΣ.,σεΑκτύπης/Βογιατζής/Καραβίας/Καστανάς/Κωστοπούλου/Μίχα/Μπολάνη/Σανσον έτης/Σταυρινάκη/Τρεκλή/ Τσίρλη, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου: Ερμηνεία κατ' άρθρο: Δικαιώματα - Παραδεκτό - Δίκαιη ικανοποίηση -

Εκτέλεση: Διεύθυνση Έκδοσης Λίνος - Αλέξανδρος Σισιλιάνος, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2013

Χαλκιάς Ι.-Κ., Ομιλία - Παρέμβαση του Προέδρου του ΝΣΚ στην εκδήλωση του Κύκλου Ιδεών για την Εθνική Ανασυγκρότηση με θέμα "*Η εφαρμογή των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ως θεμελιώδης προϋπόθεση σεβασμού της ΕΣΔΑ*", στις 17 Ιανουαρίου 2020

Χρυσόγονος Κ., Η επανάληψη ποινικής διαδικασίας ύστερα από απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ΝοΒ 2001, σελ. 1110 επ.

Bernhardt R., The Convention and Domestic Law, in *MacDonald R.St.J./Matscher F./Petzold H.*, The European system for the protection of human rights, Kluwer, 1993.

Eissen M. A., Le nouveau règlement intérieur de la Commission européenne des Droits de l'Homme, *Annuaire français de droit international*, Volume 6, 1960. p. 774-790.

Evrigenis D., Reflétions sur la Dimension Nationale de la Convention Européenne des droits de l' home aux Annales D. Evrigenis, Volume trois, Thessaloniki, 1992, p. 985 et suiv.· *Golsong H.*, L' effet direct ainsi que le rang en droit interne des normes de la Convention européenne des droits de l'homme et des décisions prises par les organes institutés par celle-ci au Les recours des individus devant les instances nationaux en cas de violation du droit européen, Bruxelles, 1978, p. 59 et suiv.·

Kovar R., L' autorité des arrest et des resolutions des organs de protection, RDH 1973.685 et suiv.·

Lambert E., Les effets des arrêts de la Cour Européenne des droits de l' home, Emile Bruylant, 1999.

Leuprecht P., The Execution of Judgments and Decisions, in *MacDonald R.St.J./Matscher F./Petzold H.*, The European system for the protection of human rights, Kluwer, 1993.· *Mahoney P./Prebensen S.*, The European court of human rights, in *MacDonald R.St.J./Matscher F./Petzold H.*, The European system for the protection of human rights, Kluwer, 1993.

Ress G., The effects of judgments and decisions in domestic law, in *MacDonald R.St.J./Matscher F./Petzold H.*, The European system for the protection of human rights, Kluwer, 1993.

O ίδιος, Effets des arrêts de la Cour européenne des droits de l'homme en droit interne et pour les tribunaux nationaux aux Actes Du Cinquième Colloque International Sur la Convention Européenne Des Droits de L'Homme (Francfort 9-12 avril 1980), Pedone, Paris, 1985.

Sudre F./Marguénaud J.P., Les grands arrêts de la Cour Européenne des droits de l'homme, Presse Universitaires de France, Seconde édition, Paris, 2005.

Sudre F., Droit européen et international des droits de l'homme, Presse Universitaires de France, Paris, 1989.

Velu J. / Ergéc R., La Convention européenne des droits de l'homme - Extrait du Répertoire pratique du droit belge, Complément, Tome VII, Bruxelles, 1990.

Velu J., Rapport sur les responsabilités incombant aux Etats parties à la Convention européenne des droits de l'homme au Conseil de l'Europe, Actes Du Sixième Colloque International Sur la Convention Européenne Des Droits de L'Homme (Séville 13-16 novembre 1985), Martinus Nijhoff Publishers, Dordrecht - Boston - London, 1988.